Moderne Architectur!

A-9.1
University Libraries
Carnegie Mellon University
Pittsburgh, Pennsylvania 15213

WITHDRAWN
CARNEGIE MELLON

A-9.1

LAWRIE & GREEN
HARRISBURG, PENNA.

PROPERTY OF
LAWRIE & GREEN
321 N. FRONT STREET
HARRISBURG, PENNSYLVANIA

MODERNE ARCHITECTUUR

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/modernearchitect0000vari

MODERNE ARCHITECTUUR

IN

NOORWEGEN, ZWEDEN
FINLAND, DENEMARKEN
DUITSCHLAND, TSJECHO-
SLOWAKIJE, OOSTENRIJK
ZWITSERLAND, FRANKRIJK
BELGIË, ENGELAND EN
VER. STATEN V. AMERIKA

BIJEENGEBRACHT EN VAN
INLEIDING VOORZIEN DOOR
PROF. J. G. WATTJES
BOUWKUNDIG INGENIEUR
HOOGLEERAAR A/D TECHN.
HOOGESCHOOL TE DELFT

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ »KOSMOS« · AMSTERDAM

W34m

COPYRICHT 1927 BY UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ »KOSMOS«, AMSTERDAM.

INLEIDING

Architecture, as I understand, is sound construction, skilfully applied to the purpose of the building, in a way pleasing to the eye in elevation, in plan, in detail, and in the selection of material. Engineering is only sound construction, skilfully applied; it needs something more to make it architecture, and architecture is not that something only, but is equal to engineering in the other matters.
HORACE R. APPELBEE IN THE BUILDER, 30 APRIL 1926.

WIJ ZIJN ALLEN KIND VAN ONZEN TIJD EN KIND VAN ONS VOLK. WIJ kunnen ons niet buiten eigen tijdgeest plaatsen en wij kunnen ons niet geheel van onzen nationalen eigenaard ontdoen. Zoo kunnen we ons ook ten opzichte van de bouwkunst van eigen tijd en eigen land niet anders instellen, dan als tijdgenoot en landgenoot. Wij kunnen dit echter bekrompen doen, door ons in eigen kring op te sluiten, waarbij wij allicht òf in het euvel van te eenzijdigen lof òf te eenzijdige blaam vervallen. Wij kunnen echter ook, zonder onze nationale eigenaardigheid geweld aan te doen en den band, die ons met den tijdgeest verbindt, te verbreken, onzen blik verruimen. Daarvoor is beoefening van de geschiedenis der bouwkunst van buitengewoon belang. De eigen bouwkunst krijgt daardoor een achtergrond, waardoor hare waarde en onwaarde zich beter afteekent. De kennisneming van zoovele meesterwerken van bouwkunst verruimt niet slechts, doch verfijnt ook den blik. Toch is het gewenscht, om daarnaast ook kennis te nemen van de bouwkunst van andere naties, met name van die, waarmede men, ondanksnationaal verschil, te zamen één cultuur-eenheid vormt. Door de cultuur-verwantschap zijn de practische opgaven, die de bouwkunst in al die verschillende landen heeft op te lossen, veel meer van gelijken aard. Ook de bouwtechniek van die verschillende landen is, althans wat de hoofdconstructies betreft, wezenlijk gelijk.
Juist door de grootere verwantschap biedt die hedendaagsche buitenlandsche architectuur ons betere basis, om eigen architectuur aan te toetsen, dan de bouwkunst van het verleden.
Een verzameling van verschillende nationale moderne architectuur*) is ook daarom van belang, omdat we leven in een tijd van kentering. De architectuur-opvatting van de laatste helft van de negentiende eeuw is voorbijgegaan, of voorbijgaande. Voor zoover men spreken kan van het verbreken van de historische lijn, kan men zeggen, dat men thans overal tracht die lijn, die door de z.g. historische stijlen was onderbroken, te herstellen en daarmede het ordelijk verband met het verleden. De negentiende eeuw, die zoo buitengewoon vruchtbaar is geweest voor de wetenschap, was weinig vruchtbaar voor de bouwkunst. De systematische kunsthistorie, ook de historie der bouwkunst, is een schepping van die eeuw. Die wetenschappelijke verzameling, bearbeiding en klassificeering van de kunst van het verleden heeft niet slechts de schat van bouwkunst-schoonheid, die de menschheid heeft voortgebracht, algemeen toegankelijk gemaakt, doch ook de oogen geopend voor velerlei bouwkunstige schoonheid, die men verleerd had als zoodanig te waardeeren. Het was geen wonder, dat de nieuw-ontdekte schoonheid van verledene bouwkunst-perioden, gevoegd bij het ontbreken van een krachtig levende eigentijdsche bouwkunst, er toe voerde, dat men de schoonheid van vroegere stijlperioden als voorbeeld voor den eigen tijd ging opvatten, dat men, oudere kunst schooner achtend dan de kunst van eigen tijd, trachtte, die voorbijgegane verleden bouwstijlen in het heden te doen herleven. Dit is bedenkelijke vermenging van productieve bouwkunst en bouwkunsthistorie. Deze poging is niet slechts miskenning van het wezen van de architectuur, en daardoor vanzelf alreeds tot mislukking gedoemd, doch evenzeer miskenning der kunsthistorie.
Kunst is de uiting van dien typischen werkzaamheidsdrang, die op het scheppen van oorspronkelijke schoonheid gericht is. Hierbij moet het woord oorspronkelijk niet in eenzijdige beteekenis opgevat worden. Ware oorspronkelijkheid sluit de banden met het verleden en het geworteld zijn in een samenleving, die hare traditie heeft, geenszins uit. De karakteristieke eigenaard van een bepaalden bouwstijl, is niet uitsluitend aesthetisch. In dit bijzonder karakter zijn de practische gebruikseischen, die een bepaalde tijd aan zijn gebouwen stelt, de technisch-constructieve methoden en de voor bouwen geschikte materialen, waarover die tijd beschikt en de aesthetische voorkeur en neiging van dien tijd tot een onscheidbare eenheid samengegroeid. De aesthetische vorm staat niet los van de beide andere factoren; hij is de aesthetische vorm, waarin die bepaalde bouwbehoeften door middel van die bepaalde constructiewijzen bevredigd zijn. Van

*) Nederlandsche moderne architectuur bracht ik bijeen in de twee bundels „Nieuw-Nederlandsche Bouwkunst" I en II, die eveneens bij Uitgevers-Maatschappij „Kosmos", Amsterdam verschenen. (Zie annonce op de laatste bladzijde).

deze drie onverbrekelijk verbonden factoren kan men alleen de aesthetische voorkeur en neiging van een vroegeren tijd overnemen; de beide andere factoren laten zich niet herhalen. Wanneer dezelfde voorkeur op nieuwe bouwproblemen en met andere constructie-methoden wordt toegepast, dan ontstaat geen stijl-imitatie, doch dan ontstaat iets nieuws. Houdt men zich daarentegen streng aan de historische vormen, dan ontstaat een bouwkunst, die slechts uiterlijk eenige overeenkomst met den geïmiteerden stijl heeft. De werken in een dergelijken néostijl missen daardoor niet alleen de charme van den geïmiteerden stijl, doch ook een eigen kunstwaarde, wegens de disharmonie tusschen wezen en willekeurig gekozen verschijningswijze.

Ook voor de kunsthistorie is de neiging tot imitatie van enkele historische stijlen verderfelijk. Wanneer men in een bepaalden historischen stijl bouwt, dan wordt daarmede de afstand tot dien stijl weggenomen en daardoor tevens de historische onbevangenheid. Waarlijk historische belangstelling verbiedt imitatie. Evenzoo sluit waarachtige kunstzinnige eerbied voor de bouwkunstscheppingen van het verleden, imitatie uit. De imitatie van historische stijlen heeft voor de beoefening van de bouwkunst-historie ook dit nadeel, dat zij het stijlbegrip vervalscht tot een hard, scherp omgrensd soortbegrip. Nu toont de door de kunsthistorie nagegane ontwikkeling van de bouwkunst nergens zulke scherpe grenslijnen. Er zijn in den loop van den tijd geen 'bouwstijlen' geweest. Het is veelmeer zoo, dat de bouwkunsthistorie, om haar taak te kunnen vervullen, om haar stof overzichtelijk te kunnen beschrijven, d.i. te rangschikken en in te deelen, noodzakelijk in het continue weefsel van het kunstgebeuren, in den ononderbroken ontwikkelingsstroom op tamelijk willekeurige, aanvechtbare en aangevochten wijze grenslijnen heeft moeten trekken. Zoo ontstaan achterna de bouwstijlen, als kunsthistorische conventies, die evenzeer onmisbaar als vaag omgrensd en betrekkelijk willekeurig zijn. Dit wanbegrip aangaande een bouwstijl, heeft de moderne bouwkunst-beweging van de door haar bestreden historische architectuur overgeërfd. Alle propaganda voor een nieuwen stijl, alle theoretische bespiegelingen over de eischen, waaraan die nieuwe stijl zal moeten voldoen, berusten op dit wanbegrip.

Een zelfde moeilijkheid biedt ook de beschrijving van wat de bouwkunst in het heden te zien geeft. Wij moeten daarbij noodzakelijk verschillende richtingen onderscheiden, die echter evenmin als de stijlen der bouwkunsthistorie in werkelijkheid gescheiden zijn. De werkelijkheid geeft ons in beide gevallen niet slechts geen scherpe grenzen, doch in het geheel geen grenzen, zoodat alle grenzen, welke wij ten behoeve onzer beschrijving maken, betrekkelijk willekeurig zijn.

Met de afwijzing der z.g. historische en eclectische richting is volstrekt niet bedoeld, dat alle banden met het verleden zouden moeten of kunnen worden afgesneden. Evenmin, dat de uitgebreide kunst-historische kennis, die nu eenmaal door de negentiende-eeuwsche vorsching ons bezit is geworden, dat wij zelf nog weer verder vervolledigen en verdiepen, zonder invloed op de moderne bouwkunst zou moeten of kunnen blijven. Ons geestelijk bezit verwerven wij ons niet geïsoleerd, doch wordt ons door de samenleving overgeleverd, waarbij wij echter door eigen werkzaamheid dien overgeleverden geestelijken inhoud tot ons eigendom hebben te maken.*) Zoo ook bij den kunstenaar. De oorspronkelijkheid van zijn werk houdt volstrekt niet in, dat hij uitsluitend uit zichzelf tot z'n kunstvorm komt. Deze oorspronkelijkheid bestaat in het zelfstandig herscheppen van het overgeleverde. Onwillekeurig en onbewust werkt al hetgeen men in zich opgenomen heeft, mede tot bepaling van het volstrekt eigen werk. Zoo zal ook de vormenkennis, die de beoefening van bouwkunst-historie ons geeft, onvermijdelijk van invloed zijn op onze eigene bouwkunstige scheppingen. Ook zelfs een bewuste en gewilde beïnvloeding van eigen bouwkunstig werk door bekende bouwkunstvormen van het verleden of van het heden is nog heel iets anders dan eclectische bouwkunst en dan het imiteeren van een z.g. historischen stijl, die in de abstracte zuiverheid en welomlijndheid van de imitatie historisch nooit heeft bestaan. Toch vloeien de historische richting, die nooit zuiver imitatie kòn zijn en de moderne richting, die zich aan den invloed van kunsthistorische kennis nooit volledig kàn onttrekken, onmerkbaar ineen. Bij het samenbrengen van de hedendaagsche Westersche moderne bouwkunst bleek dan ook geen scherpe grens te vinden. Immers naast werk, dat kennelijk wel in deze verzameling thuis behoort, en naast werk, dat zonder twijfel daar niet in behoort, is er zeer veel dat door den een wèl, door den ander niet als modern zal worden beschouwd. Ik heb getracht, mij bij de keuze van de afbeeldingen zoo weinig mogelijk op eenzijdig Nederlandsch standpunt te plaatsen. Daarom heb ik ook de grens van hetgeen als modern is te beschouwen, niet te eng getrokken. Anderzijds heb ik gemeend alle moderne stroomingen, voor zoover ik die heb aangetroffen, in dezen bundel te moeten opnemen, onafhankelijk van mijne persoonlijke waardeering, goed- en afkeuring van deze stroo-

*) Zie ook in mijn werk: „Practische Wijsbegeerte", 2e druk, het hoofdstuk over „De Samenleving", en mijn artikel „De beteekenis der kunstwerken" in het tweemaandelijksch populair wijsgeerig tijdschrift „Denken en Leven".

mingen. Zoo zal men in deze verzameling zoo groote verscheidenheid van bouwkunst-opvattingen vinden, dat vrijwel iedereen er iets in zal vinden, waaraan hij zich kan ergeren. De een zal het kwalijk nemen, dat in dezen bundel een ruime plaats is gegeven aan architectuur, waarvan hij meent, dat zij eerder de gedachte aan zeepkisten dan aan gebouwen wekt. Anderen zullen deze uitgave principiëel verwerpelijk achten, juist omdat er niet alleen kubistische architectuur in is opgenomen. Weer anderen zullen het verkeerd vinden, dat werk is opgenomen, dat h.i. nog te sterk doortrokken is van den geest van de oudere historiseerende periode. Deze ergernis is begrijpelijk en daarom te billijken. Toch is het niet goed, om bij die onmiddellijke ergernis te volharden. Het al te bekende verveelt; hetgeen ons al te vreemd is, stoot af. Dit laatste verklaart de vijandige houding van leeken tegen iedere kunstvernieuwing en wel zeer in het bijzonder tegen vernieuwing van de bouwkunst, die immers meer dan andere kunsten, aan den weg timmert en daardoor veel meer tot algemeene kritiek noopt. Wij zullen goed doen, om bij al hetgeen wij leelijk (of juist schoon) vinden, omdat het ons vreemd is, dit beletsel tegen zuivere waardeering weg te nemen, door ons aan die oorspronkelijke vreemde verschijningswijze te gewennen.

Langdurig en meermalen bezien van het vreemde laat dit niet meer het vreemde. Dan zullen wij dikwijls toegankelijk worden voor de schoonheid van hetgeen ons eerst ergerlijk leelijk scheen. Ik hoop, dat deze bundel dit beletsel tegen het zien van nieuwe schoonheid zal mogen helpen wegnemen; ik wensch daarom dezen bundel vooral ook in handen van alle in bouwkunst belangstellende leeken. De architect heeft een andere moeilijkheid; als produceerend kunstenaar heeft hij een sterke eenzijdigheid noodig. Een kunstenaar kan niet in vele uiteenloopende richtingen produceeren. De architect is echter niet uitsluitend kunstscheppend, doch ook kunstgenieter en daardoor kunstbeoordeelaar. De veelzijdigheid, die voor den architect als scheppend kunstenaar ontoelaatbaar is, is voor den architect als bouwkunstbeoordeelaar plicht. In dit opzicht moeten aan den bouwmeester andere eischen gesteld worden, dan aan de meeste andere kunstenaars, omdat de bouwmeester, hoe artistiek begaafd hij ook moge wezen, nooit uitsluitend artist kan zijn. Beoefening van bouwkunst eischt toch een groote mate van exacte technische kennis en een breed inzicht in alle uitingen van geestelijk leven, die schier alle gebouwen behoeven.

Een onbekrompen waardeering van de velerlei verschillend geäarde bouwkunstige schoonheid in het heden en het verleden wordt onmogelijk gemaakt door het wanbegrip, dat de ontwikkeling der kunst als vooruitgang opvat. De bouwkunst gaat volgens deze opvatting, ondanks tijdelijken achteruitgang, in groote lijnen een toekomstigen ideaal-toestand tegemoet. De ontwikkeling der bouwkunst is echter niet vooruitgang, doch beweging. Vat men de ontwikkeling als vooruitgang op, dan is ieder werk op zichzelf onbelangrijk en verwijst het slechts naar hetgeen er op volgt, totdat tenslotte het eindresultaat bereikt is en de eenige goede, gerechtvaardigde of ware bouwkunst verwerkelijkt is. Met dit eindresultaat is echter de bouwkunst meteen dood. De bouwkunst en eveneens iedere andere kunst heeft niet slechts één alleen-gerechtvaardigde opvatting en ook niet slechts één verschijningswijze, die ten opzichte van alle andere ook gerechtvaardigde vormen de beste is. Oneindig zijn de mogelijkheden van de kunst. De oneindige taak van de kunst is de verwerkelijking van die oneindig veel mogelijkheden. Deze taak is niet van buitenaf aan de kunst opgelegd, doch zij i s het wezen van de kunst. De kunst brengt als proces zeer verschillende hoogtepunten mede, die objectief gelijkwaardig moeten heeten, omdat de voorkeur voor de een of de ander dier hoogtepunten in den loop der tijden wisselt en ook in een bepaalden tijd bij verschillende personen en bij verschillende volken verschilt en derhalve slechts subjectief is.

In verband met het doel: het geven van een duidelijk beeld van de huidige moderne architectuur, is aan de uitvoering technisch en aesthetisch de meeste zorg besteed, zonder evenwel te streven naar typografische belangwekkendheid. Band en omslag zijn ontworpen door Ir. J. E. Wiersma B. I. Teneinde den totaal-indruk der verschillende nationale architecturen sterk te doen spreken en het boek niet kostbaar en voor velen bereikbaar te maken, was de uiterste beperking noodzakelijk. Veel belangrijk werk moest daardoor onopgenomen blijven. De grootte der reproducties heeft zich geregeld naar stand en formaat der beschikbare foto's; kleine gebouwen, details, meerdere aanzichten van een zelfde gebouw en belangrijke gebouwen van overigens reeds voldoend vertegenwoordigde richtingen zijn klein gereproduceerd, evenals enkele gebouwen, waarvan geen origineele foto's beschikbaar waren. De reproductie-grootte van de afgebeelde en het ontbreken van de niet-afgebeelde gebouwen geven dus geen indruk van mijn persoonlijke waardeering.

Gaarne breng ik dank aan de vele architecten, die mij met groote welwillendheid foto's en andere gegevens ter beschikking stelden. Ik hoop, dat deze bundel moge bijdragen, om bij vakgenooten en leeken de ontvankelijkheid voor verschillende bouwkunstige schoonheid te verhoogen.

J. G. WATTJES.

INHOUD - TABLE - INHALT - CONTENTS

NOORWEGEN (NORGE)
A. Arneberg 1, 2
Th. Astrup 3–5, 12
Harald Hals 6–10
Ole Landmark . . . 11, 13
M. Poulsson 15, 16
H. Sinding Larsen . . 14

ZWEDEN (SVERIGE)
H. Ahlberg 17–19
O. Almqvist 47
A. Bjerke 21, 22
Ferd. Boberg 24
I. G. Clason 23
S. Ericson 25–27
Erik Hahr 29–33
E. Lallerstedt 34, 35
Ragnar Östberg . . . 36–41
Ivar Tengbom . . 42–46, 48
E. Torulf 28
Lars I. Wahlman . . 50–52
F. B. Wallberg 49
Carl Westman . . 20, 53–55

FINLAND (SUOMI)
P. G. Blomstedt . . . 56, 58
Cronstedt, Schultz & Röneholm 57
Gesellius, Lindgren & Saarinen 59
Herman Gesellius . . . 69
Armas Lindgren . . . 60–62
Eliel Saarinen 63–68
Lars Sonck 70–74

DENEMARKEN (DANMARK)
Poul Baumann . . . 90, 91
Alf. Cock-Clausen . . . 76
Kay Fisker 77
Frederiksen & Gottlob . 79
Kristen Gording 78
Hafning & Frederiksen . 75, 81
Poul Holsøe 82
Hack Kampmann . . . 94
Jensen Klint 83, 92
Helweg Møller 80
V. Norn 84
A. Paul-Petersen . . . 93
Sven Risom 85–89
Jesper Tvede 95

DUITSCHLAND (DEUTSCHLAND)
Peter Behrens 97–99
Richard Döcker 129
E. Fahrenkamp . . 100–103
Karl Fieger 96
Gelhorn & Knauthe . . 104
Hans & Oskar Gerson . . 108

DUITSCHLAND (VERVOLG)
Gropius & Meyer . . . 105–107
Erwin Gutkind . . . 109–111
O. Haesler 112
Fritz Höger 113–115
Kühnert & Pfeiffer . 116, 117
Mahlberg & Kosina . 118, 119
Erich Mendelsohn . 122–124
A. D. Edm. Meurin 125, 126
Hans Poelzig . . . 120, 121
A. Rading 127
Karl Schneider . . 136, 137
Thilo Schoder . . . 130–135
Bruno Taut 128
Max Taut 138

OOSTENRIJK (ÖSTERREICH)
Anton Brenner 153
Karl Dirnhuber . . 142–145
Karl Ehn 147
Josef Frank 148, 149
Joseph Hoffmann . . 150–152
Cl. Holzmeister . 141, 146, 154
Krauss & Tölk . . 155–157
E. Leichner 160
Robert Oerley . . . 158, 159
Schmidt & Aichinger . . 161
Theiss & Jaksch . 140, 162–164

TSJECHO-SLOWAKIJE
Bohuslaw Fuchs . . 139, 165
Josef Gočar 166

ZWITSERLAND (HELVETIA)
W Allenbach 168
M. Braillard 169–173
Casimir Kaczorowski . 174–176
Armin Meili 177–180
Hannes Meyer . . . 181, 182
Rob. v. d. Mühl . . . 167
Emil Schäfer 183

FRANKRIJK (FRANCE)
P. Boudriot 184
Djo Bourgeois . . . 185–187
Le Corbusier & Jeanneret 191–195
Droz & Marrast . . . 188
R. Fournez 198
Tony Garnier 199
G. Guévrékian 189
P. & L. Guidetti . . . 190
Hippolyte Kamenka . 200–202
André Lurçat . . . 204–206
Rob. Mallet Stevens 196, 207–210
L. Quételart 203
A. & G. Perret 197, 211–215
Louis Rey 220

FRANKRIJK (VERVOLG)
Michel Roux Spitz . 216–218
Henri Sauvage . . . 219, 221

BELGIE (BELGIQUE)
Richard Acke . . . 225, 226
Victor Bourgeois 227, 228, 230
J. J. Eggericx . . . 222
Eggericx & Verwilghen . 234
Alfons Francken . . . 233
J. F. Hoeben 229
Huib Hoste 236–238
L. H. de Koninck . 224, 235
Jean de Ligne 231
Alfred Nijst 239–241
A. Pompe 223
P. J. J. Verbruggen . . 232

ENGELAND (ENGLAND)
Sir John Burnet . . 245, 246
E. Guy Dawber . . . 249
Easton & Robertson 242, 244, 251, 252
Oliver Hill 253–256
Basil Ionides . . . 257–259
Oswald P. Milne . . 260–264
E. Schaufelberg . . 265–267
L. S. Sullivan 243
C. F. A. Voysey . . . 250
Westwood & Emberton. 268, 270
Cl. Williams-Ellis . . 247, 248
Worthington & Sons 269, 271

AMERIKA (AMERICA)
Barber & Mc. Murry . 275, 276
Barglebaugh & Whitson . 278
Lewis Bowman 277
E. Howard Crane . . . 280
Hugh Ferris . . . 281, 288
Cass. Gilbert 282
L. A. Harmon 283
R. M. Hood 279
Mckenzie, Voorhees & Gmelin 284
Miller & Pflueger . . 285–287
Murgatroyd & Ogden . . 273
Peabody, Wilson & Brown 294
Sloan & Robertson . . . 302
Smith, Garden & Martin 290-293
Louis Sullivan 274
D. A. Summo . . . 295–298
H. Trumbauer 299
Hugh Vallance 289
Warren, Knight & Davis 272, 300, 301
Frank Lloyd Wright . 303–306
Zantzinger, Borie & Medary 307

DE NUMMERS DER PLATTEGRONDEN VINDT MEN RECHTS ONDER DE FOTO'S

NOORWEGEN - NORWAY - NORWEGEN - NORVÈGE

AAN DE KENSCHETSING VAN DE MODERNE ARCHITECTUUR VAN HET eerst besproken land moge een en ander voorafgaan over de moderne Westersche architectuur in het algemeen. Deze moderne architectuur is geen internationale architectuur, doch verschillende en toch verwante nationale architectuur. Overal vindt men een bepaald architectuur-type terug met verschillende nationale nuanceering. In sommige landen vindt men naast dit algemeene architectuur-type andere stroomingen of richtingen, die deels als een voortzetting en vervorming van het algemeene type, deels als reactie daarop te beschouwen zijn. Het algemeene type vertoont twee onderscheiden tendenzen, die soms vrijwel samenvloeien, soms zoo sterk afzonderlijk op den voorgrond treden, dat van twee richtingen kan gesproken worden. De eene tendenz, voorbereid door den Duitscher Semper, krachtig gepropageerd door den Franschman Violet-le-Duc, geniaal, doch met sterk gothiseerenden inslag in toepassing gebracht door den Hollander Dr. P. J. H. Cuypers en eerst zuiver verwerkelijkt door diens landgenoot Dr. H. P. Berlage, streeft naar bouwkunstige schoonheid door het constructieve element aesthetisch te doen spreken. Het decoratieve element bepaalt zich òf tot het typische van den constructieven detailvorm òf — als werkelijk ornament — tot het markeeren van constructief belangrijke onderdeelen. Gaarne worden de nieuwe constructie-methoden van onzen tijd toegepast, waarvoor nog geen aesthetische vorm voorhanden is. Hierdoor krijgt het werk opvallende moderniteit. De tweede tendenz vangt aan met het moderne Engelsche landhuis en 'cottage'. De indeeling en afwerking is practisch geheel georiënteerd op moderne woongewoonte en modern comfort. Voor de bouwdetails greep men terug naar de oude, doch nog niet verouderde inheemsche ambachtelijke vormen, die zich ondanks den eeuwen langen invloed van 't vreemde element der klassieke bouwkunst, vooral in de ongekunstelde plattelandsarchitectuur hadden gehandhaafd. In de totaal-groepeering en in de detailleering wordt gestreefd naar schilderachtigheid en naar typeering van het gemoedelijke en intieme van het woonhuis. Voor enkele hoofdmomenten, voordeuromlijsting, kroonlijsten e. d. worden òf de historische vormen van de renaissance en latere stijlen toegepast, òf een herschepping daarvan tot volstrekt eigentijdsche architectuurdetails. Dit architectuurtype van het Engelsche cottage en landhuis werkte overal stimuleerend. Ieder land bezigde daarbij zijn eigen ongekunstelde inheemsche ambachtelijke vormen. Voor andere gebouwen dan woonhuizen werd het intieme en de ietwat romantische schilderachtigheid vervangen door zakelijke soberheid, zorgvuldige, rustige of typische verhoudingen, òfwel door onderstreping van het eenvoudige constructieve element. Deze architectuur krijgt noodwendig, vooral bij het woonhuis of landhuis een duidelijk nationaal karakter.

In Noorwegen bestaat naast het néo-klassicisme, waaraan de verdienste van fijngevoelige compositie en detailleering niet te miskennen valt, doch dat hier verder onbesproken blijft, een moderne architectuur, verwant aan den Engelschen landhuisstijl, met toepassing van de van ouds in Noorwegen inheemsche bouwvormen. Nog iets sterker dan in Engeland vinden bouwkunstige siervormen, aan de renaissance en latere stijlen ontleend, toepassing, om hoofdpunten te markeeren. De overgang tot het moderne is hierdoor zeer geleidelijk. Sterk spreken deze karaktertrekken in den fraaien en rustigen gemeentelijken woningbouw van Harald Hals. Het werk van Sinding Larsen is iets sterker verwant met de historiseerende bouwkunst. De utiliteitswerken van Astrup, gedeeltelijk in samenwerking met den onlangs overleden hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Drontheim, Olaf Nordhagen, ontworpen, hebben in hun eenvoudige zakelijkheid en fijn gevoelige verhoudingen het sterkst uitgesproken modern karakter. In het gebouw der Vereenigde Stoomvaart Maatschappijen te Oslo van Magnus Poulsson zijn de beide besproken tendenzen in sterke mate samengesmolten. De andere Noorsche werken, zooals van Ole Landmark, Bjercke en Eliassen, Arnstein Arneberg toonen wel groote verscheidenheid, doch niet die principiëele verschillen, welke men aantreft bij de Fransche, Duitsche en Nederlandsche richtingen.

Arch. Arnstein Arneberg: Landhus · Oslo · 1910
1 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Arnstein Arneberg: Landhus · Oslo · 1916
2 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Thv. Astrup: Kraftstation · Högefossen · 1920 · Usine de force hydraulique
3 Wasserkraftstation · Water-Power Station · Waterkrachtstation

Arch. Thv. Astrup: Kraftstation · Siljan · 1926 · Usine de force hydraulique
4 Wasserkraftstation · Water-Power Station · Waterkrachtstation

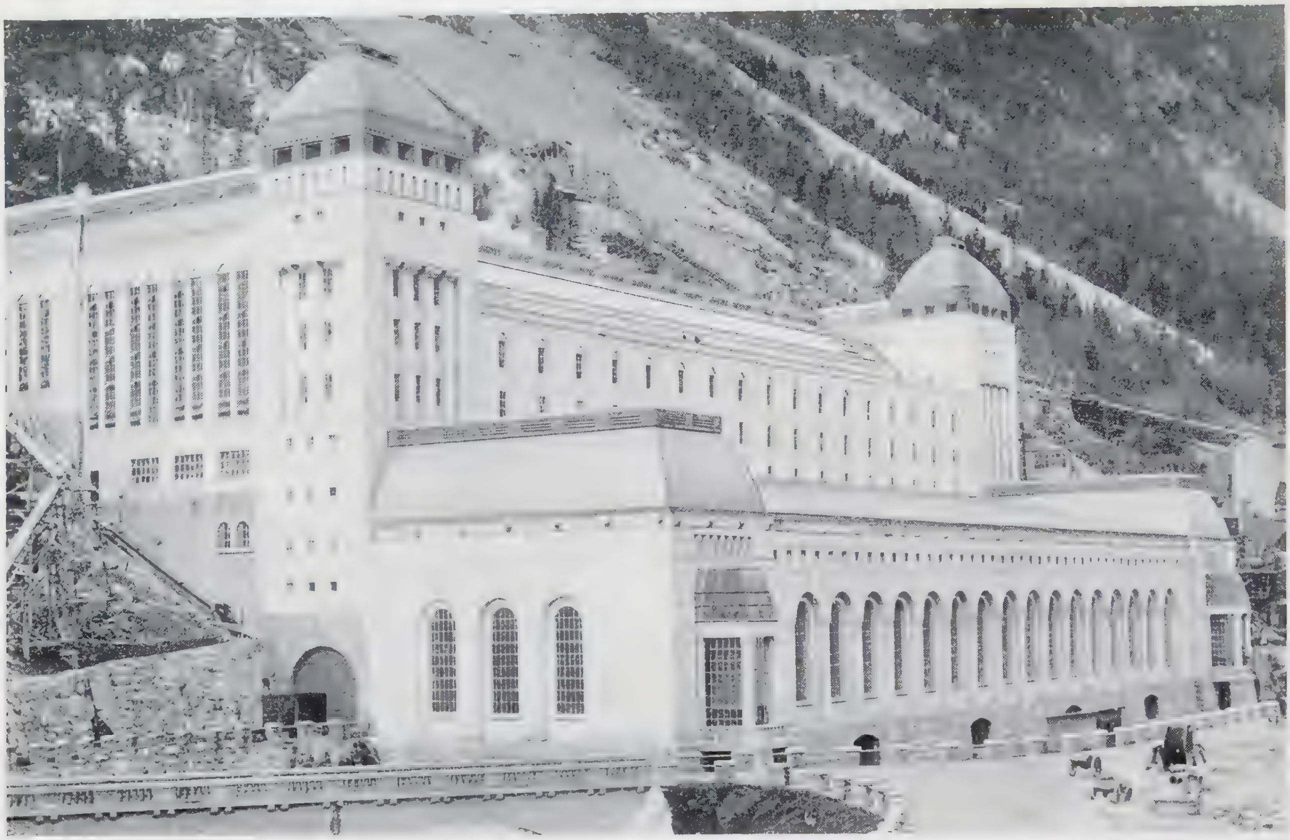

Arch. Thv. Astrup & Prof. Olaf Nordhagen (†): Kraftstation · Rjukan · 1916 · Usine de
5 force hydraulique · Wasserkraftstation · Water-Power Station · Waterkrachtstation

Arch. Harald Hals: Ullevål haveby · Oslo · 1920
Cité-Jardin · Gartensiedlung · Gardencity · Tuindorp

Arch. Harald Hals: Beboelseskompleks Torshov · Oslo · 1923
7 Maisons d'habitation · Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen 309

Arch. Harald Hals: Beboelseskompleks Torshov · Oslo · 1923
8 Maisons d'habitation · Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen 309

Arch. Harald Hals: Beboelseskomplekx Torshov · Oslo · 1923
9 Maisons d'habitation · Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen 309

Arch. Harald Hals: Ullevål haveby · Oslo · 1920
10 Cité-Jardin · Gartensiedlung · Gardencity · Tuindorp 310

11 Arch. Ole Landmark: Kunstmuseet · Bergen · 1924
Musée · Museum

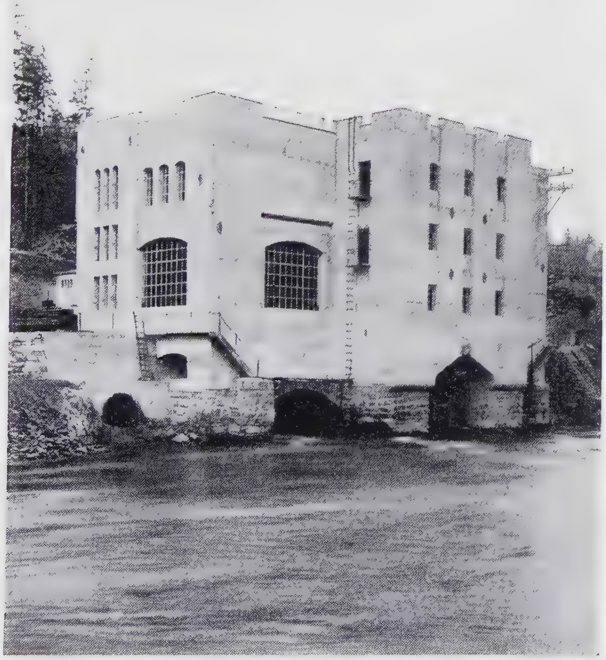

Arch. Thv. Astrup: Kraftstation · Svaelgfoss · 1912
Usive de force hydraulique · Wasserkraftstation
12 Water-Power Station · Waterkrachtstation

Arch. Ole Landmark: Landhus · Bergen · 1922
Maison de campagne · Landhaus
13 Country-house · Landhuis

Arch. H. Sinding Larsen: Universitetsbiblioteket · Oslo · 1914
14 Bibliothèque · Bibliothek · Library · Bibliotheek

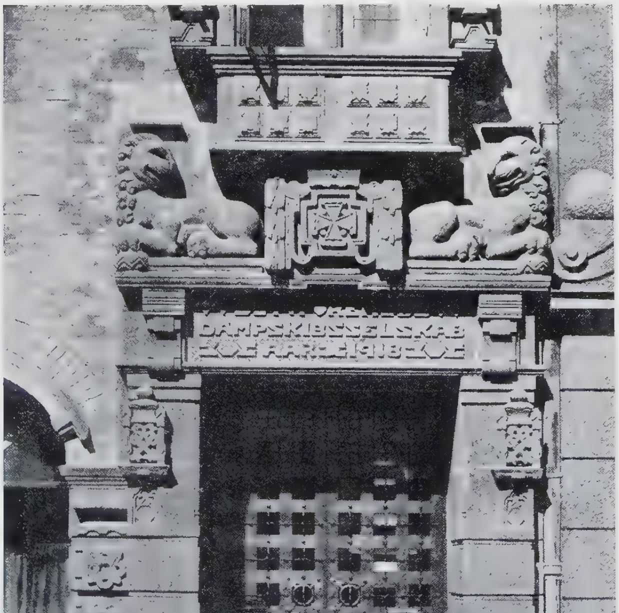

Arch. Magnus Poulsson: Kontorbygning · Oslo · 1919
15 & 16 Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

ZWEDEN - SUÈDE - SCHWEDEN - SWEDEN

In de moderne architectuur neemt Zweden zeker wel een zeer belangrijke plaats in. Ofschoon de Zweedsche bouwkunst een zeer groote vormverscheidenheid heeft, zoo is zij toch in sterke mate een éénheid. De architectonische detailleering werkt voort op de traditioneele bouwkunstvormen, die zij echter tot nieuwe eigentijdsche vormen herschept. Men staat niet tegenover vreemde vorm-elementen en voelt dus geen kloof tusschen de moderne architectuur en het voorafgaande. Het moderne Zweedsch is a.h.w. organisch en zonder revolutionaire schokken uit de negentiende-eeuwsche architectuur gegroeid. Het toont zeer sterk den invloed van kunsthistorische kennis. Sommigen waardeeren ten hoogste de voornaamheid en ingetogenheid van deze in de historische traditie gewortelde moderniteit. Anderen daarentegen missen in de Zweedsche architectuur radicaal modernisme. Ook als men persoonlijk aan het fel-moderne de voorkeur geeft, behoort men toch de eigenaardigheid van een bijzonderen volksaard te eerbiedigen, die daarvan afkeerig is; het is dan mogelijk om de groote schoonheidswaarde van het modern Zweedsch volledig te erkennen en te genieten.

I. G. Clason vormt den overgang tot de moderne architectuur. Zijn vroeger werk is nog op renaissance geïnspireerd, doch met oorspronkelijke karaktertrekken. Zijn later werk wordt meer modern; het wordt soberder, doch blijft vakkundig en aesthetisch zorgvuldig doorwerkt. Met liefde en piëteit heeft hij het oude kasteel Haneberg in Sörmland hersteld en voor moderne bewoning ingericht. De daarbij aansluitende nieuwbouw is in modernen geest gecomponeerd met de inheemsche zuiver-ambachtelijke bouwdetails, die ook aan het oude kasteel voorkomen. De architectuur van Carl Westman heeft het verrassend contrast van robuste kracht en fijn harmonisch rythme. Het gerechtsgebouw te Stockholm is een zijner beste werken, dat, in zijn sobere strengheid de bestemming van dit gebouw goed uitbeeldend, mede tot het beste van de Zweedsche bouwkunst behoort. Erik Lallerstedt's hoofdwerk, de Polytechnische School te Stockholm, is in zijn sobere en aesthetisch fijne detailleering, verwant aan het werk van Westman, doch in zijn totaalcompositie van veel sterkere bewegelijkheid en romantische charme. De werken van Hakon Ahlberg typeeren sterk het Zweedsche karakter. Overigens sober gedetailleerd, geven zij in hun detailleering een verwijzing naar klassieke vormen. Deze klassieke inslag treedt sterk naar voren bij Ivar Tengbom, niet zoozeer bij zijn bijzonder fraaie en stemmige Högalids-kerk, doch bij zijn Enskilda-bank en nog veel meer bij zijn onlangs voltooid Concertgebouw. De uiterst slanke kolommen, de kroonlijsten en frontons van dit laatste gebouw zijn geheel iets anders dan hunne klassieke voorbeelden; zij hebben een volstrekt eigen karakter, dat niet minder schoon is dan hunne volmaakte voorbeelden. Tot de sobere opvatting behooren de buitengewoon stemmige, wijdingsvolle en aan ongekunstelde volkskunst verwante kerken van Sigfrid Ericson, zoowel de vriendelijke Skene-kerk als de grootere Masthuggs-kerk met zijn prachtige massa-groepeering, en voorts de gezonde, onopgesmukte, zakelijke utiliteits-architectuur van Erik Hahr. Lars I. Wahlman met zijn buitengewoon fraaie Engelbrekt-kerk en Ferdinand Boberg met zijn nog meer decoratieve Saltsjöbaden-kerk vertegenwoordigen de rijke, speelsche, decoratieve en meest uitgesproken moderne richting. De bouwkunstige detailleering, schier geheel geëmancipeerd van de historische vormen, is toch daarmede meer verwant dan het moderne Duitsch en Nederlandsch.

Verreweg het belangrijkste gebouw is het Stockholmer stadhuis van Ragnar Östberg, dat de algemeene aandacht op de Zweedsche bouwkunst heeft gevestigd. Het heeft sterk het typische modern Zweedsche karakter, doch het heeft tevens door de wonderlijk schoone totaal-compositie, waarin de detailleering met gemoderniseerde bekende bouwvormen geheel en al opgaat, een zekere universaliteit, waardoor dit werk vrij algemeen als het beste moderne werk van onzen tijd wordt beschouwd en waardoor zelfs min of meer extreme modernisten, ondanks bezwaren tegen de detailleering, niet kunnen nalaten, dit grootsche gebouw als een meesterwerk te erkennen.

Arch. Hakon Ahlberg: Utställningsbyggnad · Göteborg · 1923 · Pavillon d'une exposition · Ausstellungsgebäude · Exhibition-building · Tentoonstellingsgebouw
17

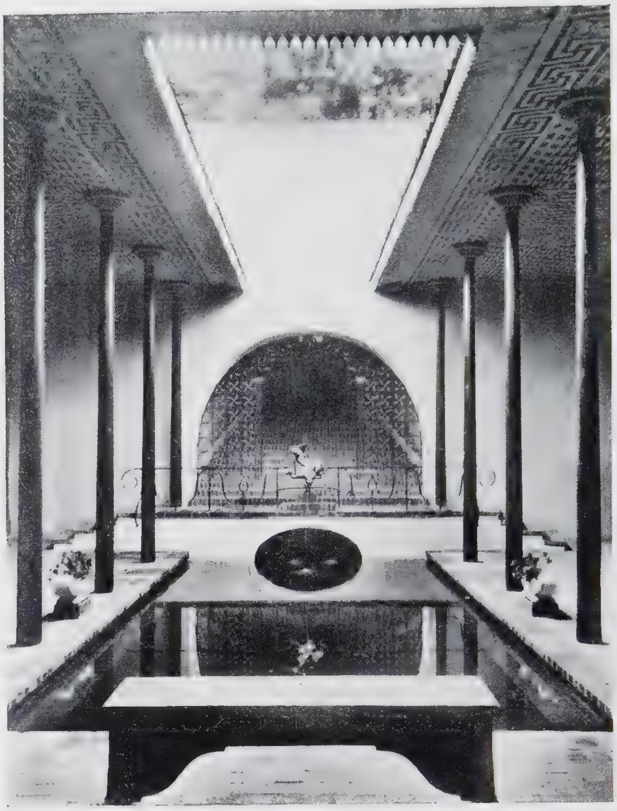

Arch. Hakon Ahlberg: Utställningsbyggnad · Göteborg · 1923 · Pavillon d'une exposition · Ausstellungsgebäude · Exhibition-building · Tentoonstellingsgebouw
18

Arch. Hakon Ahlberg: Varuhuset · Stockholm · 1925
19 Magasin · Warenhaus · Stores · Warenhuis

Arch. C. Westman: Landhus · Stockholm · Maison de
20 Campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Arvid Bjerke: Kongresshall · Göteborg · 1923
21 Halle des congrès · Kongresshalle · Congress-hall · Congreszaal

Arch. Arvid Bjerke: Privat bostad · Göteborg · 1922
Hôtel particulier · Herrensitz · Private house
22 Heerenhuis

Arch. I. G. Clason: Landhus ,,Haneberg'' · Sörmland
1914 · Maison de campagne · Landhaus
23 Country-house · Landhuis

Arch. Ferd. Boberg: Saltsjöbadenkyrkan · Stockholm
Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. Sigfrid Ericson: Masthuggskyrkan · Göteborg · 1914
Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. Sigfrid Ericson: Masthuggskyrkan · Göteborg · 1914
26 Église · Kirche · Church · Kerk 313

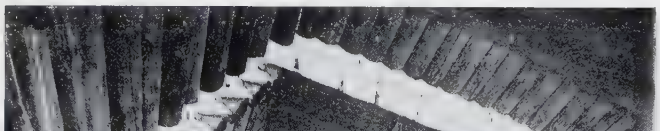

Arch. Sigfrid Ericson: Masthuggskyrkan · Göteborg · 1914
27 Église · Kirche · Church · Kerk 313

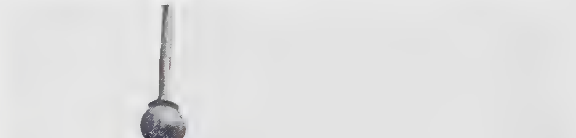

Arch. E. Torulf: Naturhistorisk Muset · Göteborg
28 Musée · Museum

29 Arch. Erik Hahr: Folkskola · Västeras · 1915
École · Schulgebäude · Schoolbuilding · Schoolgebouw

30 Arch. Erik Hahr: Bostad · Västeras · 1919
Maison d'habitation · Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. Erik Hahr: Affärshus · Västeras · 1918
Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises
31 Kantoorgebouw

Arch. Erik Hahr: Affärshus · Västeras · 1917
Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises
32 Kantoorgebouw

Arch. Erik Hahr: Fabriksbyggnader · Västeras · 1918
33 Maisons d'habitation · Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. Prof. Erik Lallerstedt: Tekniska högskolan · Stockholm · 1918 · Ecole poly-
34 technique · Technische Hochschule · Technical University · Techn. Hoogeschool

Arch. Prof. Erik Lallerstedt: Tekniska högskolan
Stockholm · 1918 · Ecole polytechnique · Technische
35 Hochschule · Technical University

Arch. Prof. Ragnar Östberg: Landhus · Stockholm
1913 · Maison de campagne · Landhaus
36 Country-house · Landhuis

37
Arch. Prof. Ragnar Östberg: Stadshuset · Stockholm · 1923
Hôtel de ville · Rathaus · Town-hall · Stadhuis

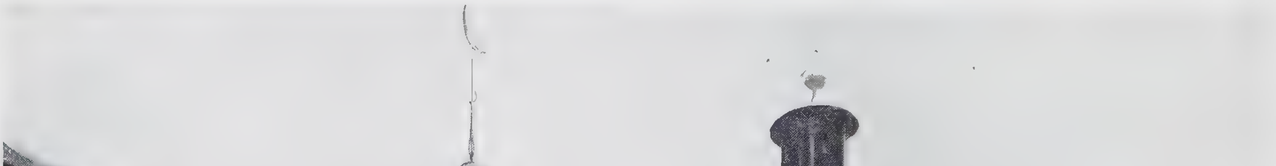

38
Arch. Prof. Ragnar Östberg: Stadshuset · Stockholm · 1923
Hôtel de ville · Rathaus · Town-hall · Stadhuis

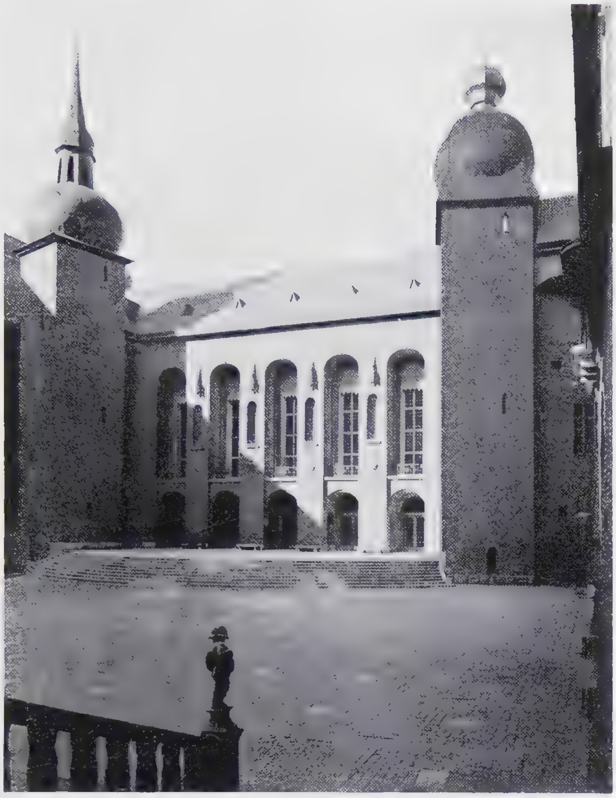

39 & 40 Arch. Prof. Ragnar Östberg: Stadshuset · Stockholm · 1923
Hôtel de ville · Rathaus · Town-hall · Stadhuis

41 Arch. Prof. Ragnar Östberg: »Östermalms Realskola« · Stockholm · 1910
École · Schulgebäude · School-building · Schoolgebouw

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Högalidskyrkan · Stockholm · 1923
Église · Kirche · Church · Kerk

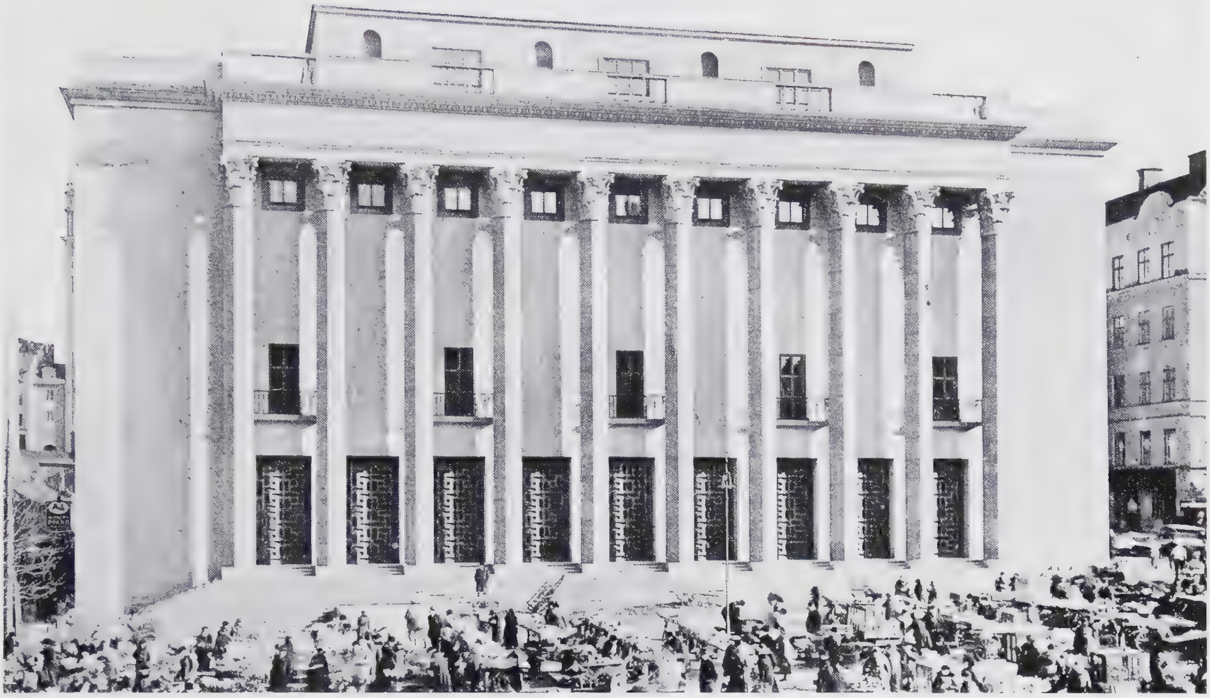

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Konserthus · Stockholm · 1926
43 Salle des concerts · Konzerthaus · Concert-hall · Concertgebouw 315

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Konserthus · Stockholm · 1926
44 Salle des concerts · Konzerthaus · Concert-hall · Concertgebouw 315

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Konserthus · Stockholm · 1926 · Salle des concerts · Konzerthaus
45 Concert-hall · Concertgebouw 315

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Högalidskyrkan
Stockholm · 1923
46 Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. O. Almqvist: Kraftstation · Hammarforsen · Usine de force hydraulique
47 Wasserkraftstation · Water-Power Station · Waterkrachtstation

48 Arch. Prof. Ivar Tengbom: Enskilda Bank · Stockholm · 1915
Banque · Bankgebäude · Banking-Office · Bankgebouw

49 Arch. F. B. Wallberg: Stadshuset · Östersund · 1912
Hôtel de ville · Rathaus · Town-hall · Stadhuis

Photo C. G. Rosenberg, Stockholm

Arch. Prof. L. I. Wahlman: Engelbrektskyrkan · Stockholm · 1914
Église · Kirche · Church · Kerk

Photo C. G. Rosenberg, Stockholm

Arch. Prof. L. I. Wahlman: Engelbrektskyrkan · Stockholm · 1914
Église · Kirche · Church · Kerk

Photo C. G. Rosenberg

Arch. Prof. L. I. Wahlman: Engelbrektskyrkan
Stockholm · 1914
52 Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. C. Westman: Justiz Palast · Stockholm · 1915
Palais de Justice · Justizpalast · Court
53 House · Gerechtsgebouw

Arch. C. Westman: Justiz Palast · Stockholm · 1915
54 Palais de Justice · Justizpalast · Court House · Gerechtsgebouw

Arch. C. Westman: Röhska Muset · Göteborg · 1924
Musée · Museum

FINLAND - FINLANDE - FINNLAND - FINLAND

DE FINSCHE ARCHITECTUUR IS BEKEND DOOR DEN GENIALEN FINSCHEN architect Prof. Eliel Saarinen en met name door diens statige en voornaam gedetailleerde stationsgebouw te Helsingfors. Doch van de Finsche architectuur is buiten Finland en wellicht buiten Skandinavië vrijwel niets anders bekend dan deze architect en dit eene gebouw, wellicht ook nog het met de tweede prijs bekroonde prijsvraag-ontwerp van Saarinen voor het Chicago-tribune building. Toch kan de Finsche architectuur daarnaast op heel veel belangrijk en waardevol modern werk bogen. Terwijl zeer verschillende architecten zeer goed werk hebben tot stand gebracht, zoo treden naast Saarinen de beide architecten Prof. Armas Lindgren en Prof. Lars Sonck op den voorgrond, terwijl de ietwat oudere architect, Gesellius, die te zamen met Saarinen en Lindgren het nationaal museum in moderne opvatting, doch sterk aansluitend aan historische inheemsche bouwvormen heeft ontworpen, als de voorbereider van de moderne richting kan worden beschouwd. De werken van Saarinen, Lindgren en Lars Sonck vertoonen verwante karaktertrekken. Voor een buitenstaander heeft dit Finsche werk eenige overeenkomst met het Zweedsch. Toch is er bij nauwkeurig toezien wel belangrijk verschil. Ook het Finsche werk is niet radicaal, doch gematigd modern. Het is over het geheel rijk, kwistig en toch voornaam gedetailleerd. De details zijn in heel veel mindere mate op klassieke en renaissance-vormen geïnspireerd dan het meeste Zweedsche werk; anderszijds doet het sterker aan de traditioneele historische siervormen denken dan bijv. het rijkere modern Nederlandsch en Duitsch. Het is in Finland niet, zooals in Engeland en eenigszins ook in Denemarken het geval is, het landhuis, dat de moderne architectuur belangrijk maakt, doch juist de monumentale bouwkunst. Wij zien een streven naar zuivere, eerlijke, doch niet naakte constructieve vormgeving en naar een architectonisch-decoratieve verfijning van het constructieve hoofdschema en het constructieve detail. Deze verfijning van de zakelijke constructie zoekt aansluiting bij de vormen van d i e historische perioden, die als nationaal worden gevoeld, zonder in het minst een nabootsing van die historische inheemsche vormen te worden. Meestal is deze verfijning geslaagd. Toch komt het af en toe voor, dat juist de versiering, evenals dat dikwijls bij het rijkere Duitsche werk voorkomt, iet of wat grof aandoet. Men ziet dit aan de beeldgroepen van het overigens zoo beschaafd gedetailleerde station te Helsingfors en aan de hoofdpartij van het gebouw van het Studentengebouw te Helsingfors, welk gebouw, door architect Armas Lindgren ontworpen, overigens knap van compositie is. Tot de belangrijke werken van Saarinen behooren het stationsgebouw te Wiborg, dat bescheidener, minder rijk en monumentaal dan het station te Helsingfors is, doch eveneens uitstekende kwaliteiten vertoont, voorts het Raadhuis te Lahti en het Slot Hvitträck. Het Studentengebouw te Helsingfors van Armas Lindgren heeft een rijk gedetailleerd en toch rustig karakter. Het daarnaast staand Levensverzekeringsgebouw van denzelfden architect is in hoofdzaak veel soberder gehouden. Van Lars Sonck zijn belangrijk het Beursgebouw te Helsingfors en het genoemde gebouw van de Hypotheek-Vereeniging, terwijl ook de Johanneskerk te Tammerfors en de Luthersche kerk te Helsingfors van denzelfden architect zeer goede voorbeelden van gematigde en toch duidelijk uitgesproken moderne architectuur zijn. Tot de jong-modernen behooren o.m. Cronstedt en Blomstedt.

Links: 56 Ontwerp Unionbank Helsingfors. Arch. P. G. Blomstedt.

Rechts: 57 Ontwerp Stadion Helsingfors. Arch. Cronstedt, Schultz & Röneholm.

58 Arch. P. E. Blomstedt: Skiss Unionbank · Helsingfors · Projet de Banque
Entwurf Bankgebäude · Plan Banking-Office · Ontwerp Bankgebouw 316

59 Arch. Gesellius, Lindgren & Saarinen: Nationalmuset · Helsingfors · 1905
Musée · Museum

Arch. Prof. Armas Lindgren: »Kaleva« hus (& Nya Studenthuset) · Helsingfors
60 1913 · Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Arch. Prof. Armas Lindgren: »Suomi« hus · Helsingfors · 1912
61 Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

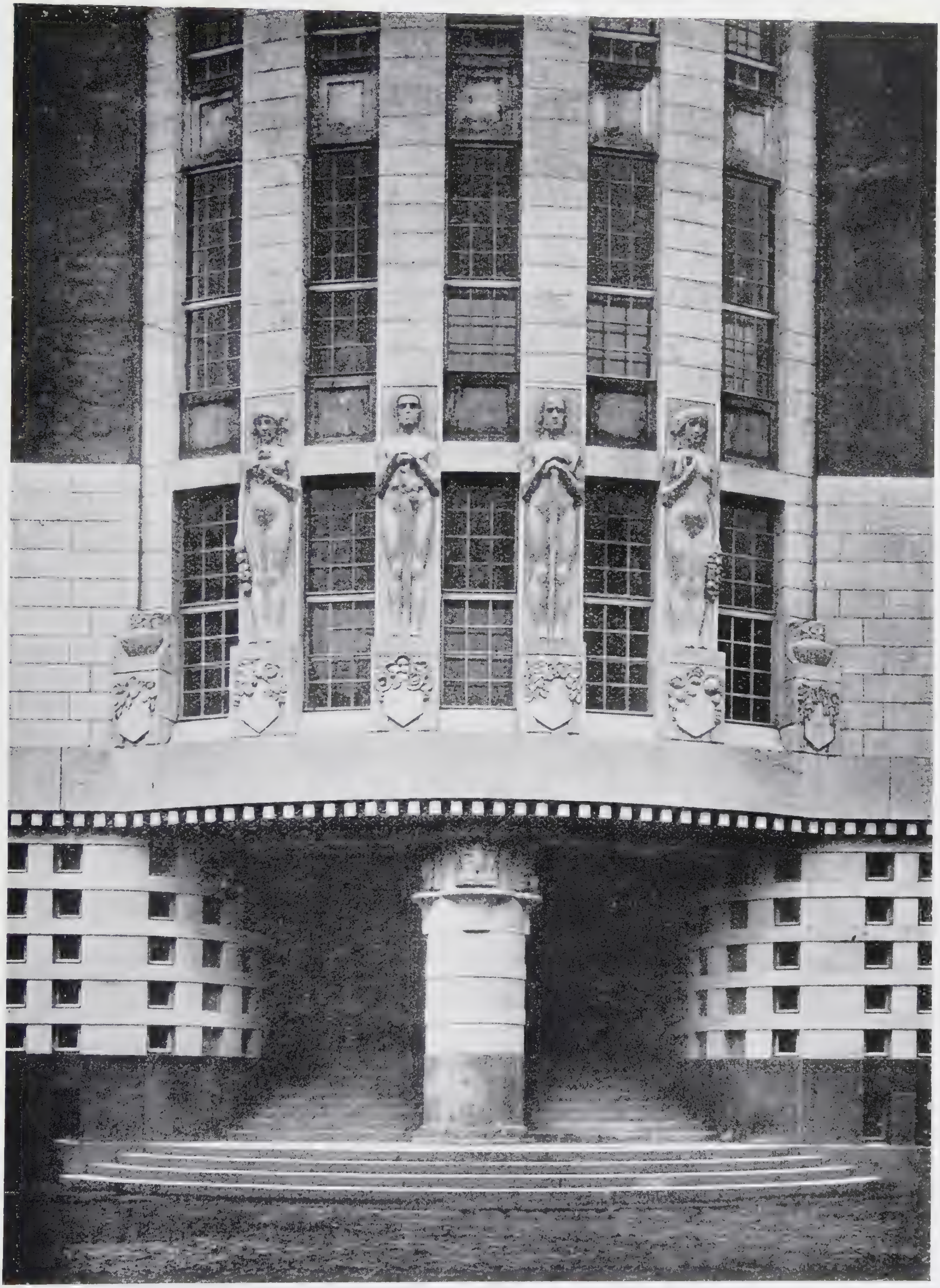

Arch. Prof. Armas Lindgren: Nya Studenthuset · Helsingfors · 1909
62 Maison des étudiants · Studentenhaus · Students-house · Studentenclub

Arch. Prof. Eliel Saarinen: Bangården · Helsingfors · 1918
63 Gare centrale · Hauptbahnhof · Central station · Centraalstation

Arch. Prof. Eliel Saarinen: Bangården · Helsingfors · 1918
64 Gare centrale · Hauptbahnhot · Central station · Centraalstation

65 Arch. Prof. Eliel Saarinen: Bangården · Helsingfors · 1918 · Gare centrale · Hauptbahnhof
Central station · Centraal station

66 Arch. Prof. Eliel Saarinen: Rådhuset · Lahti · 1912
Hôtel de ville · Rathaus · Municipal building
Stadhuis

67 Arch. Prof. Eliel Saarinen: »Hvitträsk« · 1902
Château · Waldschlosz · Castle · Landhuis

Arch. Prof. Eliel Saarinen: Skiss Landdagshuset · Projet Bâtiment de la Diète
Entwurf Landtagsgebäude · Plan House of parliament · Ontwerp Landdags-
68 gebouw 317

Arch. Prof. Herman Gesellius: Bangården · Viborg · 1914
69 Gare centrale · Hauptbahnhof · Central station · Centraal station

Arch. Lars Sonck: Börshuset · Helsingfors
1912 · Bourse · Börse · Exchange
70 Beursgebouw

Arch. Lars Sonck: Johanneskyrkan · Tammerfors
1905 · Église · Kirche · Church
71 Kerk

Arch. Lars Sonck: Hypoteksföreningen-hus · Helsingfors · 1907
72 Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

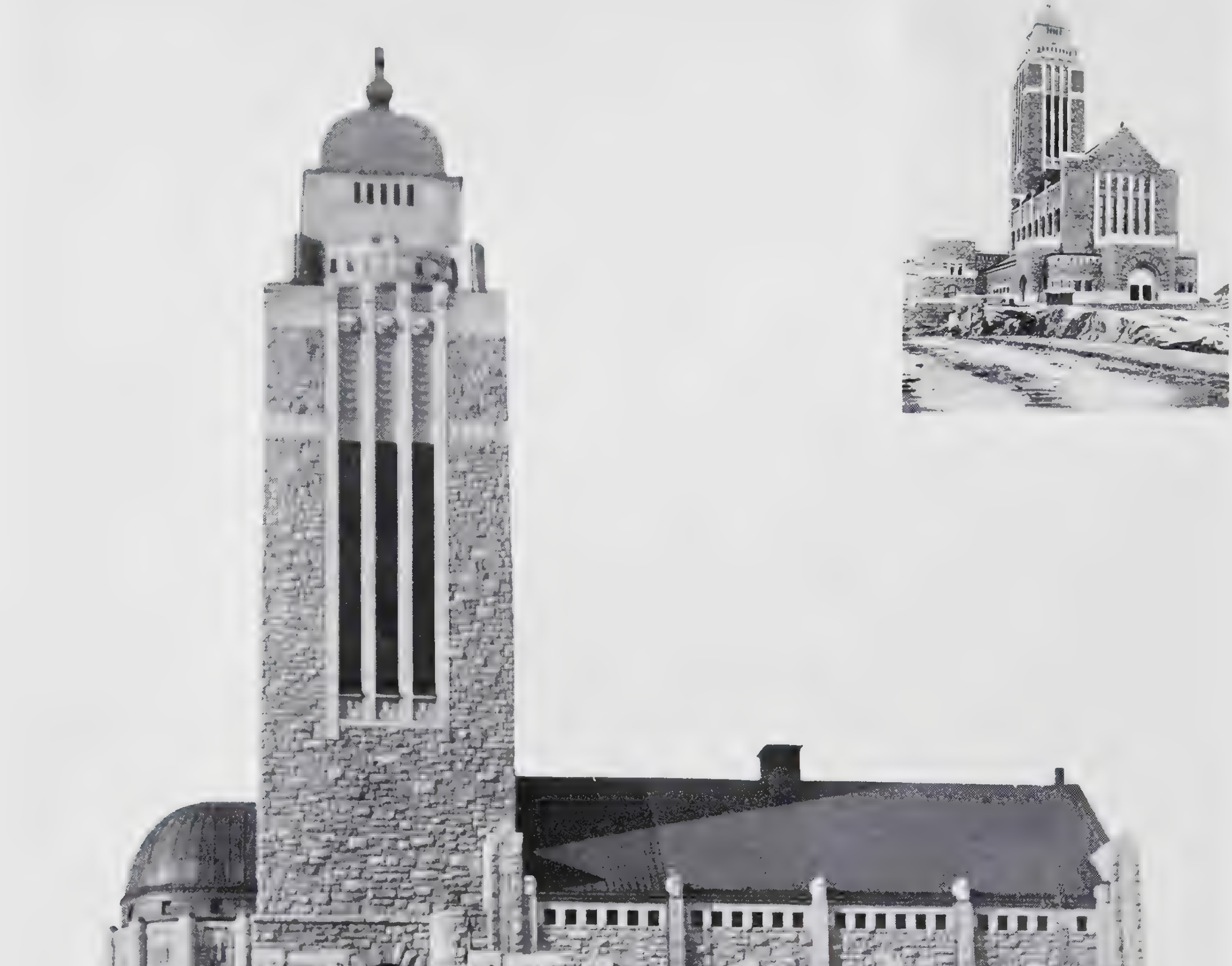

Arch. Lars Sonck: Lutherske Kyrkan · Helsingfors · 1910
Église · Kirche · Church · Kerk

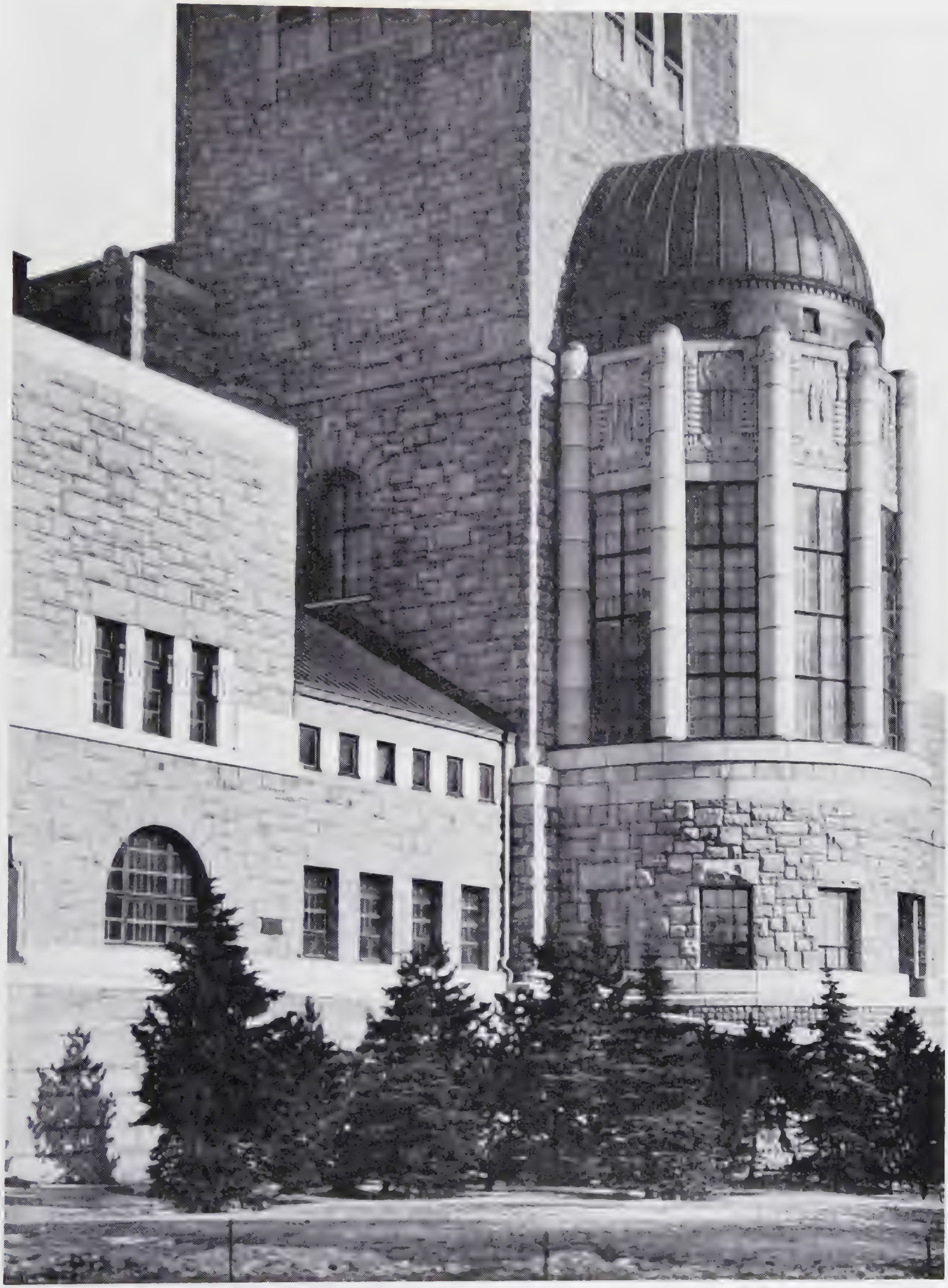

Arch. Lars Sonck: Lutherske Kyrkan · Helsingfors · 1910
Église · Kirche · Church · Kerk

DENEMARKEN-DANEMARK-DÄNEMARK-DENMARK

IN DENEMARKEN BESTAAT NAAST DE MODERNE BOUWKUNST-BEWEGING een sterk oplevend nieuw klassicisme, dat echter door den aard van de moderne Deensche bouwkunst hiermede geen scherpe tegenstelling vormt. Het is daardoor mogelijk, dat het onderscheid van deze beide richtingen in Denemarken niet zoo sterk wordt gevoeld als door mij. Evenals in Zweden en ook in Noorwegen en Finland ontbreken in Denemarken, zoowel de extreme fantastisch speelsche richting als de extreme theoretische richting. Zelfs een rijk decoratief modernisme als van de Zweden, Wahlman en Boberg en van de Finnen, Saarinen, Lindgren en Sonck komt in Denemarken niet voor. De Deensche architectuur vormt zelfs in zeker opzicht een sterk sprekend contrast met de Zweedsche architectuur: de Zweedsche architectuur is doortrokken van een modernen geest en bezigt min of meer klassieke details; de Deensche architectuur is doortrokken van een klassieken geest en bezigt de meest sobere moderne detailleering. Daardoor is de moderne bouwkunst en het néo-klassicisme in Denemarken wezenlijk verwant. De Deensche architectuur is dáárin gelijk aan de Engelsche architectuur, dat de moderne opvatting zich haast uitsluitend aan het landhuis of het woonhuis demonstreert, terwijl voor iets meer monumentale gebouwen, zelfs voor scholen, kantoorgebouwen en vereenigingsgebouwen historische vormen toepassing vinden. Toch is het karakter van het moderne Deensche landhuis over het algemeen anders dan het typische karakter van het Engelsche landhuis. Het Deensche landhuis is niet gemoedelijk, is niet huiselijk intiem, is niet romantisch of schilderachtig en doet in het geheel niet aan de oude landelijke volksbouwkunst van boerderijen denken; het Deensche landhuis is statig, waardig, voornaam, min of meer monumentaal, al kan deze voornaamheid wel door vriendelijkheid van totaal-verschijning en detail-partijen verzacht worden. Wanneer men zich van deze sterk sprekende karaktertrek een indruk wil vormen, dan zie men slechts de villa Rosenlund in Vedbaek van architect Sven Risom, de villa in Frederiksberg van architect Kristen Gording, de eigen woonhuizen van de architecten A. Clemmensen in Kopenhagen en Poul Holsøe in Valby. Deze voornaamheid is iets verzacht in het woonhuis in Klampenberg van architect Jesper Tvede en wellicht nog iets meer bij het landhuis in Ryvangen van Aage Rafn en in het iets naar het romantische gaande, maar toch een zekere statigheid behoudende landhuis van den bankier Lun in Ryvangen van architect Poul Baumann. Sterker naar het romantische gaan het landhuis in Horsens van architect V. Norn en de villa Ankerhus in Jutland van architect Sven Risom. Toch hebben beide landhuizen ten opzichte van de uiterste pittoreske richting in Engeland een zekere monumentaliteit en waardigheid. De kerk in Solbjerg van architecten Thomas Havning en Anton Frederiksen en de Sint Lucas kerk in Arhus van architecten Kaj Gottlob en Anton Frederiksen toonen sterk de verwantschap van het moderne en de historische richting in Denemarken. Het werk van Jensen Klint toont eenige afwijking van het algemeene Deensche type. Zonder in het minst copiëering van een historischen stijl te zijn, sluiten de kerkgebouwen van Jensen Klint in totaal beeld en details eenigszins bij de eenvoudige middeleeuwsche vormen aan. Bij het typische Deensche landhuis doet het harmonisch contrast tusschen de statigheid en monumentaliteit van de totaal-compositie en de uiterst sobere zakelijkheid der effen gepleisterde gevelvlakken, der simpele, doch goed geproportioneerde en goed geplaatste ramen en deuren en der veelal gesloten dakvlakken zeer weldadig aan.

75 Kerk te Solbjerg. Architecten: Havning en Frederiksen.

Arch. Alf. Cock-Clausen: Skolebygning · København
1923 · École · Schulgebäude · Schoolbuilding
76 Schoolgebouw

Arch. Kay Fisker: Beboelseshuse · København · 1924
Maisons d'habitation · Wohnhäuser
77 Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. Kristen Gording: Landhus · Frederiksberg · 1923
78 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Anton Frederiksen & Kaj Gottlob: St. Lukas Kirke · Aarhus · 1926
79 Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. Helweg Møller: Heerings Likorpavillon „Tivoli" København · 1923 · Pavillon de liqueurs · Likör-
80 pavillon · Liqueur-pavilion · Likeurpaviljoen

Arch. Havning & Frederiksen: Kirke · Solbjerg · 1926
81 Église · Kirche · Church · Kerk

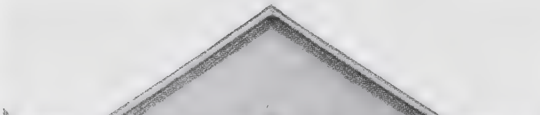

Arch. Poul Holsøe: Landhus · Valby · 1917
82 Villa · Country-house · Villa

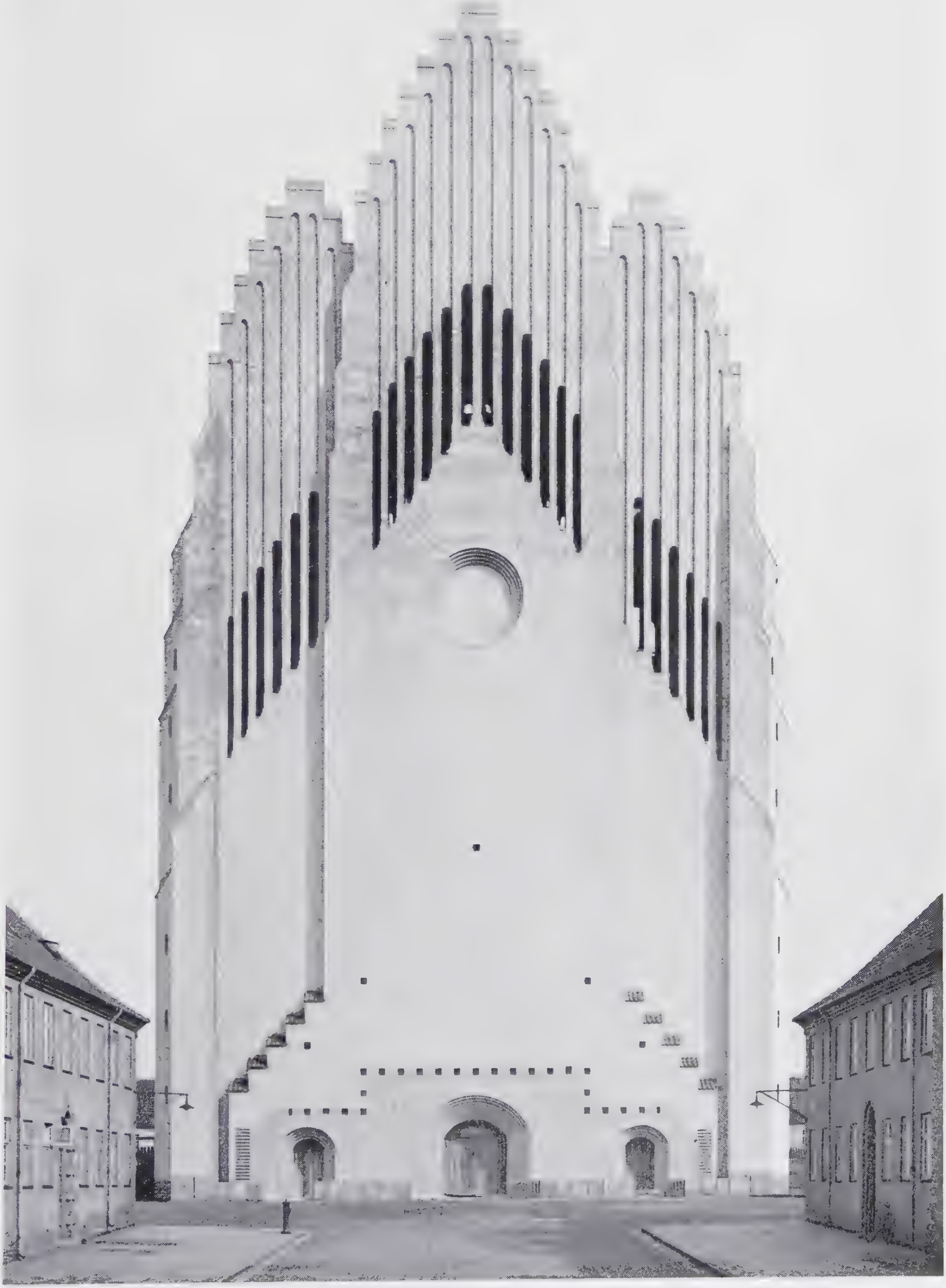

Arch. P. V. Jensen-Klint: Grundtvigs-Kirke · Taarn · 1927
Église · Kirche · Church · Kerk

Arch. V. Norn: Privat Hus · Horsens · 1919
84 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Sven Risom: Blokhus »Ankerhus« · Jydland · 1917
85 Villa · Country-house · Villa

Arch. Sven Risom: Blokhus »Ankerhus« · Jydland · 1917
86 Villa · Country-house · Villa 320

Arch. Sven Risom: Blokhus »Ankerhus« · Jydland · 1917
87 Villa · Country-house · Villa 320

Arch. Sven Risom: Villa »Rosenlund« · Vedbaek (Seeland) · 1918
88 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 321

Arch. Sven Risom: Villa »Rosenlund« · Vedbaek (Seeland) · 1918
89 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 321

Arch. Poul Baumann: Privat Hus · København · 1915
Hôtel particulier · Herrensitz · Private house
90 Heerenhuis

Arch. Poul Baumann: Privat Hus · København · 1915
Hôtel particulier · Herrensitz · Private house
91 Heerenhuis

Arch. P. V. Jensen-Klint: Kirke St. Hans Tveje · Odense
92 1919 · Église · Kirche · Church · Kerk 322

Arch. A. Paul-Petersen: Landhus · Gentofte · 1925
93 Villa · Landhaus · Country-house · Landhuis 323

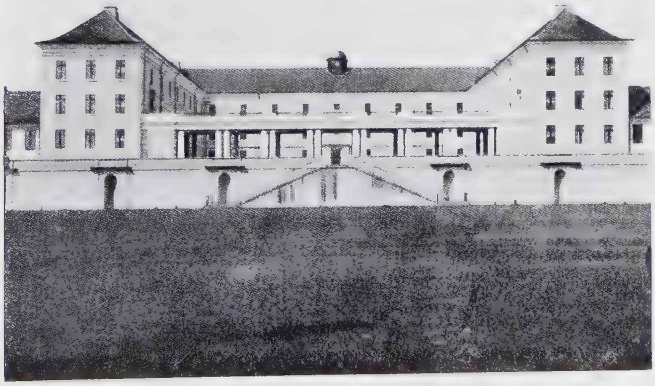

Arch. Hack Kampmann: Skolebygning · Viborg · 1920
94 École · Schulgebäude · Schoolbuilding · Schoolgebouw

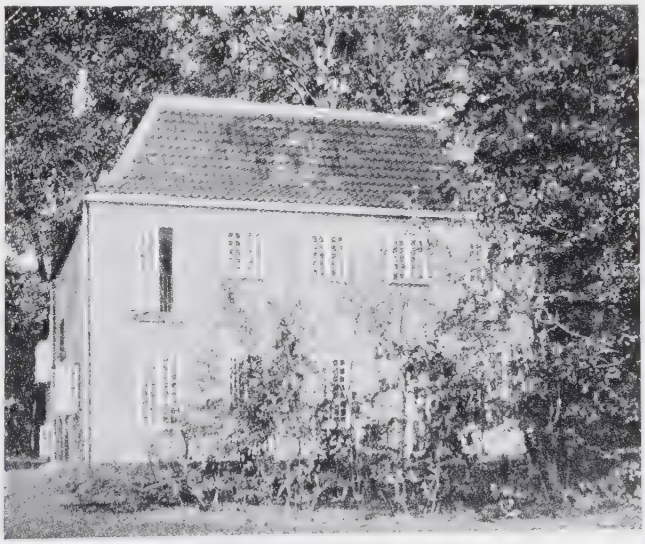

Arch. Jesper Tvede: Landhus · Klampenborg
95 Maison de campagne · Landhaus · Country-house 324

LAWRIE &
HARRISBURG, PENNA.

DUITSCHLAND — ALLEMAGNE — DEUTSCHLAND GERMANY

DUITSCHLAND HEEFT IN DE LAATSTE KWARTEEUW, ZOOVEEL EN DAARbij zoo belangrijk modern werk voortgebracht, van zoo uiteenloopend karakter en van zoo verschillende opvatting, dat het niet mogelijk is binnen een kort bestek, een eenigzins volledig overzicht daarvan te geven. De hierna volgende afbeeldingen zijn dan ook slechts als een willekeurige greep uit het vele goede en belangrijke te beschouwen; het belangrijke voor-oorlogsche werk, dat vrij algemeen bekend is, is slechts door enkele specimen vertegenwoordigd.

Ook in Duitschland heeft zich de invloed van den Engelschen cottage stijl doen gevoelen. Het leidend beginsel is echter op volstrekt oorspronkelijke nationale wijze verwerkt. Dr. Muthesius heeft hierbij zeer verdienstelijk werk geleverd. Min of meer onafhankelijk van deze landhuis- en woonhuisarchitectuur, iets meer op rationeele en constructieve basis, soms met een lichte neiging naar het romantische, soms met een lichte neiging naar het zuiver-zakelijke en strakke, ontwikkelt zich de hoogst belangrijke Duitsche utiliteits-architectuur, waaraan zich de namen van Behrends, met zijn prachtige machinehal van de A.E.G. te Berlijn, Gropius, Poelzig, Muthesius, Fahrenkamp, Mendelsohn, Alfred Fischer, Kurt von Brocke, Heinrich Straumer, Malhberg & Kosina, verbinden. Nieuwe gebouwtypen vragen daarbij om hun typischen vorm: warenhuizen, stationsgebouwen, vliegtuig- en luchtschiploodsen, in den laatsten tijd ook torenkantoorhuizen. De meest representatieve dezer nieuwe gebouwsoorten, de stationsgebouwen geven aanleiding tot grootsche scheppingen zooals de stations te Cassel, Karlsruhe, Leipzig en Stuttgart.

Bij al deze gebouwen, zoowel als bij de woonhuis- en landhuisbouw en de monumentale architectuur zijn de meest uiteenloopende architectonische opvattingen vertegenwoordigd. Het bekende Chile-haus in Hamburg van Fritz Höger toont een imposante totaal-compositie, zeer rijke detailleering met even aan de gothiek verwant verticalisme en eenigszins zware ornamentiek. Het Ballin-haus van Hans en Oskar Gerson, eveneens in Hamburg, is veel soberder gehouden, in hoofdzaak op goede massawerking gebaseerd, met verfijning door spaarzame versiering met bouwbeeldhouwwerk. In de landhuizen en woonhuizen van Kuhnert & Pfeiffer, Lüttgen, Schneider, Thilo Schoder, Dr. Ing. Gutkind, Prof. Rading, Otto Haessler, Richard Döcker, Max en Brüno Taut, Karl Fieger, Arthur Korn, Gropius en Meyer, hebben wij verschillende vernieuwingspogingen, die geleidelijk meer in de richting van verzakelijking gaan, doch waarbij vooral echter die van Schneider en Schoder, de laatste een leerling van Van der Velde, een buitengewoon verzorgde detailleering vertoonen. Wij hebben hierin een geleidelijk tot het kubisme of de elementaire architectuur overgaande reeks, waarbij ook nog het fabrieksgebouw van Schoder en het vereenigingsgebouw van Rading genoemd zouden kunnen worden. Bij het Duitsche kubisme is eenig hard, en erg theoretisch werk, daarnaast echter ook zeer verdienstelijk werk, hetwelk toont, dat bij de uiterste beperking binnen het raam van utiliteit en economie, door gebruik te maken van de verrassende vorm-mogelijkheden onzer constructies in ijzer en gewapend beton, toch kunstzinnige architectuur kan ontstaan. Hiertoe behooren o.m. het gematigd kubisme van Gutkind, verlevendigd met enkele interessante details, het werk van Richard Döcker met zijn schier romantisch gebruik van de vormmogelijkheid van gewapend beton, de zoowel practisch, economisch als architectonisch geslaagde woonhuisbouw van Brüno Taut, het woonhuis van Karl Fieger en de werken van W. Gropius en Adolf Meyer.

96. Ontwerp dubbelwoonhuis. Arch. Karl Fieger.

Arch. Prof. Dr. Peter Behrens: I. G. Farbenindustrie A.G. · Hoechst a M. · 1923
97 & 98 Bâtiment d'industrie · Industrial Building · Fabrieksgebouw

Arch. Prof. Dr. Peter Behrens: I. G. Farbenindustrie A.G. · Hoechst a M. · 1923
99 Bâtiment d'industrie · Industrial Building · Fabrieksgebouw

Met toestemming van Verlag Baedeker, Essen, ontleend aan ,,Peter Behrens" von Dr. J. P. Cremers

Arch. Prof. E. Fahrenkamp: Lagerhalle Rheinstahl · Düsseldorf · 1923
100 & 101 Entrepôt · Warehouse · Magazijn

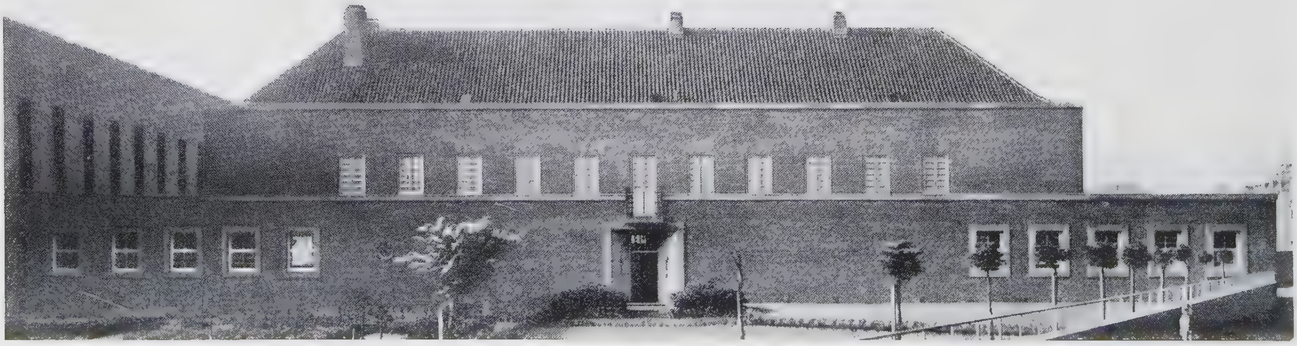

Arch. Prof. E. Fahrenkamp: Garagengebäude mit Chauffeurwohnungen Rheinstahl
Düsseldorf · 1923 · Garages et maisons ouvrières · Garages with dwellings
102 Garage met chauffeurswoningen

Arch. Prof. E. Fahrenkamp: Eingang zu den Chauffeurwohnungen Rheinstahl · Düsseldorf · 1923 · Habita-
103 tions · Dwellings · Chauffeurs-woningen

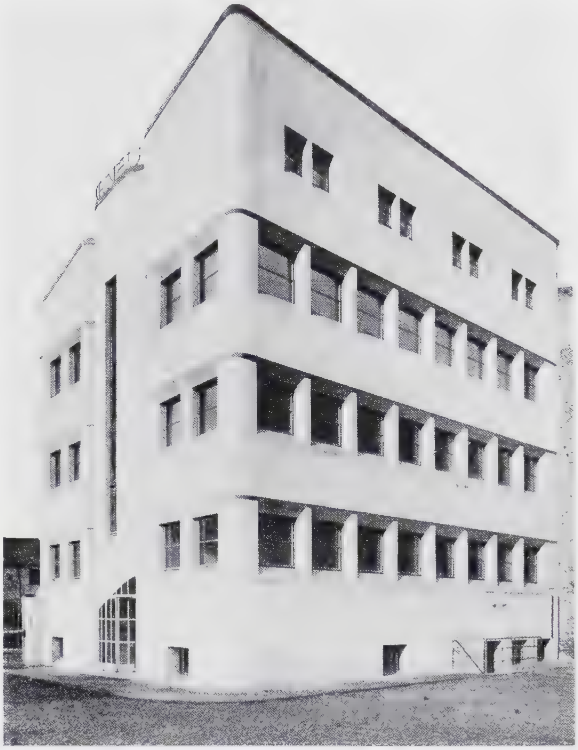

Arch. Alfred Gellhorn & Martin Knauthe: Bürohaus Halle a/S. · 1922
104 Bureaux · Office-Premises · Kantoorgebouw

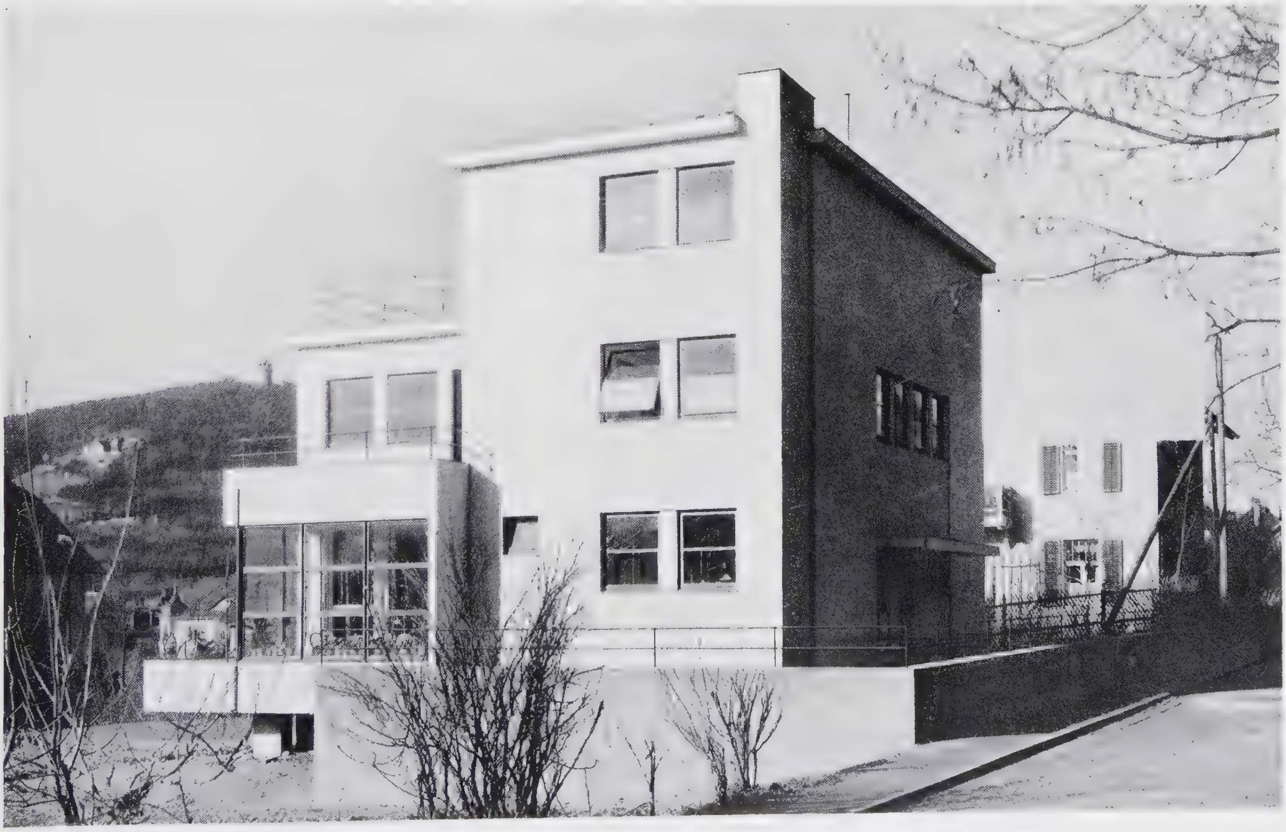

Arch. Walter Gropius & Adolf Meyer: Haus Auerbach · Jena · 1924
Maison de campagne · Country-house · Landhuis

Arch. Walter Gropius & Adolf Meyer: Werkbundausstellung · Köln · 1914
106 Pavillons d'une exposition · Exhibition-buildings · Tentoonstellingsgebouwen

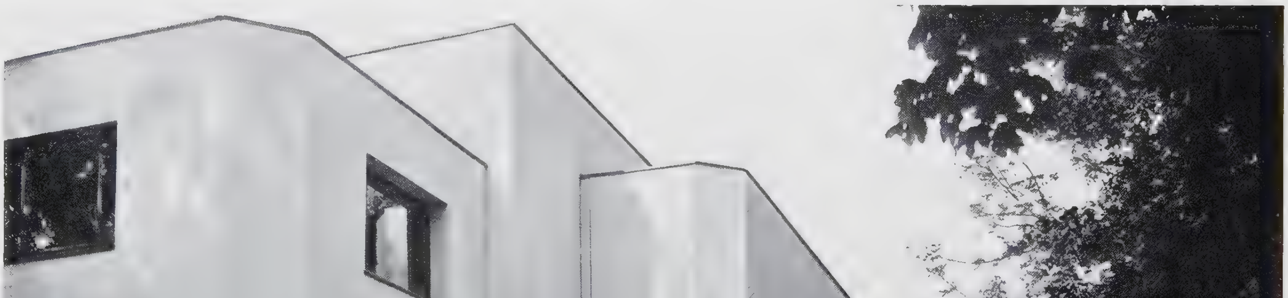

Arch. Walter Gropius & Adolf Meyer: Theater · Jena · 1923
Théâtre · Theatre · Theater

Photo Gebr. Dransfeld, Hamburg

Arch. Hans und Oskar Gerson: »Ballinhaus« · Hamburg · 1923
Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Arch. Dr. Ing. Erwin Gutkind: Flachbausiedlung · Berlin-Staaken · 1925
109 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Woonhuizen

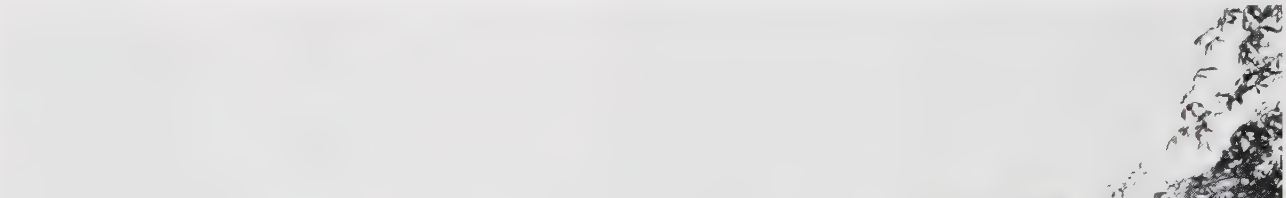

Arch. Dr. Ing. Erwin Gutkind: Wohnhausblock · Berlin-Lankwitz · 1925
110 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. Dr. Ing. Erwin Gutkind: Wohnhausblock · Berlin-Pankow · 1925
Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. O. Haesler: Wohnhäuser Siedlung Italienischer Garten · Celle · 1925
112 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Woonhuizen

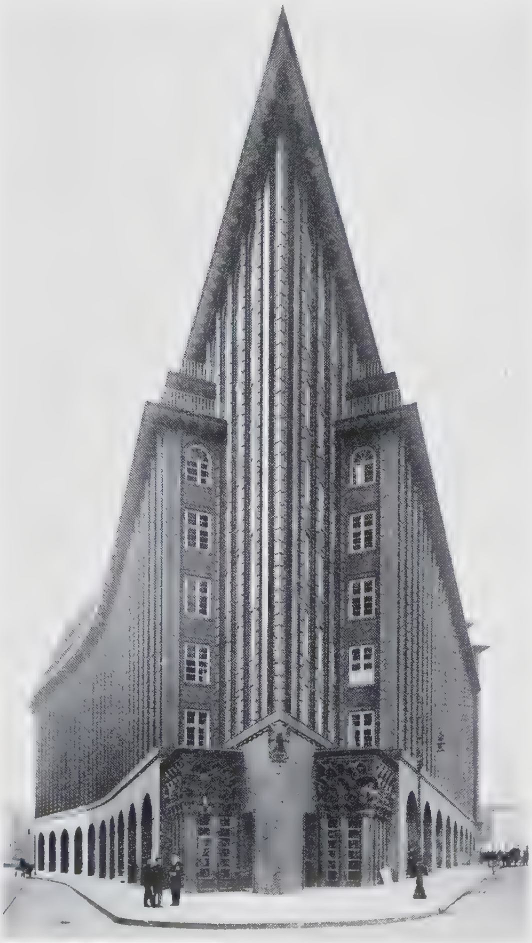

Photo Gebr. Dransfeld, Hamburg

Photo Gebr. Dransfeld, Hamburg

Arch. F. Höger: Chilehaus · Hamburg · 1924
113 & 114 Bureaux · Geschäftshaus · Office-Premises · Kantoorgebouw

Photo Gebr. Dransfeld, Hamburg

Arch. F. Höger: Hamburger Fremdenblatt · Hamburg · 1926
Imprimerie · Druckerei · Printing-office · Drukkerij

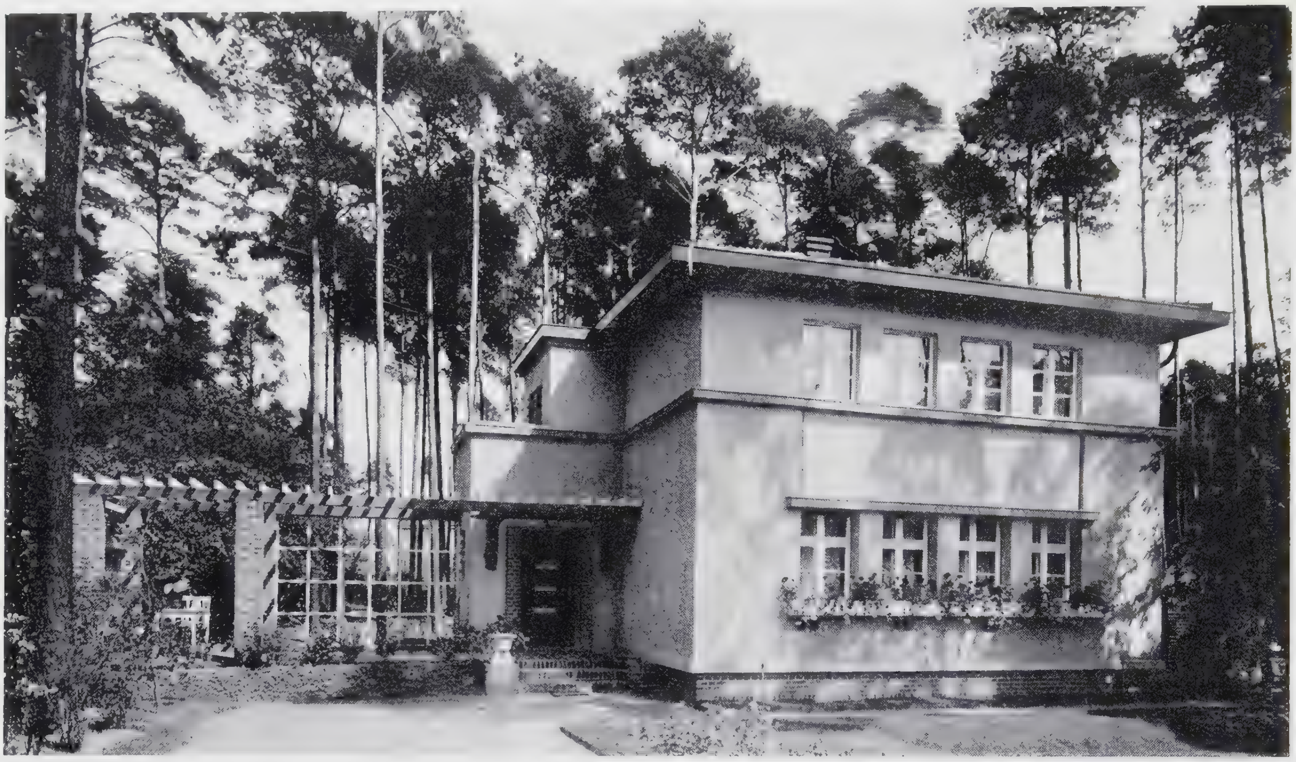

116 Arch. W. Kühnert & K. J. Pfeiffer: Landhaus · Berlin · 1925
Maison de campagne · Country-house · Landhuis

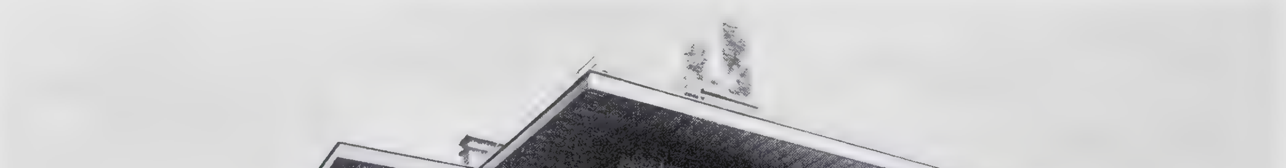

117 Arch. W. Kühnert & K. J. Pfeiffer: Landhaus · Neubabelsberg bei Berlin · 1925
Maison de campagne · Country-house · Landhuis

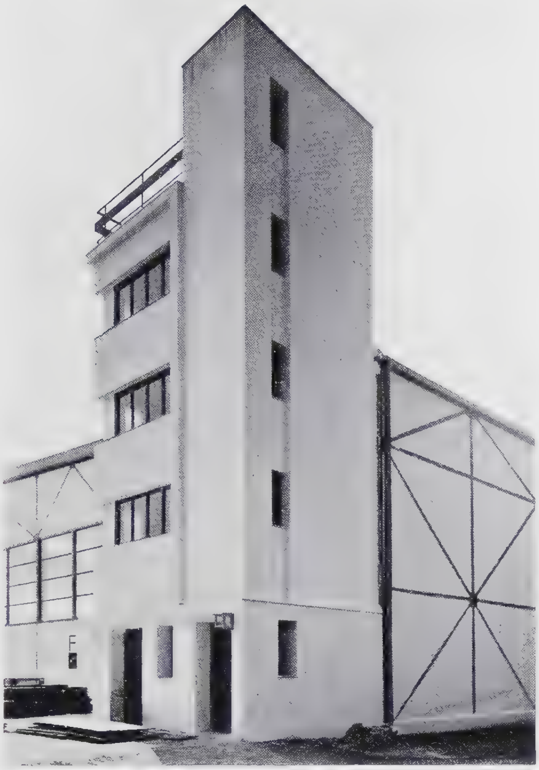

Arch. Dr. Mahlberg & H. Kosina: Flugzeughalle · Berlin · 1925
118 & 119 Hangar · Aeroplane-hall · Vliegtuighal

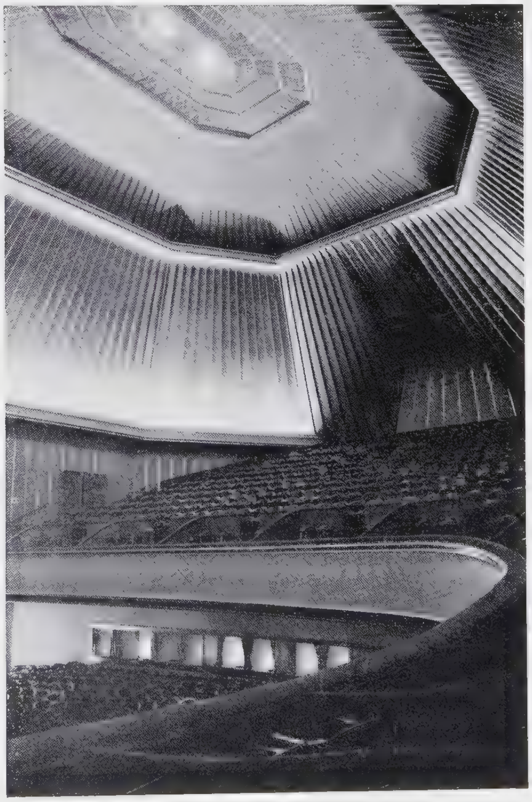

Photo Albert Vennemann, Berlin

Arch. Prof. Hans Poelzig: Lichtspieltheater „Capitol" · Berlin · 1925
120 & 121 Cinéma · Cinema-theatre · Bioscoopgebouw

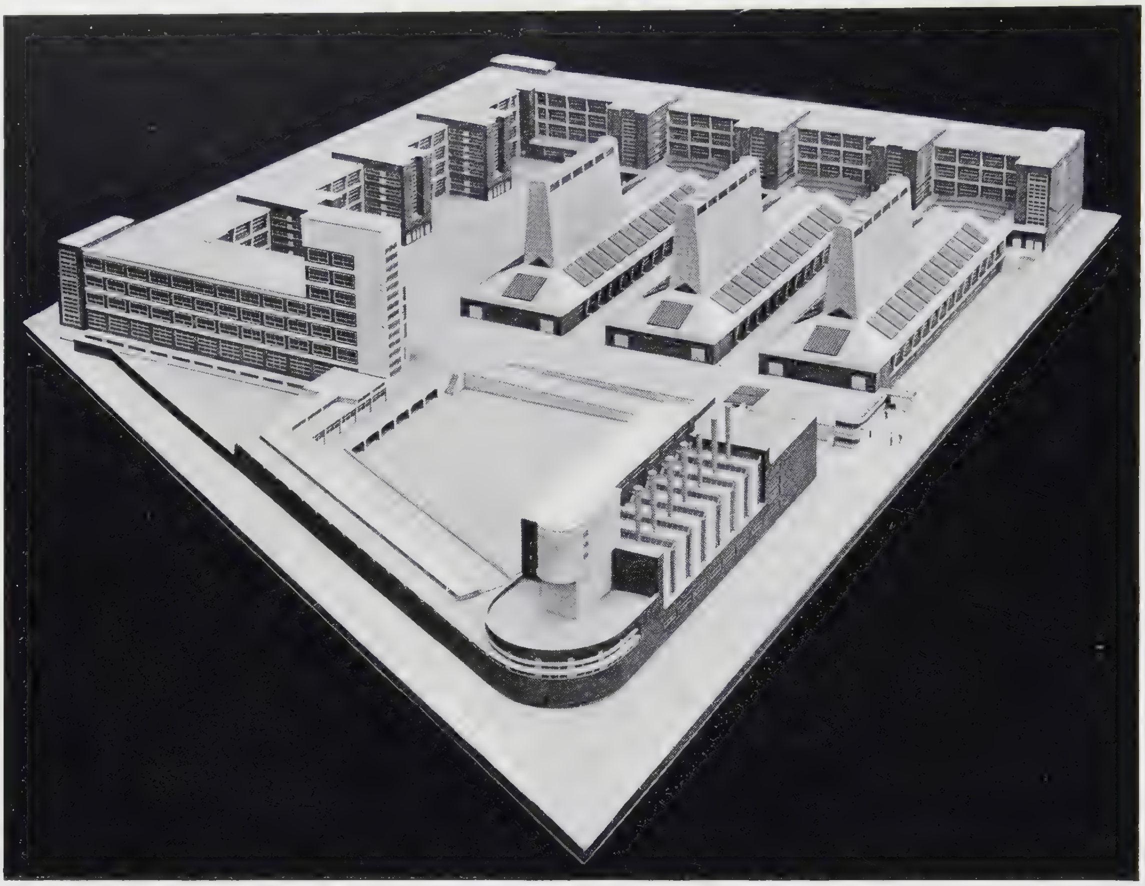

Arch. Erich Mendelsohn: Modell der Strumpf- und Trikotagenfabrik
Krasnoje Snamja · Leningrad
122 Bâtiments d'industrie · Industrial buildings · Fabrieksgebouwen

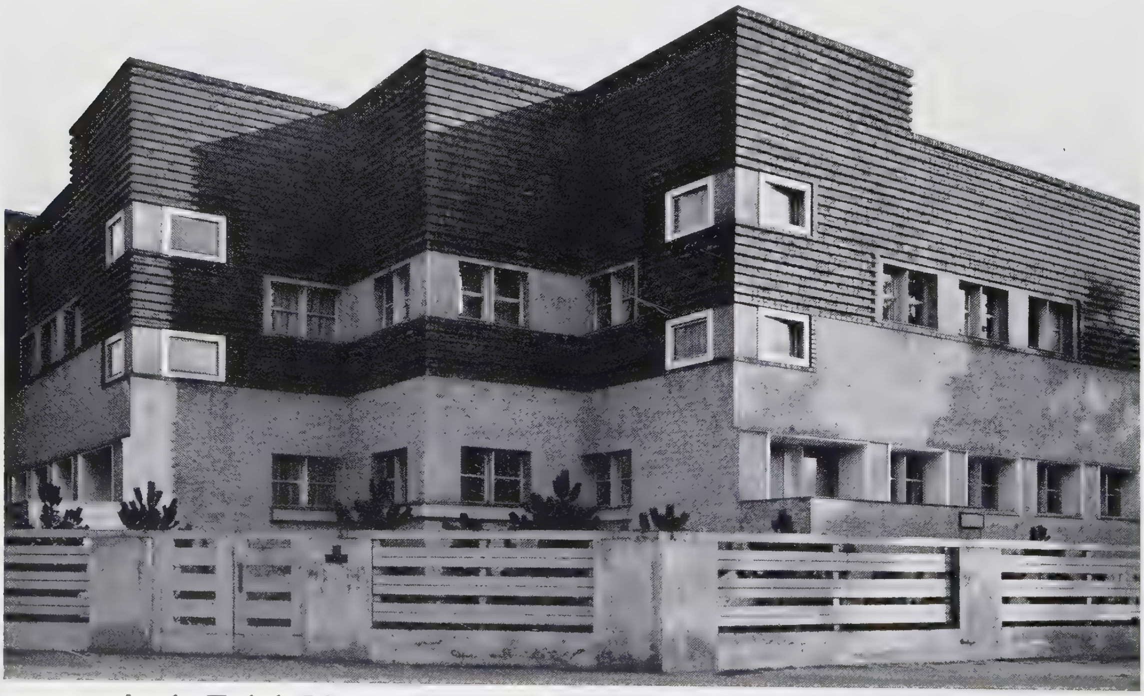

Arch. Erich Mendelsohn: Doppelwohnhaus Karolinger Platz
Charlottenburg · 1922
123 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Dubbel-woonhuis

Arch. Erich Mendelsohn: Einsteinturm · Potsdam · 1921
124 Observatoire · Observatorium · Observatory · Observatorium 327

Arch. A. D. Edmund Meurin: Verwaltungsgebäude der Automobil-Verkehrs- und Uebungsstrasse A.G. · Berlin · 1923 · Bâtiment d'administration
125 Administration building · Administratie-gebouw 328

Arch. A. D. Edmund Meurin: Verwaltungsgebäude der Automobil-Verkehrs- und Uebungsstrasse A.G. · Berlin · 1923
126 Bâtiment d'administration · Administration building · Administratie-gebouw

127 Arch. Prof. Adolf Rading: Odd-fellow-Loge · Breslau · 1926
Club · Vereinsgebäude · Club-house · Vereenigingsgebouw

Arch. Bruno Taut: Wohnhäuser · Neukölln-Berlin · 1926 · Maisons d'habitation
128 Dwellinghouses · Woonhuizen

129 Arch. Richard Döcker: Wohnhaus · Stuttgart 1923 · Maison d'habitation · Dwellinghouse
Woonhuis

Arch. Thilo Schoder: Gemeindesiedlung · Hermsdorf-Thür. · 1925
130 & 131 Cité-Jardin · Garden-city · Tuindorp 329

Arch. Thilo Schoder: Villa · Reichenberg · 1924
132 Villa · Country-house · Villa 330

Arch. Thilo Schoder: Villa · Reichenberg · 1924
133 Villa · Country-house · Villa 330

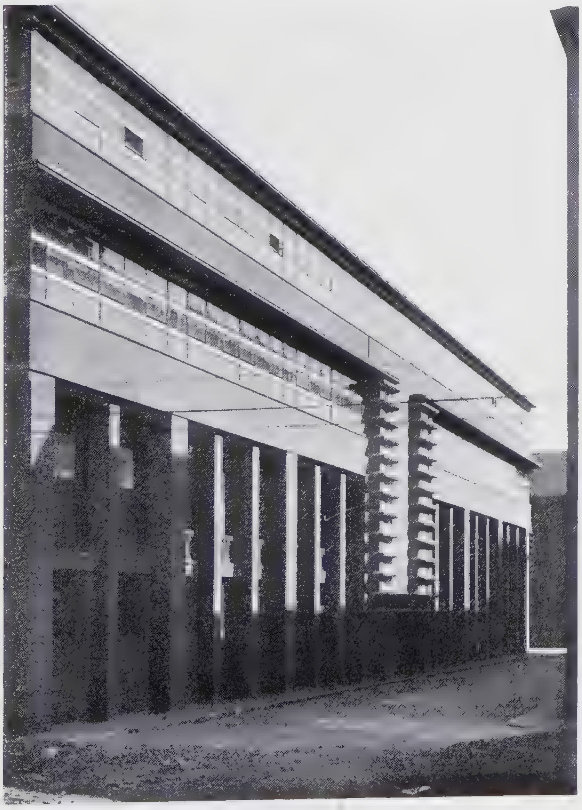

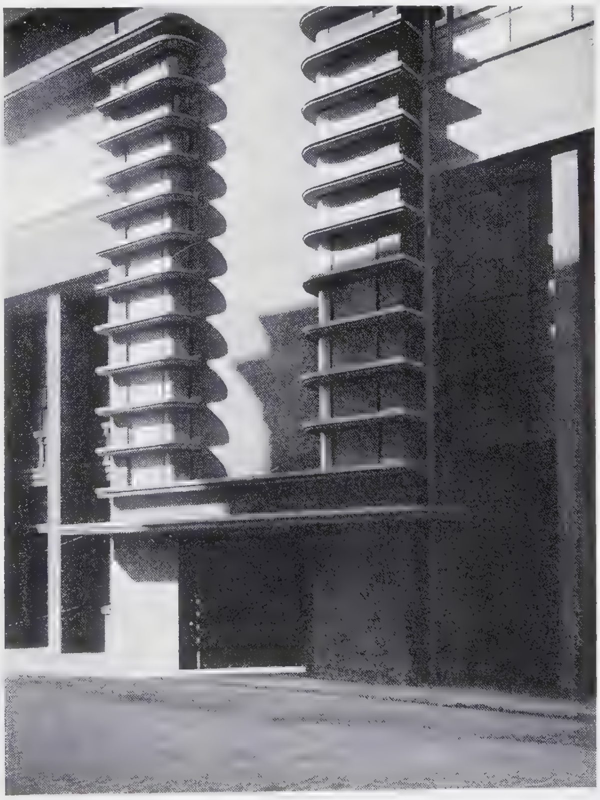

Arch. Thilo Schoder: Seidenweberei · Gera · 1926
134 & 135 Usine · Fabriksgebäude · Industrial building · Fabrieksgebouw

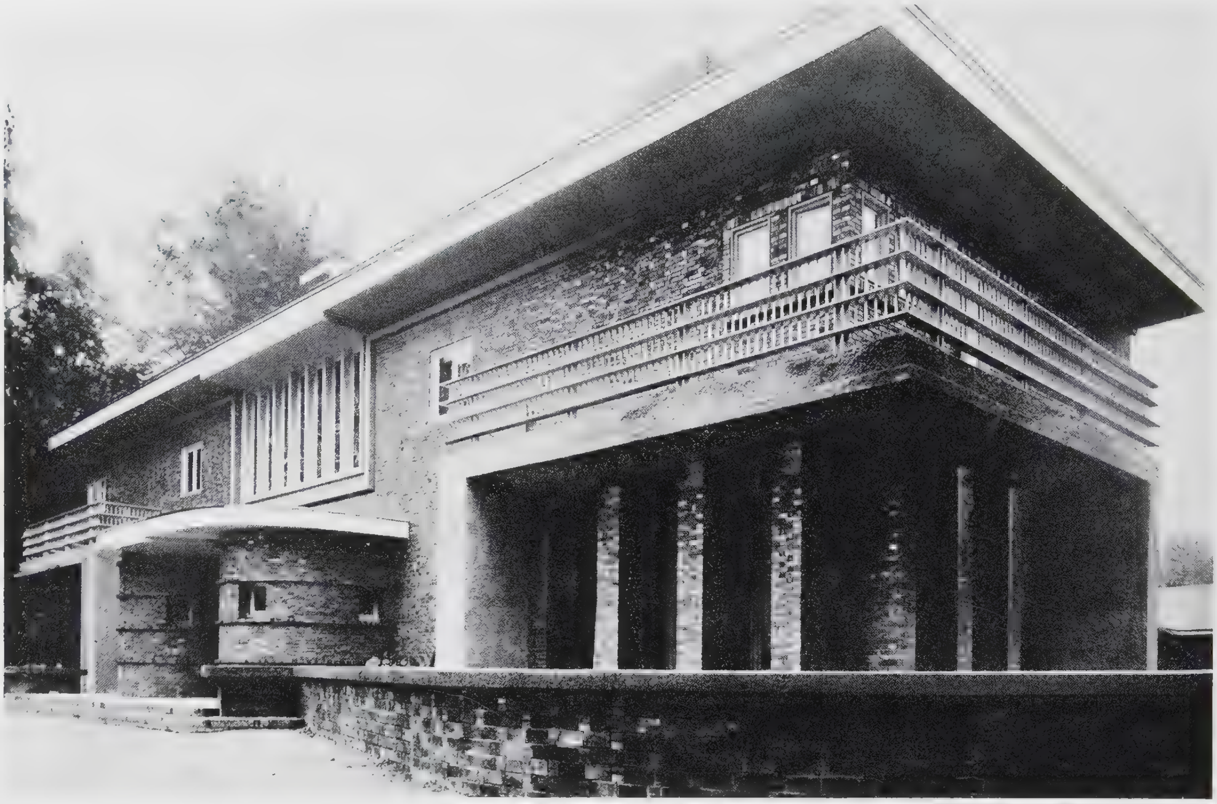

Arch. Karl Schneider: Haus Jordan · Ahrensburg · 1922
136 Maison de campagne · Country-house · Landhuis 331

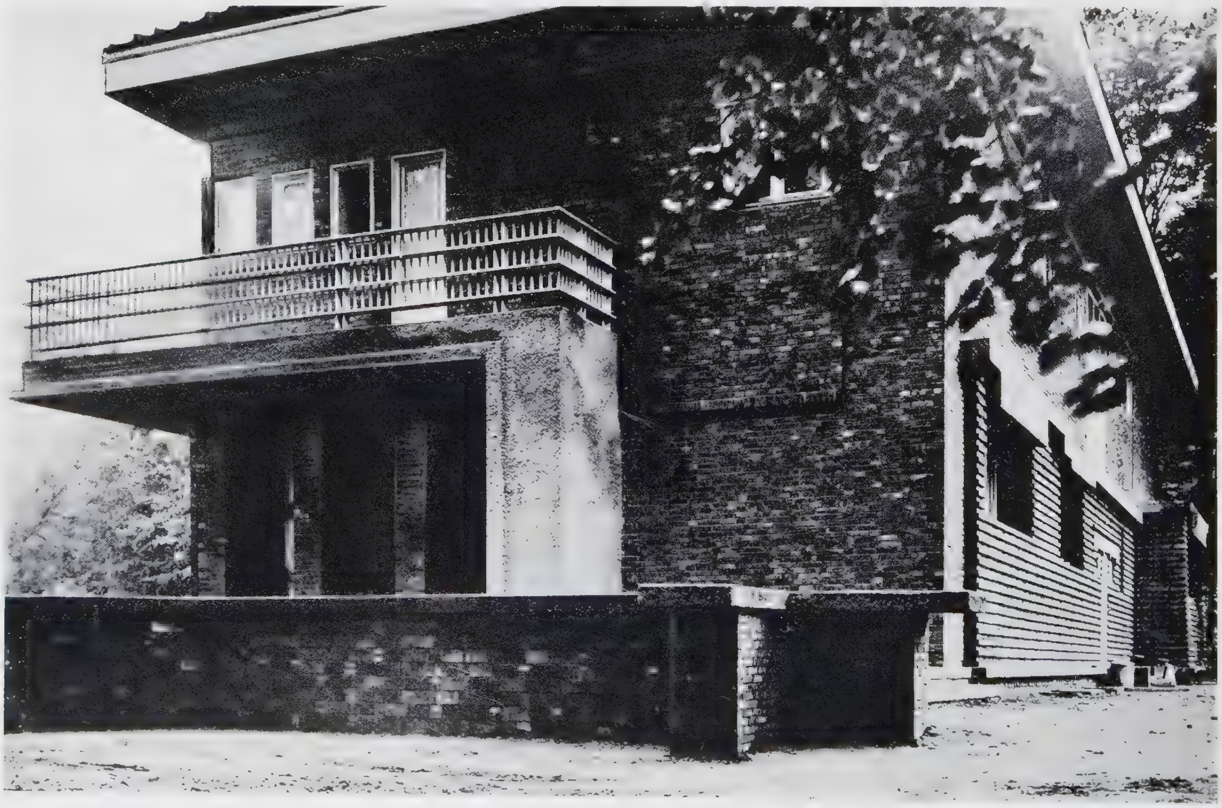

Arch. Karl Schneider: Haus Jordan · Ahrensburg · 1922
137 Maison de campagne · Countryhouse · Landhuis 331

Arch. Max Taut: Buchdruckerhaus · 1926 · Berlin

 Locaux d'une fédération · Federation-building · Vereenigingsgebouw

OOSTENRIJK EN TSJECHO-SLOWAKIJE - AUTRICHE ET TCHÉCO-SLOVAQUE - OESTERREICH UND TSCHECHO-SLOWAKEI - AUSTRIA AND CZECHO-SLOVAKIA

OOSTENRIJK STREEFDE REEDS ZEER VROEG NAAR EEN HERNIEUWING van de bouwkunst. Zeer bekend zijn de werken van Otto Wagner, die terecht als een der pioniers van de moderne architectuur geldt. Verwant aan zijn architectuur zijn de werken van den Oostenrijker architect Josef Hoffmann, den bouwmeester van het bekende Stocklet-huis in Brussel. Deze Weener moderne architectuur verraadt duidelijk Romaanschen invloed. Zij is steeds smaakvol en fijnbeschaafd, kan echter ontaarden tot overbeschaafdheid en tot gewilde moderniteit in de siervormen.

Naast deze architectuur-opvatting, die naar nieuwe vormen streeft, vindt men in Oostenrijk ook de algemeene strekking der hedendaagsche bouwkunst, om de niet verouderde inheemsche bouwvormen wederom voor onze huidige bouwopgaven toe te passen. Deze richting vindt vooral een vruchtbaar veld in den landhuisbouw. Het verschil tusschen beide richtingen komt duidelijk uit, indien men het landhuis van Robert Oerley vergelijkt met de landhuizen van Josef Hoffman. Het landhuis van Kraus und Tölk staat hiertusschen. De werken van Clemens Holzmeister, het dorpskerkje van Theiss & Jaksch sluiten zich aan bij dezen landhuisbouw met rationeele toepassing en ontwikkeling der inheemsche bouwvormen.

In den laatsten tijd vond de Oostenrijksche architectuur een nieuwe ontwikkelings-mogelijkheid door de opdrachten van den Weener gemeentelijken woningdienst aan particuliere architecten. Over het algemeen is deze Weener woning-architectuur zeer levendig en speelsch gedetailleerd en doet daardoor wel even aan de Amsterdamsche woning-architectuur denken, ondanks het sterke verschil tusschen typische pleister-architectuur en typische baksteen-architectuur. Sommige Weener architecten zooals Karl Ehn, Anton Brenner en vooral Ing. Karl Dirnhuber gaan bij dezen woningbouw in de richting van versobering en kunstzinnig verzorgde verzakelijking en bereiken daarmede uitstekende resultaten. Zij naderen hierdoor vanzelf de op inheemsche volksbouwkunst geinspireerde landhuis- en kerkbouw.

Van de volkeren, die na den grooten oorlog tot een onafhankelijk volksbestaan zijn gekomen, doch die uiteraard nog niet in allerlei opzicht een eigengeaarde nationale kultuur hebben kunnen herstellen, is in het algemeen in dit werk geen architectuur opgenomen. Een uitzondering wordt gemaakt voor Tsjecho-Slowakije, dat op zeer intensieve wijze bezig is zich van den sterken invloed van Weenen op zijn architectuur te emancipeeren. Daar dit proces nog in gang is, moge hier met slechts enkele voorbeelden van moderne Tsjecho-Slowakische architectuur worden volstaan.

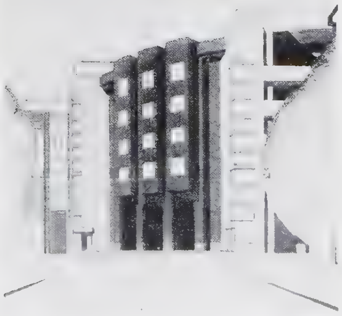

139 Ontwerp Overheidsgebouw Brno. Arch. Bohuslav Fuchs.

140 Ontwerp Evangel. Kerk in Grünau bij Pressburg. Arch. Theiss & Jaksch

141 Ontwerp Kerk St. Anton a/Arlberg (Tirol). Arch. Prof. Clemens Holzmeister.

Arch. Ing. Karl Dirnhuber: Volkswohnungen Weimarerstrasse · Wien · 1924
142 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen 332

PROPERTY OF
LAWRIE & GREEN
321 N. FRONT STREET
HARRISBURG, PENNSYLVANIA

143 Arch. Ing. Karl Dirnhuber: Volkswohnungen Karl Marxstrasse · Wien · 1925 · Maisons d'habitation Dwellinghouses · Volkswoningen

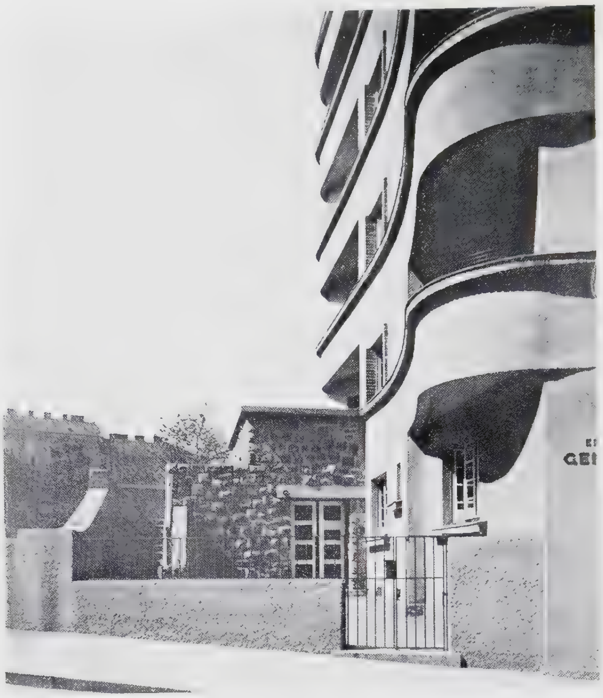

144 Arch. Ing. Karl Dirnhuber: Volkswohnungen Weimarerstrasse · Wien · 1924 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

145 Arch. Ing. Karl Dirnhuber: Volkswohnungen Karl Marxstrasse · Wien · 1925
Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

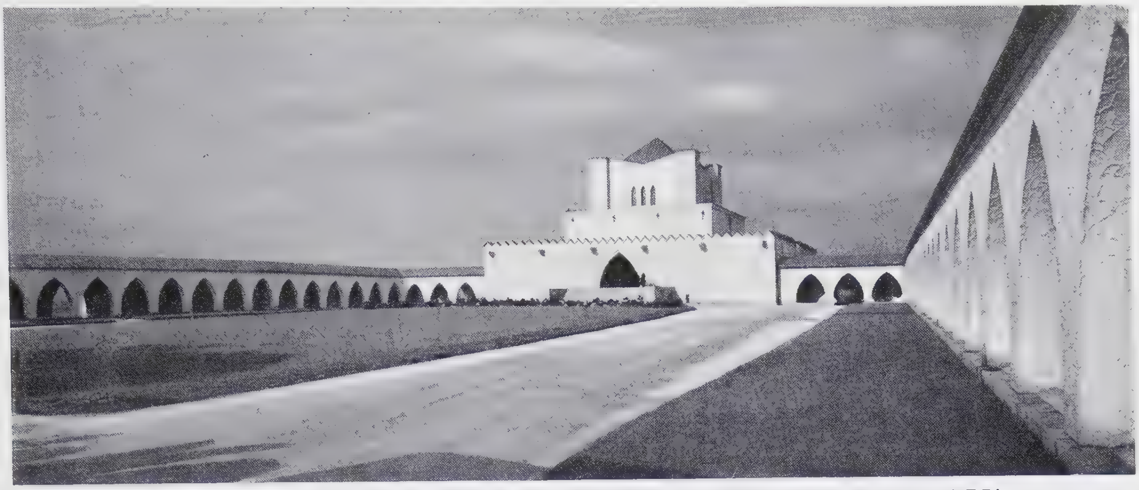

146 Arch. Prof. Dr. Ing. Clemens Holzmeister: Krematorium · Wien · 1922

Arch. Karl Ehn: Volkswohnungen · Wien · 1925
147 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

Arch. Dr. Josef Frank: Volkswohnungen · Wien · 1924
148 Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

Arch. Dr. Josef Frank: Volkswohnungen · Wien · 1925
Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

150 Arch. Josef Hoffmann: Haus Skywa · Wien-Hietzing · 1915
Villa · Vorstadtwohnhaus · Suburban House · Villa

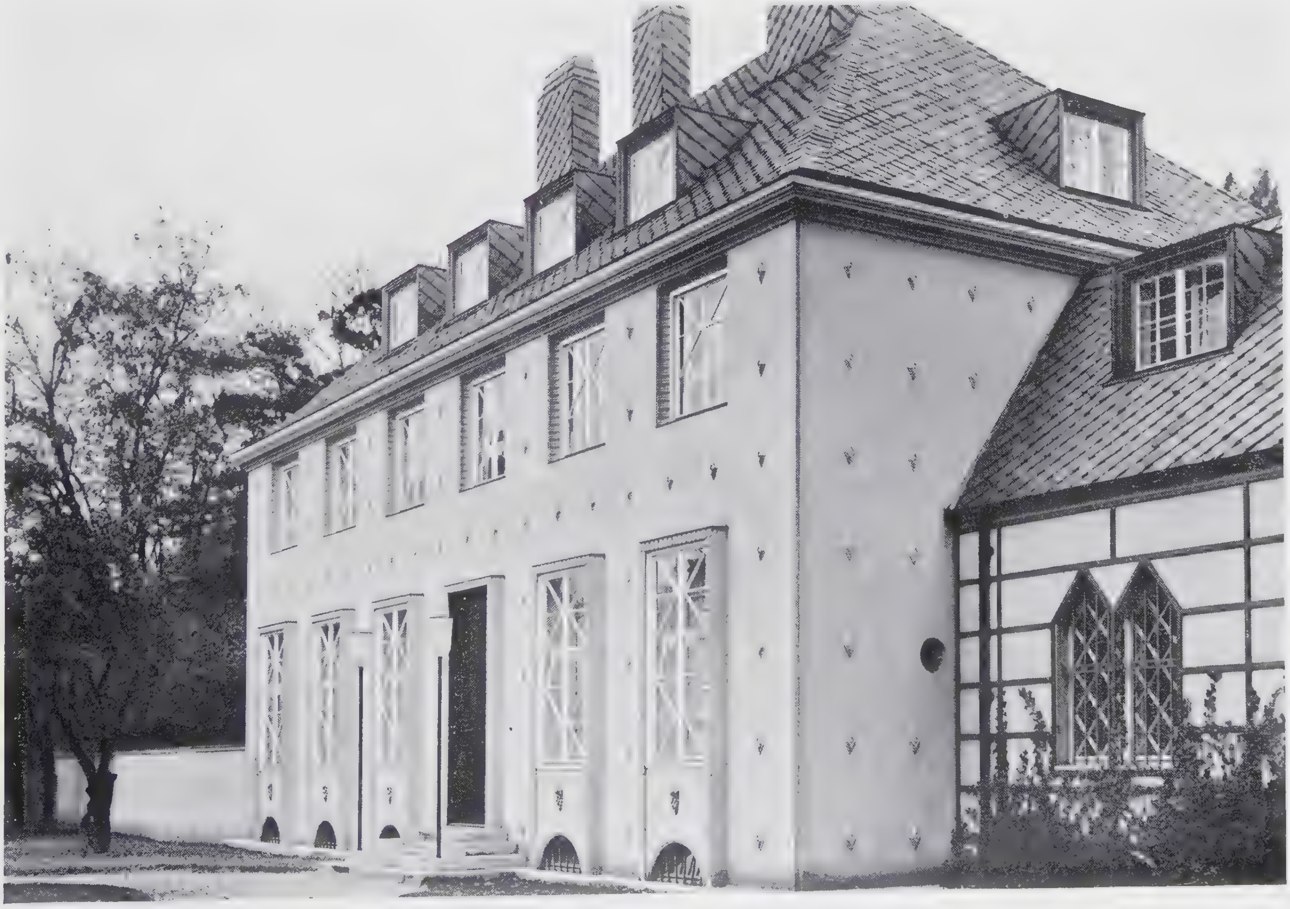

151 Arch. Josef Hoffmann: Villa Sonja Knips · Wien · 1925
Villa · Country-house · Villa

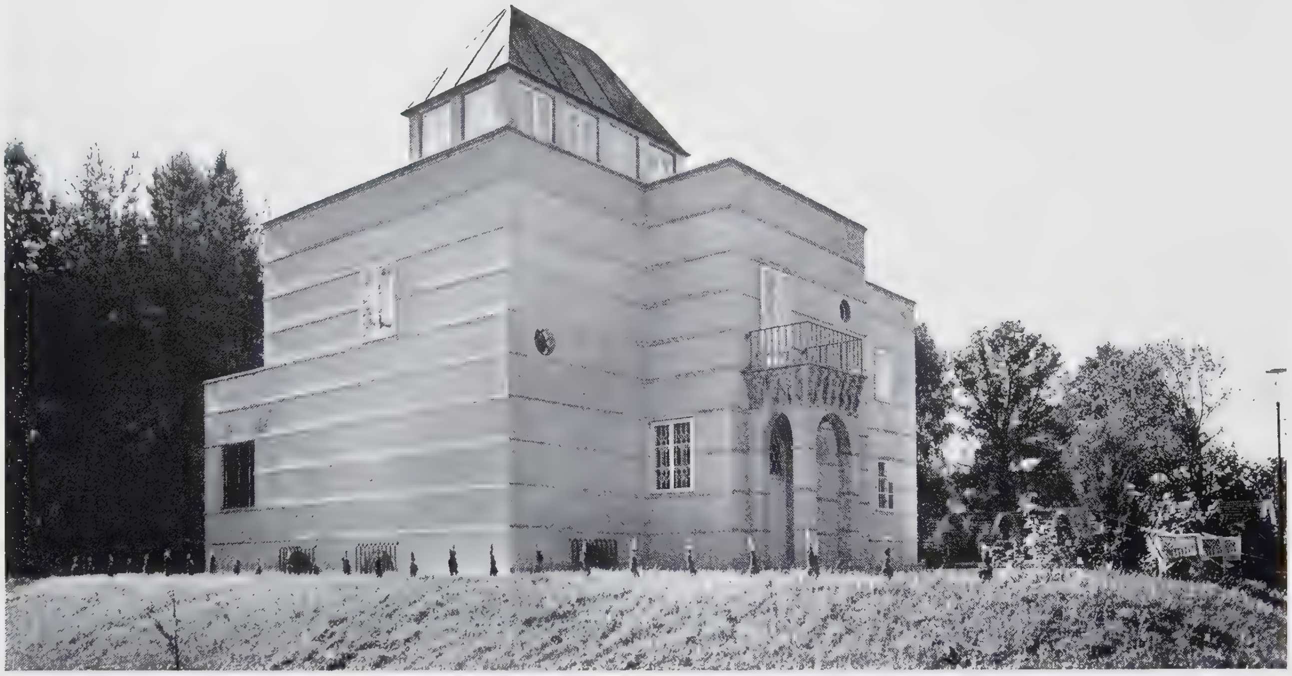

Arch. Prof. Josef Hoffmann: Landhaus · Velden am Wörthersee · 1925
152 Maison de campagne · Country-house · Landhuis

Arch. A. Brenner: Volkswohnungen, Rauchfangkehrergasse · Wien · 1925 · Maisons d'habitation
153 Dwellinghouses · Volkswoningen

Arch. Prof. Dr. Clemens Holzmeister: Festspielhaus Salzburg · 1926
154 Théâtre · Theatre · Theater

Arch. Prof. Franz K. Krauss & Josef Tölk: Volkswohnungen Gussenbauergasse
155 Wien · 1926 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen 333

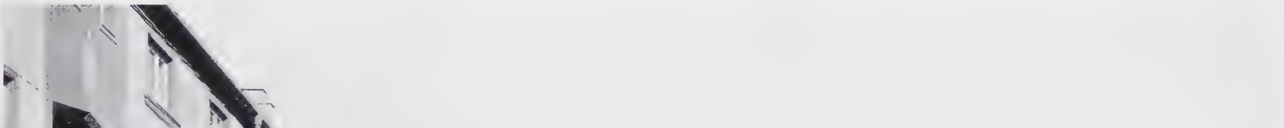

Arch. Prof. Franz K. Krauss & Josef Tölk: Volkswohnungen Gussenbauergasse
156 Wien · 1926 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen 333

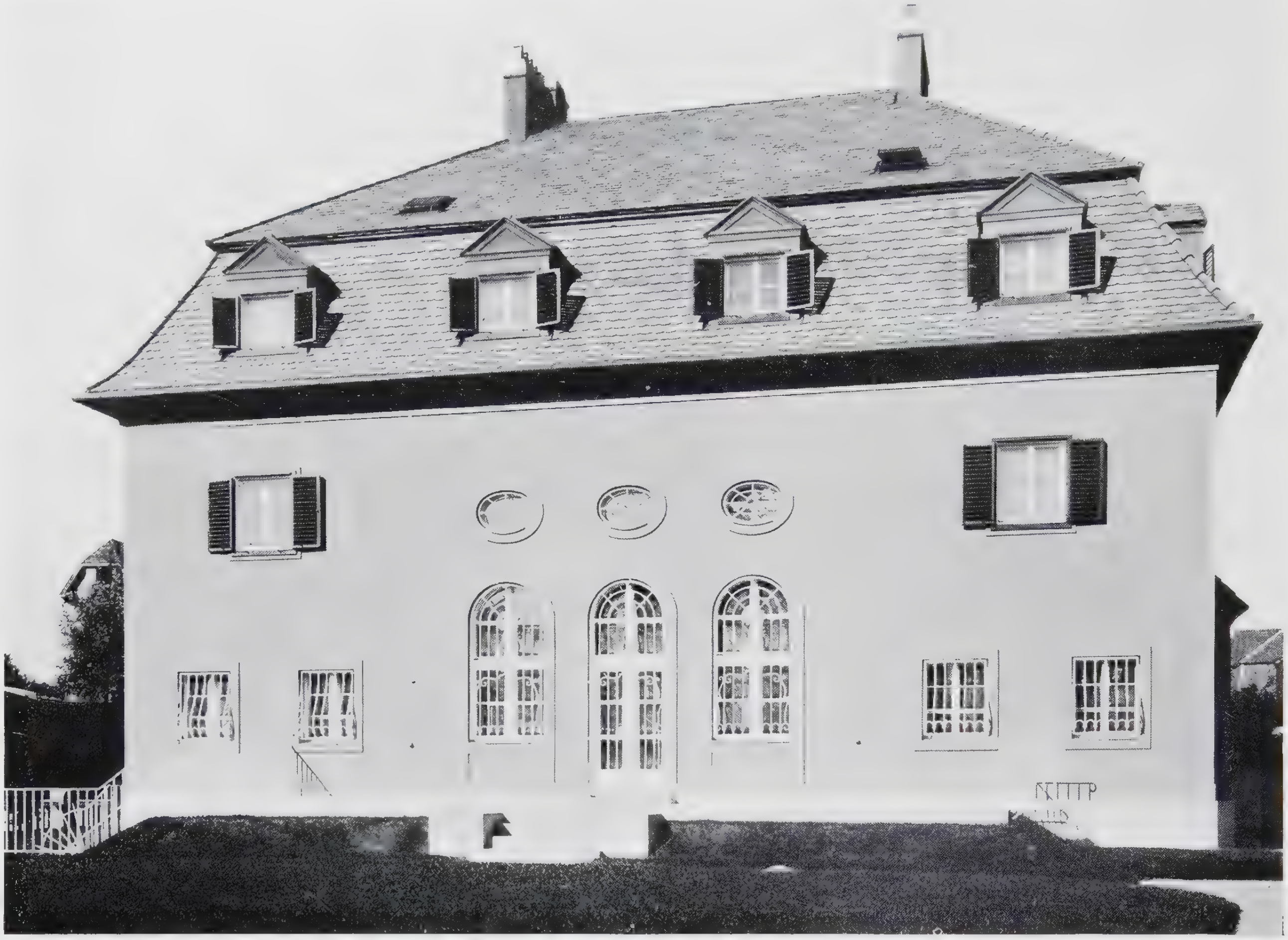

Arch. Prof. Franz K. Krauss & Josef Tölk: Wohnhaus · Wien · 1926
157 Maison d'habitation · Dwellinghouse · Woonhuis 334

Arch. Robert Oerley: Landhaus · Kalksburg bei Wien · 1924
158 Maison de campagne · Country-house · Landhuis

Arch. Robert Oerley: Landhaus · Hochbruck im
159 Erlaftal · 1924 · Villa · Country-house . Villa

160 Arch. E. Leischner: Volkswohnungen · Wien · 1925
Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

161 Arch. Schmid & Aichinger: Volkswohnungen · Wien · 1925
Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

Arch. Prof. Siegfried Theiss & Hans Jaksch: Volkswohnungen Quarinplatz
162 Wien · 1925 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

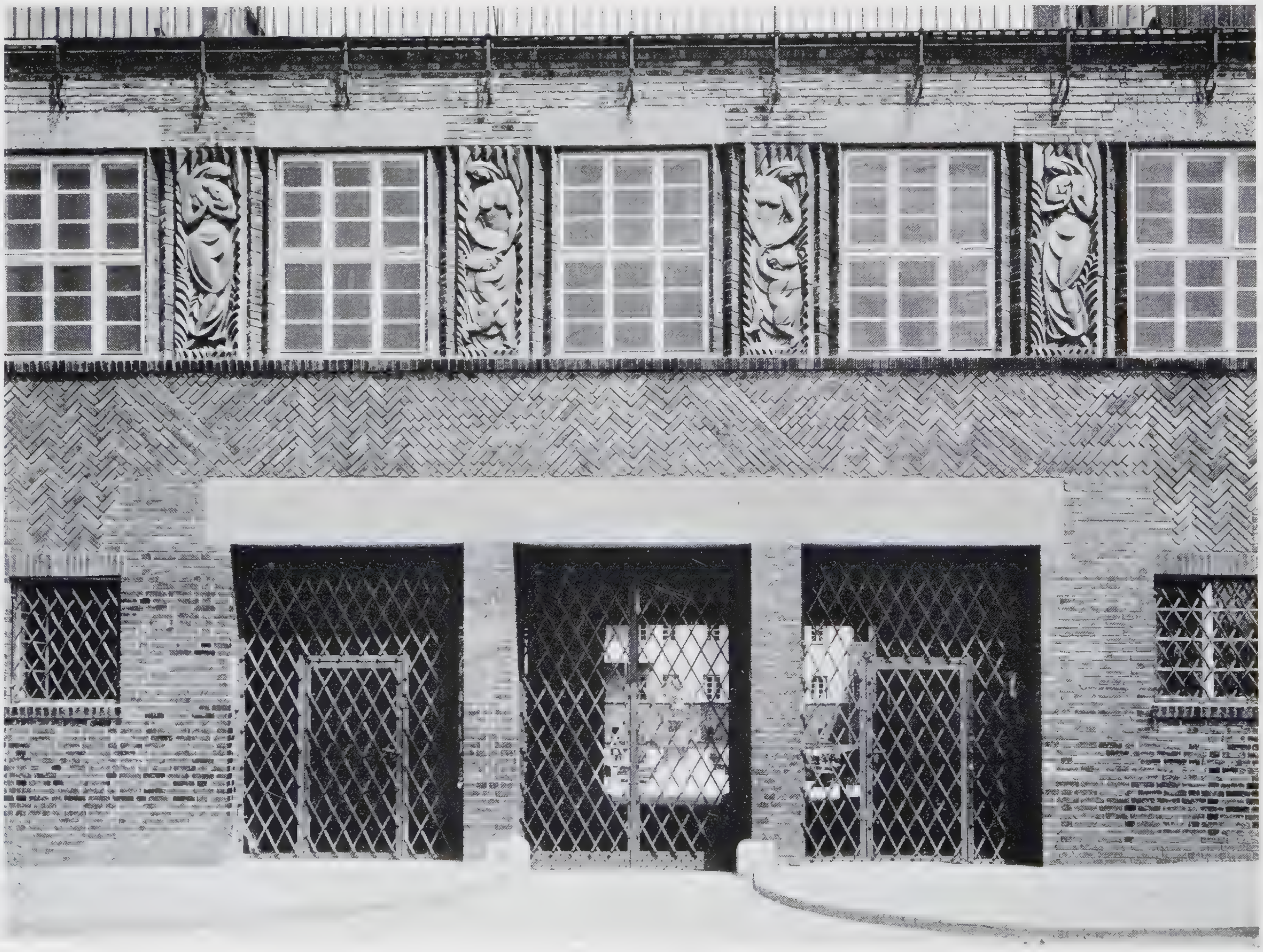

Arch. Prof. Siegfried Theiss & Hans Jaksch: Volkswohnungen Quarinplatz
163 Wien · 1925 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

Arch. Prof. Siegfried Theiss & Hans Jaksch: Volkswohnungen Quarinplatz
164 Wien · 1925 · Maisons d'habitation · Dwellinghouses · Volkswoningen

165 Arch. Bohuslav Fuchs: Gartencaffeehaus · Brno (Brünn) · 1925
Café · Coffee-house · Café

166 Arch. Prof. Josef Gocar: Villa · Prag-Bubeneč · 1926
Villa · Country-house · Villa

LAWRIE & GREEN
HARRISBURG, PENN.

ZWITSERLAND - SUISSE - SCHWEIZ - SWITZERLAND

Liebe, Arbeit und Freundschaft haben.... den Baugedanken mit geformt. Ich glaube, dass die laute Weise der Sachlichkeit von leisen Gefühls-Akkorden begleitet werden sollte. Nur dann entstehen Werke, die menschlichem Wesen dienen. Das Haus ist nun einmal keine Wohnmachine!.... Das Wohnhaus kann nie ein Kunstwerk an sich sein, noch wird es zum reinen Mechanismus herabsinken.... Es gibt genug Beweise dafür, dass die reinste Sachlichkeit auch gleichzeitig den Spiel- und Schmucktrieb im Menschen Möglichkeiten offen lässt. Das Gemüt, immer noch ein menschlicher Requisit, findet in Bild und Farbe seinen Ausdruck.

ARMIN MEILI IN „DAS WERK" 1926

HET ALGEMEEN KARAKTER VAN DE MODERNE ZWITSERSCHE ARCHITECtuur kan wellicht niet beter gekarakteriseerd worden, dan door de bovenaangehaalde woorden van Armin Meili. Zwitserland, het land van de bergen en de meren, het land van de grootsche natuurschoonheid, is ook het land van de pittoreske architectuur. Hier vond de algemeene tendens tot vernieuwing van de woonhuisarchitectuur weerklank, het streven, om op de basis van weloverwogen zakelijkheid, gerief en hygiëne, door middel van de eveneens zakelijke, uit de historische ontwikkeling van de bouwambachten gegroeide bouwvormen, in de uit- en inwendige verschijning het wezen van de woning en de geestelijke waarde van haar bestemming te doen spreken. Over het algemeen houdt de moderne Zwitsersche architect ervan, evenals bij ons wijlen De Bazel, om de vriendelijke totaalcompositie door accentueering van enkele punten door middel van bijzondere detailleering of van ornament te verlevendigen en te verfijnen. Het ornament bij de voordeur van het uitstekende landhuis van Armin Meili in Luzern, de fraai gedetailleerde deuren van de mooie turnhal in Winterthur van Kaczorowski zijn voorbeelden hiervan. De moderne Zwitsersche architectuur heeft iets romantisch, doch het is een gezonde, zakelijke romantiek, vrij van het overdrevene en sentimenteele van het negentiende-eeuwsche châlet, dat langen tijd als hèt type van het Zwitsersche huis gold, en vrij van een overdreven gebruik van de charme van primitieve landelijke bouwwijzen. Het sterkst komt deze romantiek uit bij het groote en grootsche hotelontwerp van Allenbach, een typische opgaaf voor dit touristenland, waarin zakelijkheid, romantiek en monumentaliteit zeer goed versmolten zijn, iets minder bij de wijdingsvolle dorpskerken van Meili en Schäfer, het minst bij het buitengewoon zakelijke, doch in zijn eenvoud toch fijngevoelig-overwogen tuindorp Freidorf van Hannes Meyer. De Fransch-zwitsersche architectuur heeft over het geheel het zelfde karakter, wellicht met eenigen Romaanschen invloed. Bijzonder geslaagd is in dit opzicht het landhuis te Sézenove van Maurice Braillard. In den allerlaatsten tijd streven ook in Zwitserland eenige jongeren naar een internationale, kubistische of „elementaire" architectuur. Behalve de eerder genoemde Hannes Meyer, die thans deze richting, welke in vrijwel alle landen aanhangers telt, voorstaat, behoort tot deze groep o.m.' Robert Von der Mühl.

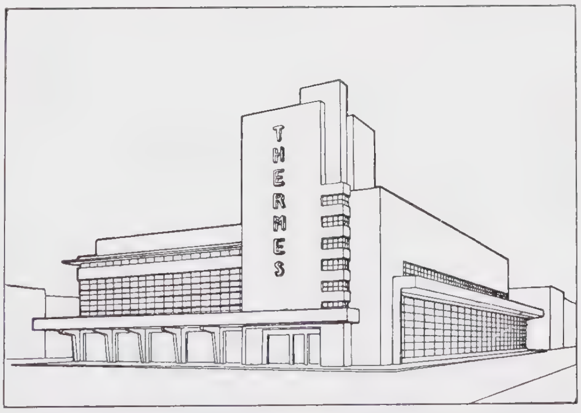

167 Ontwerp Badinrichting. Arch. Robert Von der Mühl.

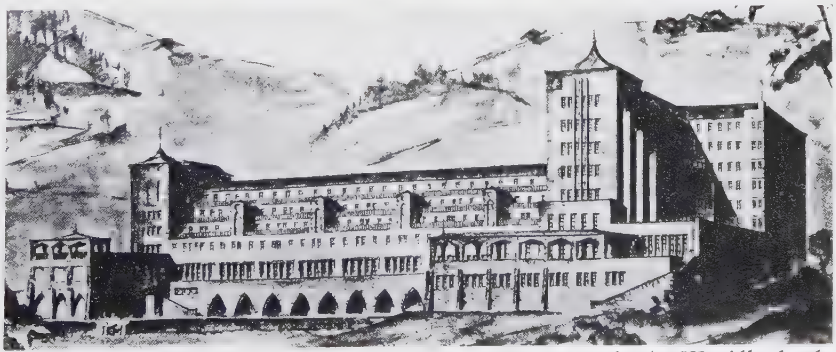
168 Ontwerp Kur-Hotel. Arch. W. Allenbach.

Arch. Maurice Braillard: Immeuble locatif · Genève · 1912

169 Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen 336

Arch. M. Braillard: Villa · Vernier · 1910
170 Villa · Country-house · Villa 337

Arch. Maurice Braillard: Villa „Fortis" · Onex · 1918
171 Villa · Country-house · Villa

Arch. Maurice Braillard: Villa de Graffenried · Sézenove · 1920
172 Villa · Country-house · Villa 338

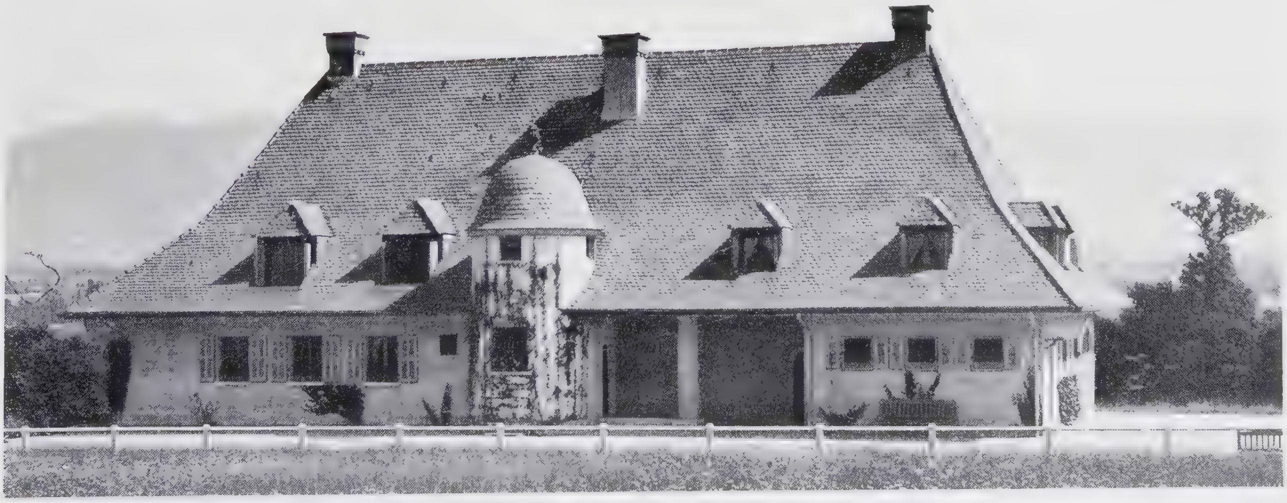

Arch. Maurice Braillard: Villa de Graffenried · Sézenove · 1920
173 Villa · Country-house · Villa 338

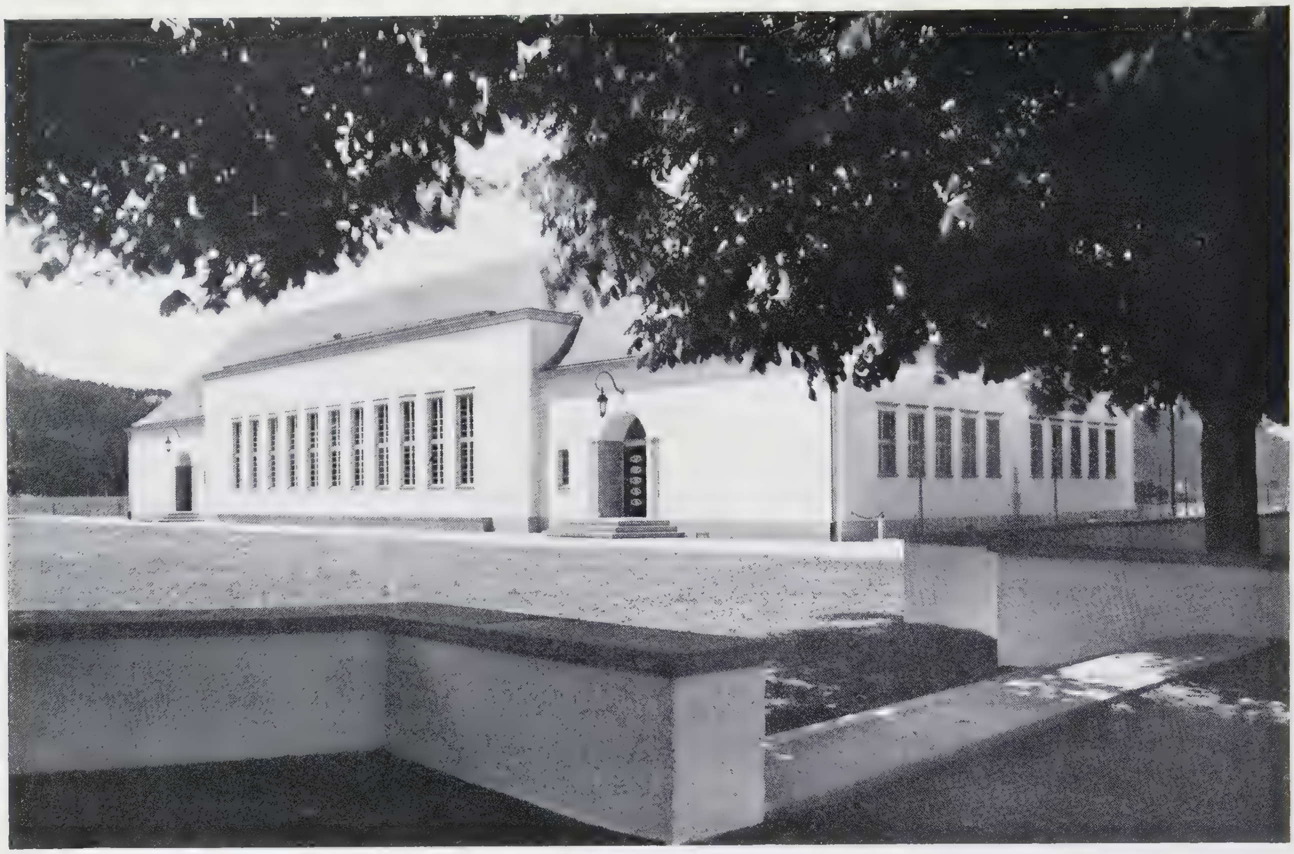

Arch. Casimir Kaczorowski: Turnhalle · Wülflingen · 1925
174 Salle de Gymnastique · Gymnasium · Turngebouw 339

Arch. Casimir Kaczorowski: Turnhalle · Wülflingen
1925 · Salle de Gymnastique · Gymnasium
175 Turngebouw 339

Arch. Casimir Kaczorowski: Einfamilienhaus
Wülflingen · 1924
176 Villa · Country-house · Villa 340

Arch. Armin Meili: Kirche · Wolhusen · 1925
Église · Church · Kerk

Arch. Armin Meili: Wohnhaus auf Allerwinden · Luzern · 1925
178 Maison de campagne · Country-house · Landhuis 342

Arch. Armin Meili: Wohnhaus auf Allerwinden · Luzern · 1925
179 Maison de campagne · Country-house · Landhuis 342

Arch. Armin Meili: Wohnhaus auf Allerwinden
180 Luzern · 1925 · Maison de campagne 342

Arch. Hannes Meyer: Siedlung „Freidorf" · Basel · 1920
181 Cité-Jardin · Garden-city · Tuindorp

Arch. Hannes Meyer: Genossenschaftshaus · Freidorf-Basel · 1923
182 Club · Club-house · Vereenigingsgebouw

Arch. Emil Schäfer: Reformirte Kirche · Dietikon · 1925
Église · Church · Kerk

FRANKRIJK - FRANCE - FRANKREICH - FRANCE

FRANKRIJK, DAT IN HET BEGIN VAN DEZE EEUW IN DE ARCHITECTUUR t.o.v. andere landen iets was ten achter geraakt, neemt thans weer een zeer belangrijke plaats in bij de bouwkunst-vernieuwing. Voor een overzicht is ook hier indeeling in 'richtingen' noodig. Men vindt hier, sporadisch, ook een 'cottage'-stijl, met nationalen inslag in zijn geheel iets minder krachtig dan de Engelsche. De landhuizen van Fournez behooren tot het beste van deze richting. Een ondersoort vormen de zeer moderne landhuizen van Kamenka met aansluiting aan plaatselijke Baskische volkskunst. Een andere richting werkt in de lijn van de negentiende eeuw door, met moderniseering van compositie en details. Wars van getheoretiseer en geforceerdheid, doch ook van imitatie en schijnvormen, wordt een logisch opgebouwd samenstel in zijn onderdeelen op beschaafde wijze verfijnd. Deze architectuur heeft voornaamheid, ingetogenheid en gratie, zij mist uitbundigheid en gedurfdheid, die tot enthousiast bewonderen of schelden prikkelt. De ambachtschool van Roux Spitz, het stations-ontwerp van Rey, het woonhuis van Boudriot zijn voorbeelden hiervan. Een zeer belangrijke plaats in de vernieuwing der Fransche architectuur nemen de gebroeders A. en G. Perret in, de Fransche constructivisten, door en door constructeurs, doch met fijn gevoel voor de schoonheid van het geconstrueerde. Gaarne passen zij gewapend-beton toe, waarvoor zij naar den passenden architectonischen vorm streven. Zeer bekend is hun kerk Notre Dame du Raincy, minder bekend hun eveneens in gewapend-beton uitgevoerde èn geconcipieerde kerk te Montmagny. De buitenarchitectuur heeft uitstekende kwaliteiten, vooral de slank omhoogrijzende gratievolle torens met hun uitgesproken verticalisme. Zij missen echter het wijdingsvolle van de kerken van Ericson, Lars Sonck, Jensen Klint, Emil Schäfer. Het interieur typeert onvoldoende het gewapend-beton, dat zuilen overbodig maakt. Van hen is ook het bekende, uitstekend geslaagde theater op de tentoonstelling van decoratieve kunsten. Op buitengewoon verdienstelijke wijze werkt in deze richting de Lyonsche architect, Tony Garnier, die — behalve het fraaie Stadion in gewapend-beton architectuur — verschillende utiliteits-gebouwen heeft gemaakt, voorts Henri Sauvage en P. en L. Guidetti, architecten van verscheidene moderne woonhuizen te Parijs, Droz en Marrast met hun gewapend-beton kerk te Vincennes, met uitstekend interieur. Thans blijft nog te bespreken over de kubistische richting, die door den een als de eenig gerechtvaardigde bouwkunst wordt verheerlijkt, door den ander als de betreurenswaardigste afdwaling, als een modegril met tekort aan gezond verstand en aan goeden smaak wordt verafschuwd. Het kubistische getheoretiseer is m.i. als theoretische aesthetica onrijp dillettantisme met enkele juiste gedachten. De uitdrukking: ,,woonmachine'' teekent reeds het volstrekte gemis aan begrip en onderscheidingsvermogen. De te eerbiedigen persoonlijke voorkeur voor de rechte lijn, het platte vlak, de plat-afdekking wordt zonder meer algemeen geldig verklaard. Men doet het voorkomen, alsof de vorm van het ontworpen werk slechts uit constructieve en utilitaire overwegingen en niet uit kunstwil voortkomt, terwijl inderdaad veeleer de artist dan de constructeur aan het werk is en de voorliefde voor nieuwe materialen, nieuwe constructies en nieuwe utilitaire inrichting uit het artistieke verlangen naar nieuwe artistieke vormmogelijkheden voortvloeit. Toch is juist dit Fransche kubistische werk goed, het meeste zelfs uitstekend, niet wegens de theorie, doch wegens de fantasie-rijke, fijnbesnaarde kunstzinnige scheppingskracht. Voor deze architectuur past mijn waarschuwing tegen het vooroordeel tegenover het vreemde, dat als zoodanig afstoot. Wij moeten eerst aan deze vormen gewennen. Zijn wij er vertrouwd mede geraakt, dan zullen wij kunnen zien, dat deze bouwwerken van de Fransche kubisten: Le Corbusier en Jeanneret, Mallet Stevens, Gabriel Guévrékian, Djo Bourgeois, Boyer-Gérante, André Lurçat, in het geheel niet zijn hetgeen de theorie van hen beweert: nuchtere zakelijke ingenieurs-objecten, goedkoope en handige woon-, werk- en slaapmachines, doch juist charmant romantische, gratievolle, soms rustig monumentale, soms fantastisch pittoreske kunstwerken, met pittig contrast tusschen kubische strakheid en fijne Fransche gratie.

Arch. Pierre Boudriot: Hôtel particulier · Paris · 1926
Herrensitz · Private house · Heerenhuis

185 Arch. Djo Bourgeois: Villa sur la Côte d'Azur · 1926
Villa · Country-house · Villa 345

186 Arch. Djo Bourgeois: Villa sur la Côte d'Azur · 1926
Villa · Country-house · Villa 345

Arch. Djo Bourgeois: Villa sur la Côte d'Azur · 1926
187 Villa · Country-house · Villa 345

Arch. Droz & Marrast: Église de St. Louis · Vincennes
188 1924 · Kirche · Church · Kerk

Arch. Gabriel Guévrékian: Boutique „Simultané" · Paris · 1924
189 Laden-fassade · Shop-front · Winkelpui

Arch. P. & L. Guidetti: Maisons d'habitation · Porte de Saint-Cloud · Paris · 1926 · Wohnhäuser
190 Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. Le Corbusier & Pierre Jeanneret: Villa · Vaucresson · 1923
191 Villa · Country-house · Villa

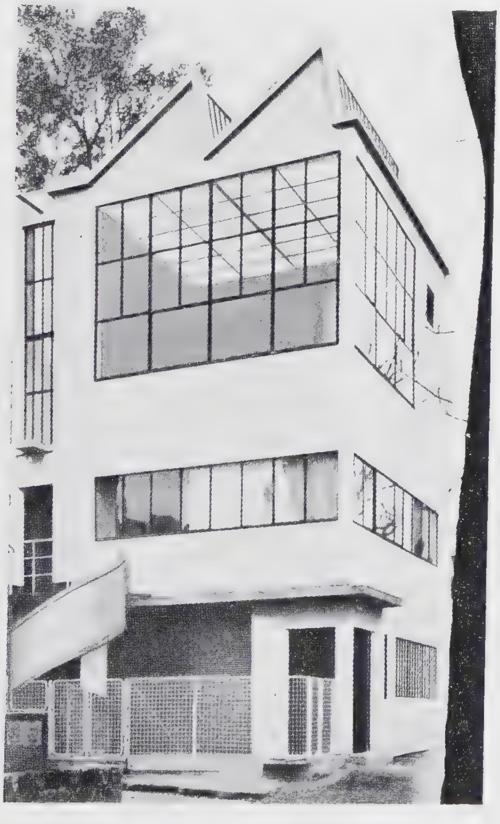

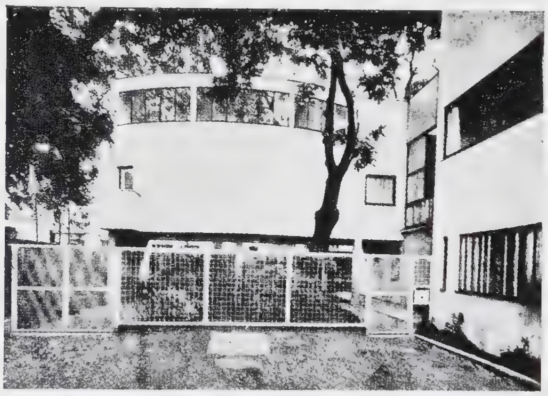

Arch. Le Corbusier & Pierre Jeanneret:
Atelier Ozenfant · Paris · 1923
192 Atelierhaus · Studio · Atelier

Arch. Le Corbusier & Pierre Jeanneret: Hôtel
particulier · Auteuil · 1923 · Wohnhaus
193 & 194 Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. Le Corbusier & P. Jeanneret: Hôtel particulier · Auteuil · 1923
195 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. Rob. Mallet Stevens: Villa · Boulogne s/Seine · 1926
196 Villa · Country-house · Villa

Arch. A. & G. Perret: Crédit National Hotelier · Paris 1925 · Banque · Bankgebäude · Banking-Office
197 Bankgebouw

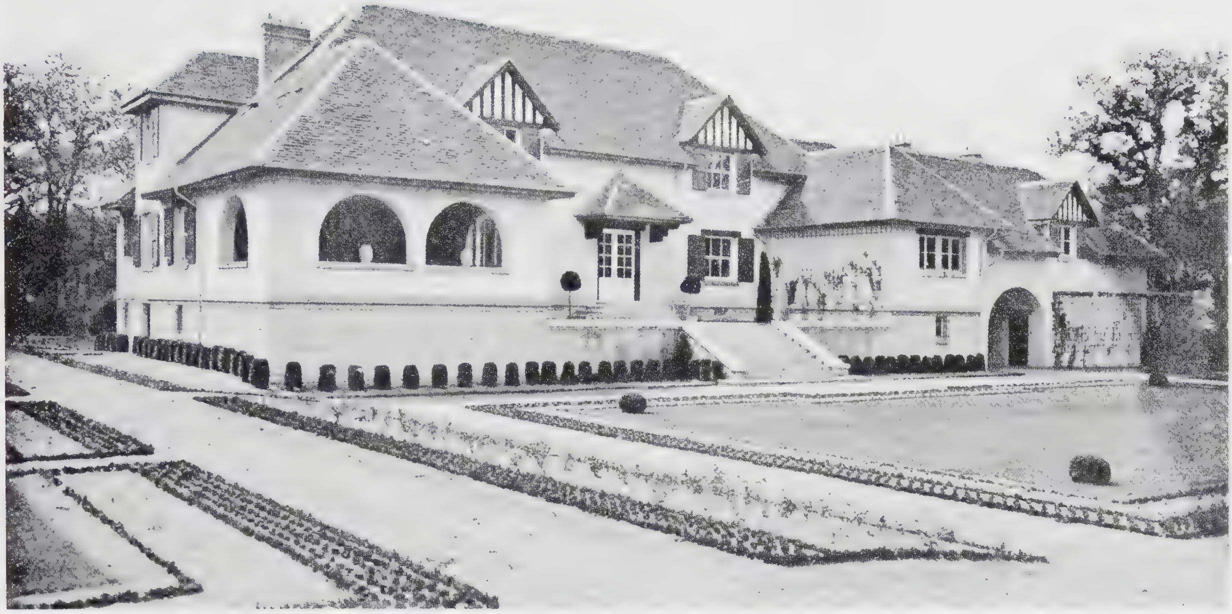

Arch. R. Fournez: Maison de campagne · Vesinet · 1925
198 Landhaus · Country-house · Landhuis 346

Arch. Tony Garnier: Le Stade des Sports athlétiques · Lyon · 1924
199 Stadium · Stadion

Arch. Hippolyte Kamenka: Une façade de bijouterie · Paris · 1923
200 Laden-fassade · Shop-front · Winkelpui

Arch. Hippolyte Kamenka: Villa · St. Jean de Luz · 1926
201 Villa · Country-house · Villa

Arch. Hippolyte Kamenka: Villa · St. Jean-de-Luz · 1926
202 Villa · Country-house · Villa 347

Arch. L. Quételart: Villa »Bic en coin« · Le Touquet-Paris-Plage · 1925
203 Villa · Country-house · Villa

Arch. André Lurçat: Hôtel particulier · Versailles · 1925
204 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. André Lurçat: Hôtel particulier · Versailles · 1925
205 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. André Lurçat: Hôtel Particulier · Cité Seurat · Paris 1925
Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. Rob. Mallet-Stevens: Villa · Boulogne s/S · 1926
Villa · Country-house · Villa

208 & 209 Arch. Rob. Mallet-Stevens: Garage Alfa Romeo · Paris · 1926

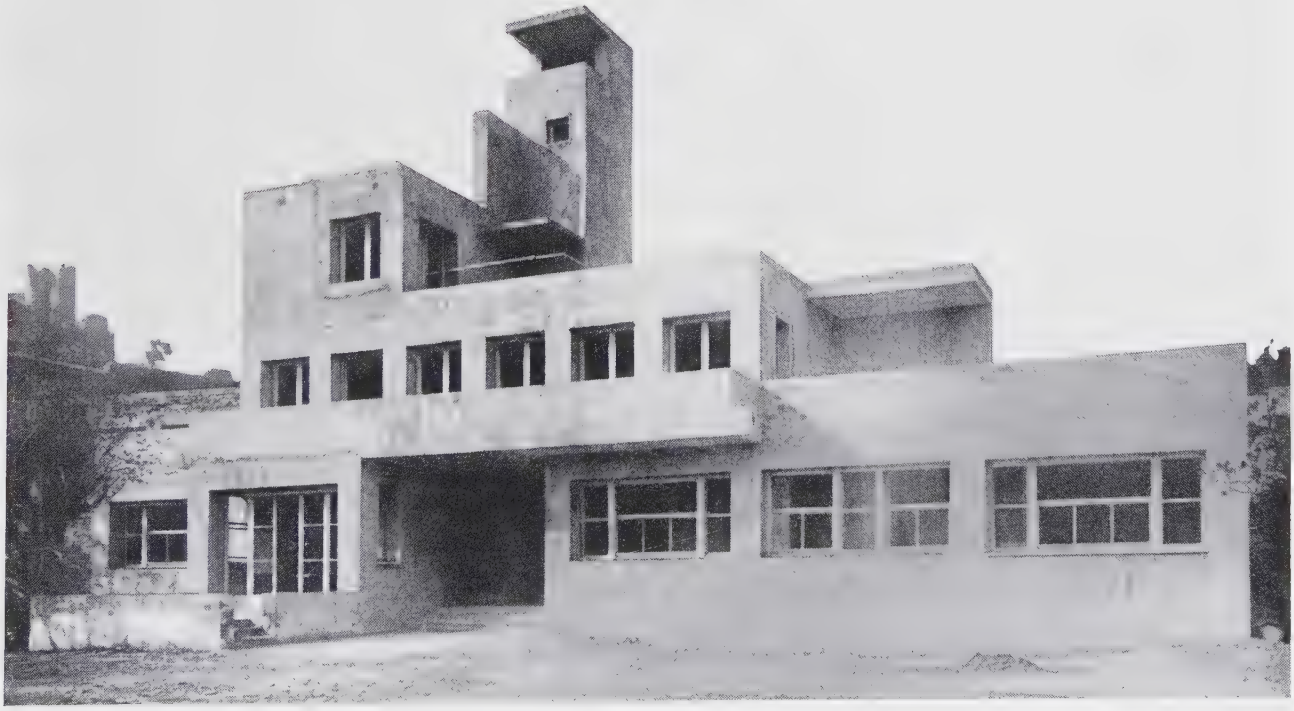

Arch. Rob. Mallet-Stevens: Villa · Hyères · 1924
Villa · Country-house · Villa

Arch. A. & G. Perret: Église Sainte-Thérèse · Montmagny · 1925
Kirche · Church · Kerk

212 Arch. A. & G. Perret: Église Sainte-Thérèse · Montmagny · 1925
Kirche · Church · Kerk

213 Arch. A. &. G. Perret: Église · Montmagny
1925 · Kirche · Church · Kerk

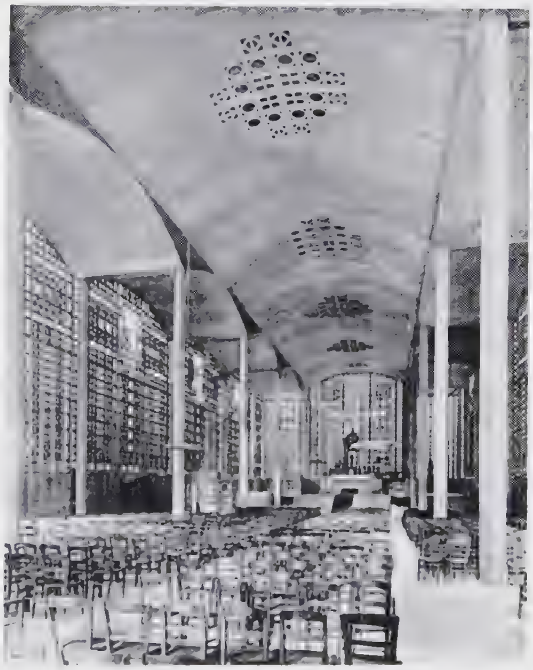

214 Arch. A. & G. Perret: Église · Raincy · 1923
Kirche · Church · Kerk

Arch. A. & G. Perret: Église · Raincy · 1923
Kirche · Church · Kerk

Arch. Michel Roux-Spitz: École d'apprentissage métallurgique · Lyon
216 Schulgebäude · Schoolbuilding · Schoolgebouw

Arch. Michel Roux-Spitz: École d'apprentissage métallurgique · Lyon
217 Schulgebäude · Schoolbuilding · Schoolgebouw

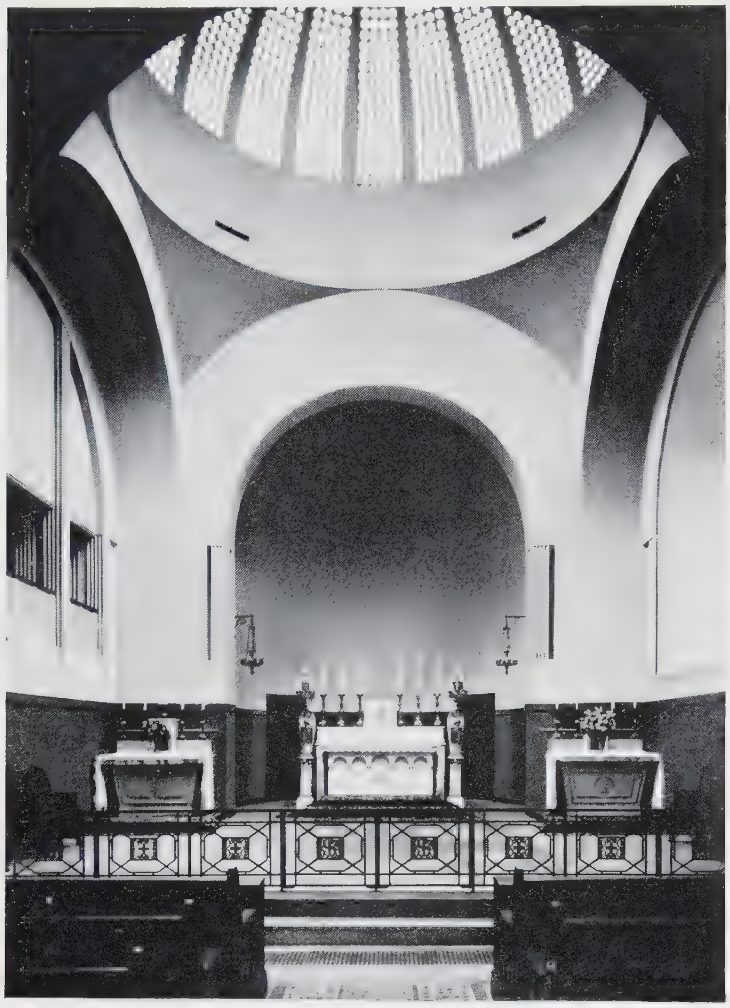

Arch. Michel Roux-Spitz: Chapelle St. François d'Assise
Lyon · 1925
218 Kirche · Church · Kerk

Arch. Henri Sauvage: Immeuble Avenue
Duquesne · Paris · 1925 · Wohnhäuser
219 Dwellinghouses · Woonhuizen

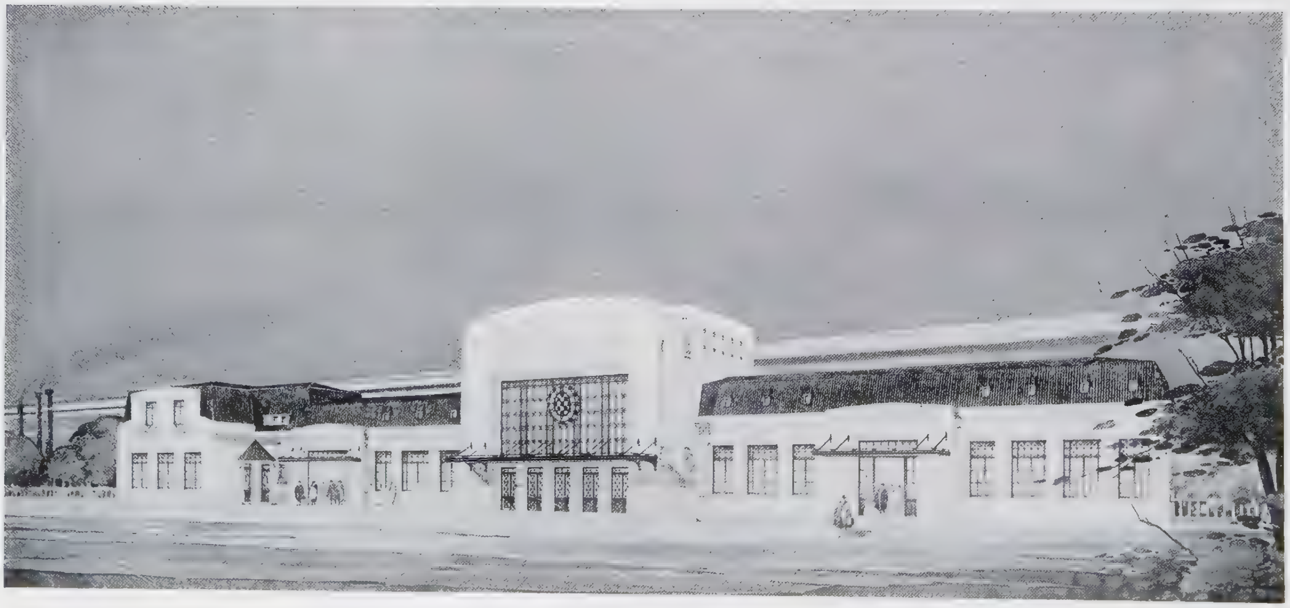

Arch. Louis Rey: Gare de Chauny (Aisne)
220 Bahnhof · Station · Stationsgebouw

Arch. Henri Sauvage: Maisons d'habitation · Paris · 1924
Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen

BELGIË — BELGIQUE — BELGIEN — BELGIUM

IN BELGIË ZIJN DE VOORWAARDEN VOOR DE ONTWIKKELING EENER MOderne bouwkunst zeer ongunstig. De belangrijke opdrachten gaan meest aan de moderne bouwmeesters voorbij. Van officieele zijde wordt het bestaan van een moderne architectuur, die verband houdt met de nu reeds meer dan een kwart-eeuw oude algemeene Europeesche en Amerikaansche architectuur-vernieuwing geheel en al geïgnoreerd. Daardoor wordt de ontwikkelingsmogelijkheid van de moderne architectuur zeer geschaad. Bouwkunst kan zich toch niet uitsluitend ontwikkelen door studie-ontwerpen, waarbij de eischen van de bouwpractijk t. o. v. theoretische kunstopvattingen op den achtergrond komen. Bouwkunst ontwikkelt zich slechts in en door de bouwpractijk, die dwingt met allerlei factoren der werkelijkheid rekening te houden.

In het Belgisch bouwkunstonderwijs wordt de ontwikkeling der architectuur van de laatste kwarteeuw geheel en al genegeerd. De eenzijdige bestudeering van oude bouwkunstvormen voert als reactie bij de modernisten tot een eenzijdige onderschatting van de vormende beteekenis ook voor een uitgesproken hedendaagsche architectuur van methodische kennisneming van de beste werken en den ontwikkelingsgang van de bouwkunst in het verleden. Bij de beoordeeling van de moderne architectuur in België moet men met deze ongunstige factoren rekening houden.

Toch is juist in België de moderne bouwkunst in het geheel niet een modegril van enkele jaren, geen maakwerk van enkele buitensporige, traditie-hatende geesten, noch een import-artikel uit het buitenland. België heeft zelfs reeds zeer vroeg een belangrijk aandeel genomen in de algemeene poging tot het herkrijgen van architectuur. Ofschoon niet alle factoren daarin houdbaar bleken, zoo hebben toch de werken van Van der Velde en van Horta mede een zeer krachtige stoot gegeven tot de algemeene vernieuwing van de Europeesche architectuur. Het is wel zonderling, dat thans nog het Belgische modernisme, vrucht eener dertigjarige ontwikkeling, in het orgaan van een groote Belgische architecten-vereeniging verdedigd moet worden.

De moderne Belgische architectuur vertoont groote verscheidenheid van opvatting, die echter zonder scherpe grenslijnen in elkaar over vloeit. Als uitersten kan men noemen een iets naar het romantische neigend constructivisme, dat ineenvloeit met een Belgische variant van de in verschillende landen aangetroffen, op de gezonde inheemsche bouwvormen geïnspireerde landhuis- en woonhuis-architectuur, waartoe de werken van Pompe, Verbruggen, Acke, Eggerinck & Verwilghen, de Ligne en Huib Hoste te rekenen zijn, welke richting eenigszins verwant is aan de sobere zakelijke Hollandsche architectuur — en een zeer gematigd kubisme, waarin echter meestal elementen eener in het geheel niet kubistische detailleering versmolten zijn, waardoor deze iets naar Frankrijk georienteerde richting zich zeer scherp onderscheidt van het Fransche en het Duitsche kubisme. Tot de laatstbedoelde richting kan het werk van Alfred Nyst, Hoeben, Victor Bourgeois en de Koninck gerekend worden.

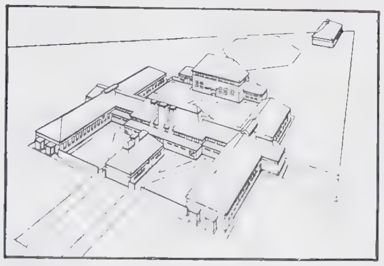

222 Kinder-herstellingsoord, Breedene. Arch. J. J. Eggericx.

223 Ontwerp Woonhuis, Uccle. Arch. A. Pompe.

224 Woonhuizen, Brussel. Arch. L. H. de Koninck.

Arch. Richard Acke: Cinema »De Gouden Lanteern« · Kortrijk · 1921
225 Cinéma · Lichtspielhaus · Cinema-theatre · Bioscoop-gebouw

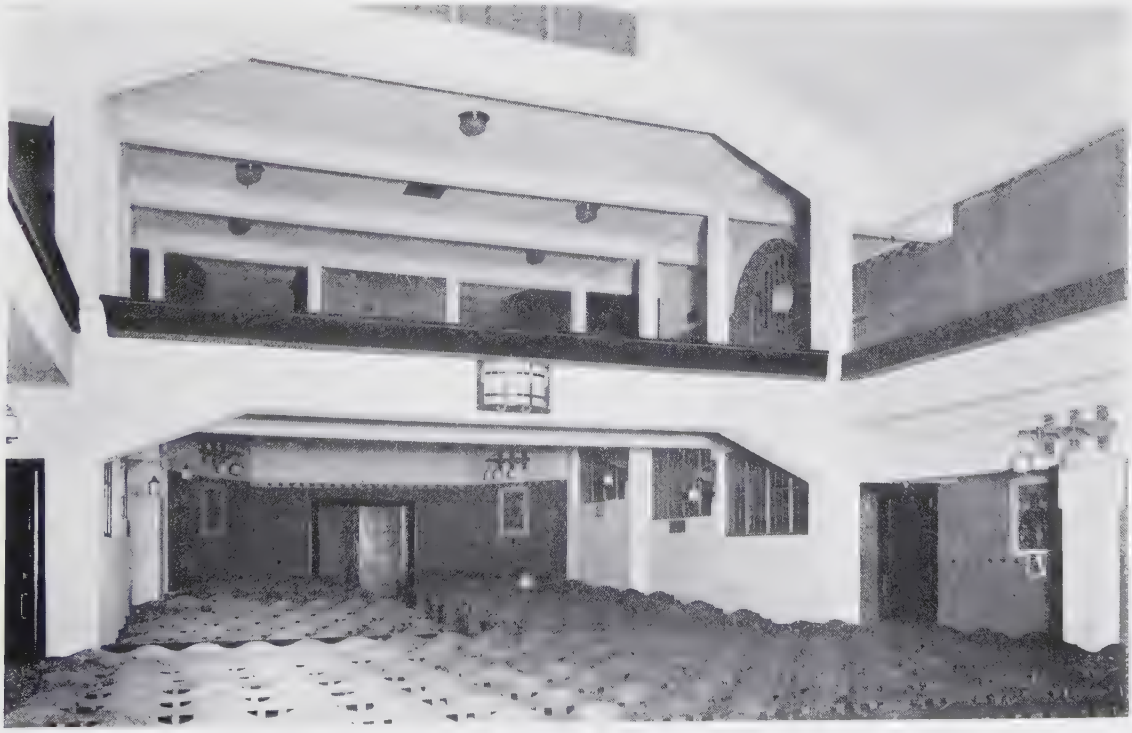

Arch. Richard Acke: Cinema »De Gouden Lanteern« · Kortrijk · 1921
226 Cinéma · Lichtspielhaus · Cinema-theatre · Bioscoop-gebouw

Photo Duquenne, Bruxelles

Arch. Victor Bourgeois: La Cité Moderne, Bloc d'angle · Bruxelles · 1922
227 Maisons d'habitation · Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen

Photo Duquenne, Bruxelles

Arch. Victor Bourgeois: Bloc d'appartements · Rue du Cubisme · Bruxelles · 1922
228 Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. J. F. Hoeben: La maison du sculpteur Xhrouet · Bruxelles · 1923
229 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Photo Duquenne, Bruxelles

Arch. Victor Bourgeois: Bloc d'appartements · Bruxelles · 1922
230 Wohnhäuser · Dwellinghouses · Woonhuizen

Arch. Jean de Ligne: Maison d'habitation · Etterbeek · 1924 · Wohnhaus
231 Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. P. J. J. Verbruggen: Woonhuizen · Brussel
1922 · Maisons d'habitation · Wohnhäuser
232 Dwellinghouses

Arch. A. Francken: Etagewoningen · Antwerpen · 1923
233 Maisons d'habitation · Wohnungen · Dwellinghouses

Arch. Eggericx & Verwilghen:
234 Woonhuis · La Panne · 1924

Arch. L. H. de Koninck: Habitation · Uccle · 1924
235 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

236 Arch. Huib Hoste: Noordzee-Hotel
Knocke · 1923 · Hotel

237 Arch. Huib Hoste: Woonhuis · 1925 · Knocke
Maison d'habitation · Wohnhaus · Dwellinghouse

238 Arch. Huib Hoste: Noordzee-Hotel · Knocke · 1923 · Hotel

Arch. Alfred Nyst: Villa · Woluwé-St.-Pierre, Bruxelles · 1926
239 Villa · Country-house · Villa

Arch. Alfred Nyst: Maison d'habitation
Square Vergote, Bruxelles · 1924
240 Wohnhaus · Dwellinghouse · Woonhuis

Arch. Alfred Nyst: Villa · Woluwé-St.-Pierre
Bruxelles · 1926
241 Villa · Country-house · Villa

ENGELAND — ANGLETERRE — ENGLAND — ENGLAND

IN ENGELAND KON REEDS IN 1901 EEN ,,STUDIO-YEARBOOK'' OVER ,,MODERN British domestic architecture and decoration'' verschijnen, waarin Baillie Scott, Voysey en vele anderen alreeds het type gaven, dat zich als het type van de Engelsche woonhuis-architectuur gedurende ruim dertig jaren heeft gehandhaafd en dat, bekend geworden door de ook buiten Engeland zeer verspreide Studio, op het vasteland en in Amerika, op de ontwikkelingsgang van de bouwkunst en van de bouwkunst-smaak van leeken, zeer grooten invloed heeft uitgeoefend. In die ruim dertig jaar heeft deze moderne architectuur in Engeland vasten wortel geschoten en een reeds eerwaarde traditie gevormd. Deze Engelsche moderne traditie heeft twee manieren: de meer landelijk pittoreske cottage-opvatting, verkregen soms, zooals reeds in 1899 in Voysey's ,,The Orchard'' slechts door massagroepeering en vlakindeeling, soms zooals bij het landhuis in Devonshire van Oliver Hill door ietwat overdreven gebruik van de charme van primitieve bouwconstructies; zeer ruw breuksteenmetselwerk, houten vakwerkbouw of beschieting met schaaldelen; — en het meer voorname landelijke heerenhuis met simpelen, voor de hand liggenden hoofdvorm, verfijnd door renaissancistische of ,,Georgian'' siervormen. Beide manieren worden dikwijls gehanteerd door denzelfden architect, in verband met verschillend milieu. De primitieve vormen worden somtijds op zoo onmiskenbaar geniale en daardoor overtuigende wijze gebruikt, dat men over het bezwaar van gezochtheid heenstapt. Schoon van zeer gereserveerden aard, is toch ook de tweede manier moderne bouwkunst; in ,,Stowel Hill'' wordt op deze wijze zulke monumentaliteit bereikt, dat hierin duidelijk de weg naar moderne Engelsche monumentale en handels-architectuur ligt. Want de Engelsche bouwkunst zou zeker aan den spits van de moderne architectuur moeten worden gesteld, indien niet op een voor den buitenlander onbegrijpelijke wijze deze bouwkunstvernieuwing zich slechts tot de, hoofdzakelijk landelijke woonhuis-architectuur beperkte. Op den duur kan echter zoo een onnatuurlijke kloof tusschen de landelijke en de meer stedelijke en monumentale architectuur van een land niet blijven bestaan. Engeland behoeft zich echter niet op het buitenland te inspireeren voor een monumentale en handels-architectuur gelijkwaardig aan zijn ,,domestic'' architectuur. Een ,,Dessauer Bauhuis'' of een ,,Atelier Ozenfant'' in Engeland is een lachwekkende onderstelling. Stowel Hill toont, dat de kiemen voor een gereserveerde Engelsche monumentale bouwkunst in de Engelsche ,,domestic'' bouwkunst besloten liggen. Het kantoorgebouw van architect Sullivan is reeds wezenlijk modern, waarbij de ingangsportiek een onwezenlijk en storend vreemd element is. Verwant met het moderne dezer architectuur is het ontwerp Horticulture Hall van Easton & Robertson, het imposante Adelaide House van Sir Burnet & partners en het veel bescheidener, doch buitengewoon gave Summithouse van Westwood & Emberton. Het Fortune Theatre van Schaufelberg geeft goede gewapend-beton-architectuur, het Seaside house van Basil Ionides wijst nieuwe wegen aan de landhuis-bouwkunst.

242 Gebouw van ,,The Royal Horticultural Soc.'', London. Arch. Easton & Robertson.

243 Ontwerp Kantoorgebouw, London. Arch. Leo S. Sullivan.

244 Gebouw van ,,The Royal Horticultural Soc.'', London. Arch. Easton & Robertson.

Arch. Sir John Burnet & partners: Adelaide House, London Bridge · London · 1924
Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Arch. Sir John Burnet & partners: Adelaide House, London Bridge · London
246 1924 · Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Arch. Clough Williams-Ellis: Farmhouse · Warwickshire · 1913
247 Ferme · Hofstätte · Boerderij

Arch. Clough Williams-Ellis: »Cold Blow« · Marlborough Downs · 1924
248 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. E. Guy Dawber: »Stowel Hill« · Templecombe (Somersetshire) · 1926
249 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 352

Arch. C. F. A. Voysey: »The Orchard« · Chorley Wood (Hertfordshire) · 1899
250 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 353

251 Arch. Easton & Robertson: Bathing Pavilion · Prestatyn · 1923
Établissement de bains · Bade-Anstalt · Zweminrichting 354

252 Arch. Easton & Robertson: Bathing Pavilion · Prestatyn · 1923
Établissement de bains · Bade-Anstalt · Zweminrichting 354

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

253 Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Devonshire
Maison de campagne · Landhaus · Landhuis 355

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

254 Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Devonshire
Maison de campagne · Landhaus · Landhuis 355

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Warwickshire
255 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis 356

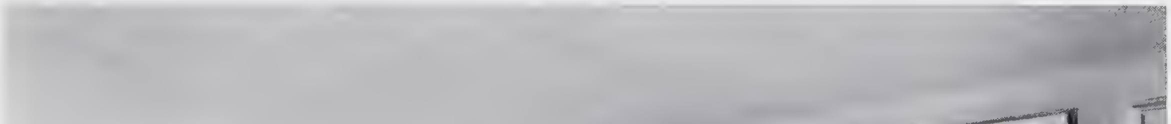

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Warwickshire
256 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis 356

Arch. Basil Ionides: Seaside House · Sandgate · 1922
257 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Basil Ionides: Seaside House · Sandgate · 1922
258 & 259 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Oswald P. Milne: »Quietways« · Brasted Chart, Kent · 1923
260 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 357

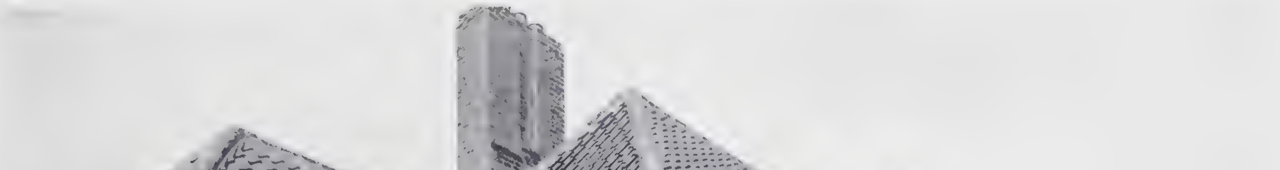

Arch. Oswald P. Milne: »Quietways« · Brasted Chart, Kent · 1923
261 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis 357

Arch. Oswald P. Milne: ,,Quietways" · Brasted Chart, Kent · 1923 · Maison de campagne · Landhaus
262 Country-house · Landhuis 357

Arch. Oswald P. Milne: ,,Grey Roofs" · Epping, Essex 1926 · Maison de campagne
263 Landhaus · Country-house · Landhuis 358

Arch. Oswald P. Milne: »Rhowniar« · Towyn, North Wales · 1913
264 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. E. Schaufelberg: The Fortune Theatre · London · 1924
265 Théâtre · Theater 359

Arch. E. Schaufelberg: The Fortune Theatre · London · 1924
266 & 267 Théâtre · Theater 359

Arch. P. J. Westwood & Emberton: Summit House, Red Lion Square · London
268 1925 · Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

Arch. Thomas Worthington & Sons: Abbot Brow · Alderley Edge · 1924
269 Maison de campagne · Landhaus · Countryhouse · Landhuis 360

Arch. P. J. Westwood & Emberton: Summit House, Red Lion Square · London · 1925
270 Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises

Photo Sydney W. Newbery, Brixton

Arch. Thomas Worthington & Sons: Abbot Brow Alderley Edge · 1924 · Maison de campagne · Landhaus
271 Countryhouse · Landhuis 360

AMERIKA — L'AMÉRIQUE — AMERIKA — AMERICA

WAT MEN ONDER MODERNE ARCHITECTUUR VERSTAAT, HANGT NIET slechts af van den tijd, waarin men geboren is, doch ook van de plaats, waar men leeft. De Amerikaan zal bij moderne Amerikaansche bouwkunst allicht denken aan het Washington Memorial Building, de Hollander en Duitscher aan Lloyd Wright. Dat deze laatste in Amerika vrijwel onbekend is en slechts een vagen indruk van enkele zonderlingheden nabij Chicago heeft bewerkt, heeft een beteekenis, welker erkenning niets afdoet aan de bewondering voor het werk van Wright en van de waarde, die dit reeds uit de negentiende eeuw dateerende modernisme voor de Europeesche architectuur had en nog heeft. Het werk van Wright staat echter buiten de Amerikaansche architectuur, althans heden, en bevat klaarblijkelijk elementen in zich, vreemd aan de Amerikaansche mentaliteit. Dit kan niet het exotische zijn, dat onmiskenbaar aan het werk van Wright eigen, doch daarin ook geheel tot iets eigens verwerkt is. In een land, dat zijn bouwkunstige siervormen onverwerkt aan de geheele Europeesche bouwkunstgeschiedenis ontleent, kan het exotische geen aanstoot geven. Goed modern werk toont de Amerikaansche landhuisbouw, voorzoover deze verwant aan de Engelsche en oudere Hollandsche landhuis-architectuur en zakelijk is. Deze landhuis-architectuur gaat echter zeer geleidelijk over in toepassing van Spaansch, Moorsch, ,,Dutch-colonial'' en een aantal andere stijlen. Goede architectuur toonen voorts de torenhuizen, waarvoor Sullivan reeds vóór 1900 de goede richting aangaf. De regellooze hoogbouw gaf echter niet slechts practische bezwaren, doch voerde ook meest tot lompe vierkante bouwmassa's. De voor Europeesch gevoel dwaze uitdossing van den drie verdiepingen hoogen sokkel en meest een verdieping hooge kroonlijst met historische stijlvormen bederft meestal meer dan de rustige, zakelijke, soms ietwat dorre tusschengedeelten goed maakt. De zônewetten, waarmede verschillende groote steden in den allerlaatsten tijd den hoogbouw beperken en regelen en een geleidelijk terugspringend maximum-bebouwingprofiel vaststellen, werkt uitstekend op de architectuur. Het torenhuis krijgt daardoor een levendige massa-geleding. Hugh Ferris weet dit gegeven uitstekend te verwerken en geeft op volkomen zakelijke basis een feeërieke visie op de grootschheid der torenhuizen. In deze richting is reeds belangrijks bereikt: The Shelton, The Fraternity Club, Miller & Pflueger's Telephone building en moderner in de details: The Barclay-Vesey, The Graybar, The Medical Centre. Onafhankelijk hiervan gaven Howard Crane, Schmidt & Martin en vooral Warren, Knight & Davis met hun Alabama Power Co. Building gezond modern werk. Zoo groeit, langzaam maar zeker, een eigen Amerikaansche bouwkunst.

272 Alabama Power Co. Building, Birmingham. Arch. Warren, Knight & Davis
273 Fraternity House. Arch. Murgatroyd & Ogden
274 Guaranty Building, Bufallo 1896. Arch. Louis Sullivan

Arch. Barber & McMurry: Country-house · Knoxville, Tenn. · 1924
275 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

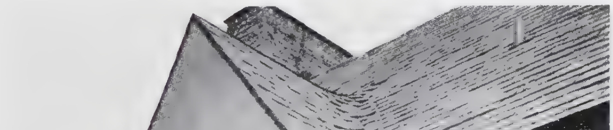

Arch. Barber & McMurry: Country-house · Knoxville Tenn. · 1924
276 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

Arch. Lewis Bowman: Country-house · Mount Vernon, N. Y. · 1922
277 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

Arch. Barglebaugh & Whitson: Medical Arts Building
278 Dallas, Texas · 1922

Photo Amemya

Arch. R. M. Hood: American Radiator Co.
279 Building · New York · 1924

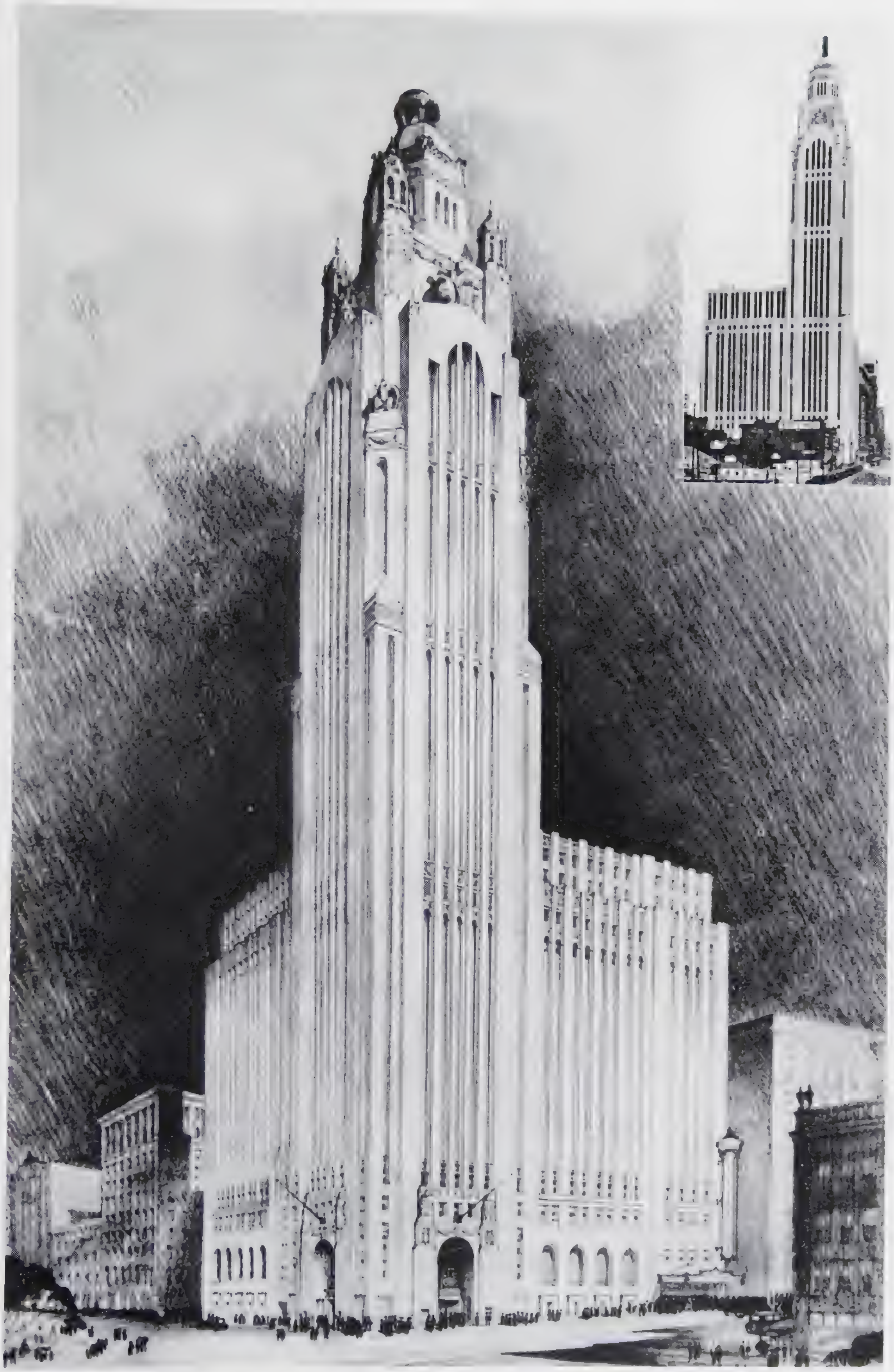

Arch. E. Howard Crane: American Insurance Union Building
Columbus, Ohio · 1927

Arch. Hugh Ferris: Design for a City Block
281 Projet d'un gratte-ciel · Entwurf Wolkenkratzer · Ontwerp gebouwen complex

Arch. Cass Gilbert: Army Supply Base · Brooklyn, N.Y. · 1918
Entrepôt · Lagerhaus · Warehouse · Magazijngebouw

Photo Sigurd Fischer, Brooklyn N.Y.

Arch. A. L. Harmon: Shelton Club Building · New York · 1923

283 Club · Vereins-Gebäude · Club-house · Clubgebouw

Arch. McKenzie, Voorhees & Gmelin: Barclay-Vesey Building · New-York · 1926
284 Bâtiment des téléphones · Telephon-Gebäude · Telephone Building

Arch. J. R. Miller & T. L. Pflueger: Telephone Building · San Francisco · 1924
285 Bâtiment des téléphones · Telephon-Gebäude · Telefoongebouw

Arch. J. R. Miller & T. L. Pflueger: Telephone Building San Francisco · 1924 . Bâtiment des Téléphones
286 Telephon-Gebäude · Telefoongebouw

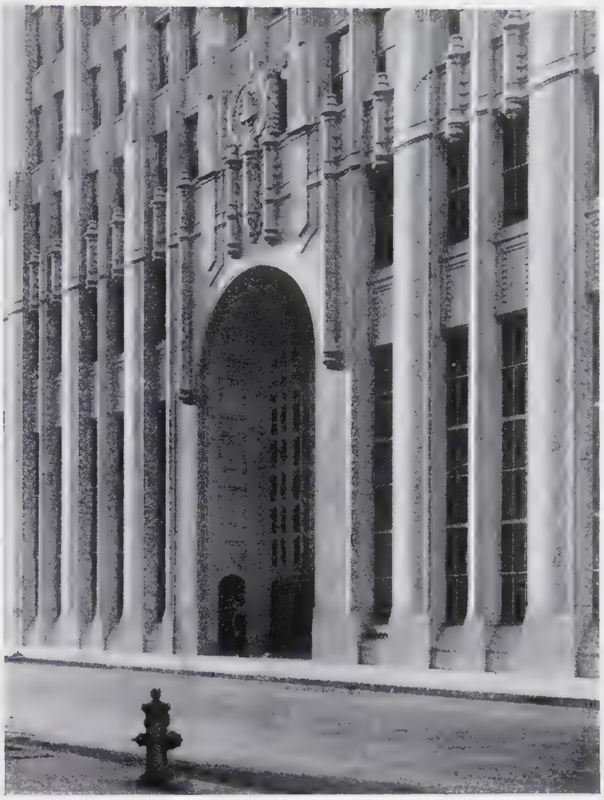

Arch. J. R. Miller & T. L. Pflueger: Telephone Building San Francisco · 1924 · Bâtiment des Téléphones
287 Telephon-Gebäude · Telefoongebouw

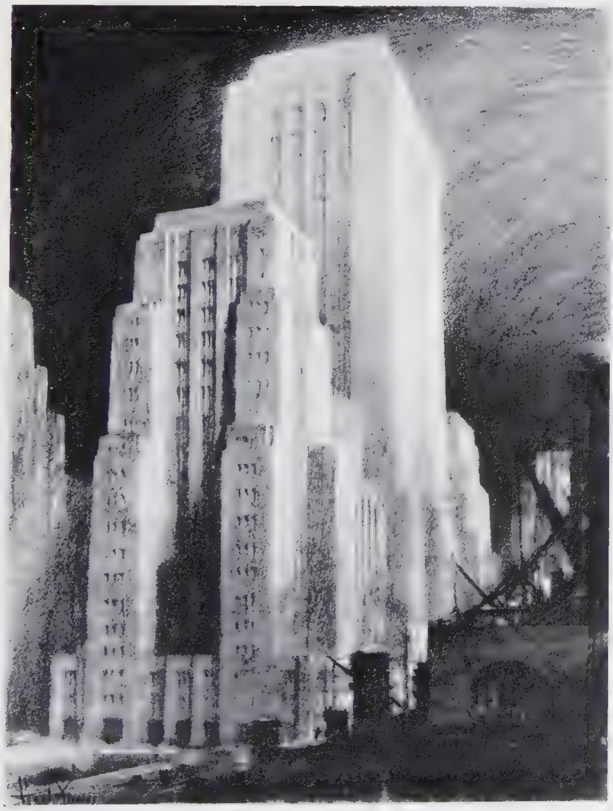

Arch. Hugh Ferris: Design for a building in concrete Projet d'un bâtiment en béton · Entwurf eines Gebäu-
288 des in Beton · Ontwerp gebouw in beton

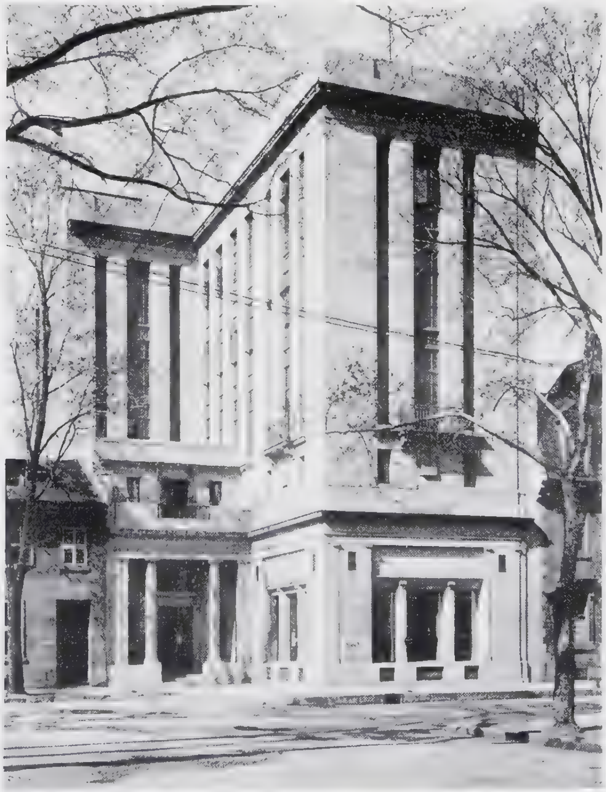

Arch. Hugh Vallance: Crane Building · Montreal (Canada) · 1923 · Bureaux · Bürogebäude · Office-
289 Premises · Kantoorgebouw

Arch. Schmidt, Garden & Martin: Bunte Candy Factory · Chicago · 1920
Usine · Fabriksgebäude · Fabrieksgebouw

Arch. Schmidt, Garden & Martin: Psychopathic Hospital · Chicago · 1914
291 Hôpital · Krankenhaus · Ziekenhuis

Arch. Schmidt, Garden & Martin: A commercial building · Chicago · Bureaux · Bürogebäude
292 Kantoorgebouw

Arch. Schmidt, Garden & Martin: The Schoenhofen Brewing Co. · Chicago · 1903
293 Usine · Fabriksgebäude · Industrialbuilding

Arch. Peabody, Wilson & Brown: Country-house · Westbury, N. Y. · 1922
294 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

Arch. D. A. Summo: Country-house Wykagyl Park, New Rochelle, N. Y. · 1924
295 Maison de Campagne · Landhaus · Landhuis

Arch. D. A. Summo: Country-house · Wykagyl Park, New Rochelle, N. Y. · 1925
296 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

Arch. D. A. Summo: Country-house · Wykagyl Park, New Rochelle, N.Y. · 1924
297 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis 362

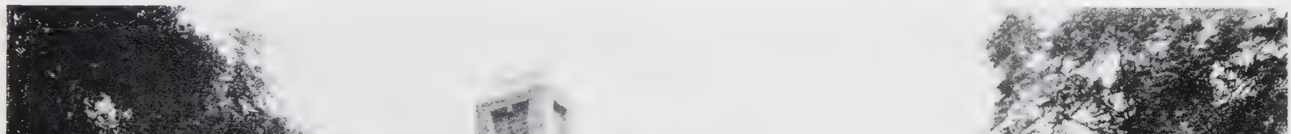

Arch. D. A. Summo: Country-house · Pondfield Crossways, Bronxville, N.Y. · 1924
298 Maison de campagne · Landhaus · Landhuis

299 Arch. H. Trumbauer: New Evening-Post Building · New York · 1925
Bureau de journal · Zeitungsgebäude · Dagbladgebouw

Arch. Warren, Knight & Davis: Alabama Power Co. Building · Birmingham · 1925
Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises · Kantoorgebouw

Arch. Warren, Knight & Davis: Alabama Power Co.
Building · Birmingham, Alabama · 1925
301 Bureaux · Bürogebäude · Office-Premises

Arch. Sloan & Robertson: Eastern Offices Inc.
Building (Graybar Building) · New York
302 Bureaux · Bürogebäude · Kantoorgebouw

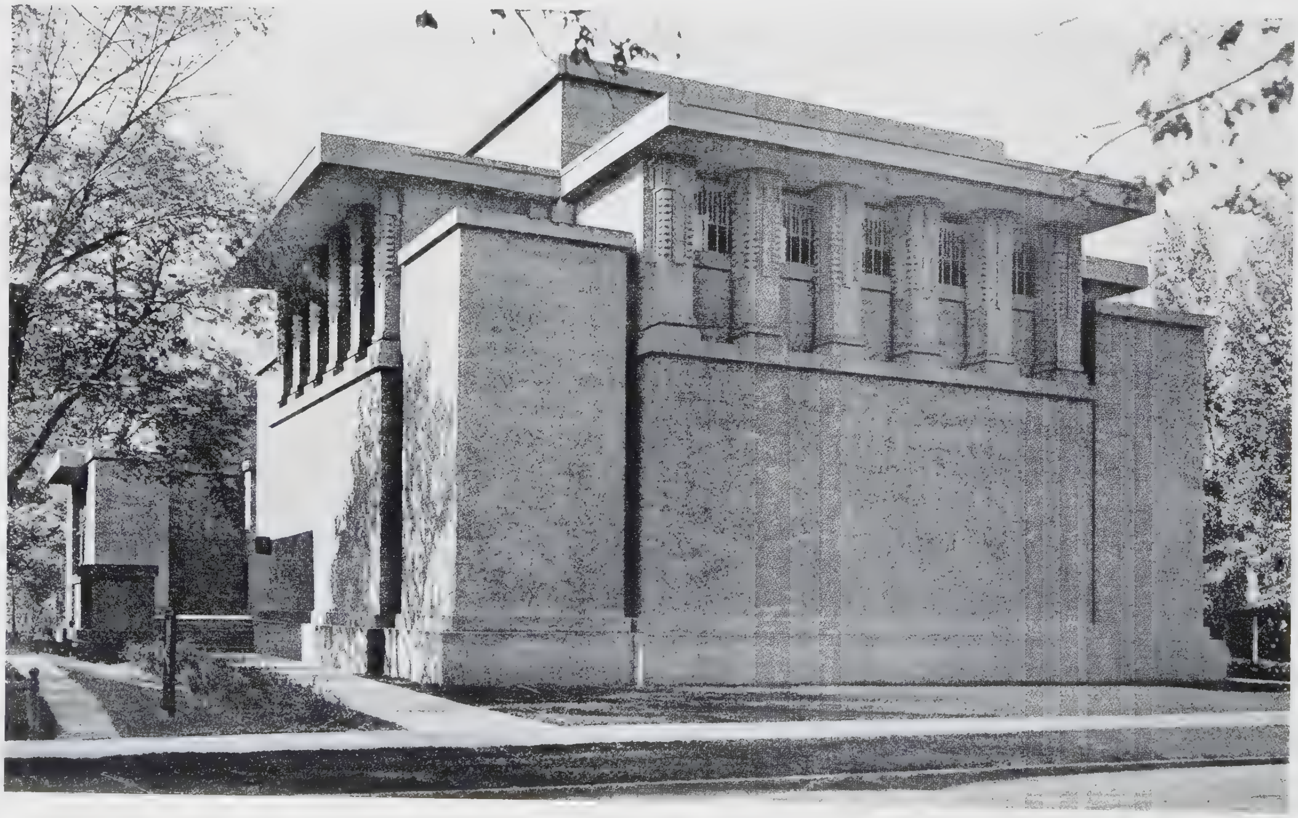

303 Arch. Frank Lloyd Wright: Unity-Temple · Oak Park, Ill. · 1908
Temple · Tempel

Arch. Frank Lloyd Wright: Office Building Larkin Soap Co. · Buffalo, N.Y. · 1903
304 Bureaux · Bürogebäude · Kantoorgebouw

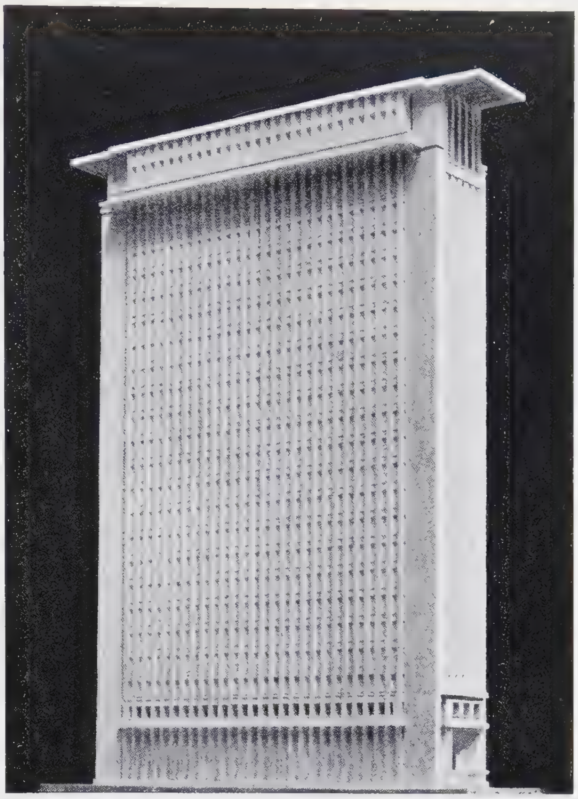

Arch. Frank Lloyd Wright: Maquette for a skyscraper
Projet d'un gratte-ciel · Entwurf Wolkerkratzer
305 Ontwerp wolkenkrabber

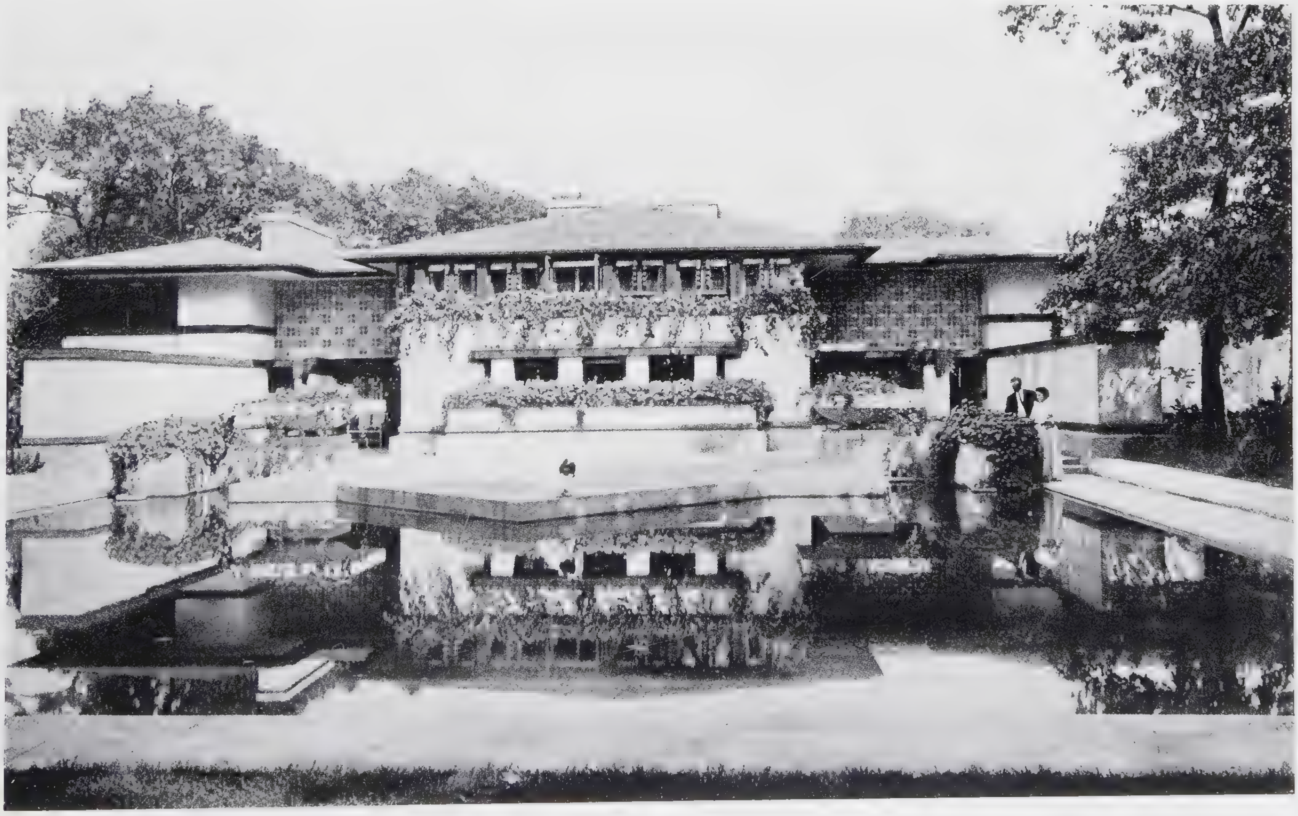

Arch. Frank Lloyd Wright: The Coonley House · Riverside, Ill. · 1908
306 Maison de campagne · Landhaus · Country-house · Landhuis

Arch. Zantzinger, Borie & Medary: Penn Athletic Club · Philadelphia · 1925
307 Club des athlètes · Vereinsgebäude · Club-house · Clubgebouw 364

RENVOOI — RENVOI — VERWEISUNG — REFERENCE

O	Sousterrain	Sous-sol	Untergeschoss	Basement	O
I	Begane grond	Rez-de-chaussée	Erdgeschoss	Ground floor	I
II	Verdieping	Premier étage	Obergeschoss	First floor	II
At	Atelier	Atelier	Atelier	Studio	At
Au	Autogarage	Garage d'automobiles	Garage	Garage	Au
Ba	Bad	Bain	Bad	Bath	Ba
Bal	Balkon	Balcon	Balkon	Balcony	Bal
Bi	Biljartkamer	Chambre de billard	Billardzimmer	Billard-room	Bi
Bou	Boudoir	Boudoir	Boudoir	Boudoir	Bou
Bp	Berg- of werkplaats	Débarras ou Atelier	Schuppen oder Werkstatt	Storeroom or Workshop	Bp
Br	Brandstoffen	Combustibles	Brennstoffe	Fuels	Br
Cal	Verwarming	Chauffage	Heizung	Heating	Cal
Com	Kantoor	Bureau	Büro	Office	Com
Dbk	Dienstbodenkamer	Chambre des bonnes	Mädchenzimmer	Servants-room	Dbk
Di	Eetkamer	Chambre à manger	Speisezimmer	Dining-room	Di
Ent	Ingang	Entrée	Eingang	Entrance	Ent
Ga	Garderobe of kleedkamer	Garderobe ou Cabinet de toilette	Garderobe oder Ankleidezimmer	Wardrobe or dressing room	Ga
Ha	Hal of gang	Hall ou Corridor	Diele oder Korridor	Hall or Corridor	Ha
K	Keuken	Cuisine	Küche	Kitchen	K
Ka	Kamer	Chambre	Zimmer	Room	Ka
Ke	Kelder	Cave	Keller	Cellar	Ke
Ki	Kinderkamer	Chambre des enfants	Kinderstube	Nursery	Ki
Lo	Loggia	Porche	Loggia	Loggia	Lo
Ma	Mangel-, linnen- of naaikamer	Chambre de manlage ou de couture	Mangel- oder Nähzimmer	Mangling or sewing-room	Ma
Mu	Muziekkamer	Chambre de musique	Musikzimmer	Music-room	Mu
Op	Open plaats	Cour	Hof	Court-yard	Op
Per	Pergola	Pergola	Pergola	Pergola	Per
Pr	Provisie-kamer	Chambre des provisions	Speisekammer	Pantry	Pr
Rij	Rijwielbergplaats	Réduit à bicyclettes	Fahrradremise	Bicycle-stand	Rij
Sa	Salon	Salon	Empfangzimmer	Drawing-room	Sa
Ser	Service of dienkamer	Office	Anrichte	Serving-room	Ser
Sl	Slaap- of logeerkamer	Chambre à coucher ou chambre de l'hôte	Schlafzimmer oder Fremdenzimmer	Bedroom or lodgers-room	Sl
SlPo	Slaapbalcon	Balcon à coucher	Schlafbalkon	Sleeping-balcony	SlPo
Sp	Spoelkeuken	Dépense	Spül- oder Waschküche	Scullery	Sp
Sre	Serre	Vérandah vitrée	Wintergarten	Glass-verandah	Sre
Stu	Werk-, studeer- of heerenkamer	Chambre de travail ou fumoir	Arbeit- oder Herrenzimmer	Study- or smoking-room	Stu
Te	Terras, galerij	Terrasse	Terrasse	Terrace	Te
To	Toilet	Toilette	Toilette	Toiletteroom	To
Ve	Veranda	Vérandah	Veranda	Verandah	Ve
Ves	Tochtportaal	Vestibule	Windfang	Vestibule	Ves
Wa	Wachtkamer	Antichambre	Wartezimmer	Waiting-room	Wa
Wc	Privaat	W.C.	Abort	Lavatory	Wc
Wi	Winkel	Boutique	Laden	Shop	Wi
Wo	Woon- of huiskamer	Chambre de ménage	Wohnzimmer	Living-room	Wo

1	Valuta afdeeling	Département de change	Valutaabteilung	Exchange department	1
2	Effecten afdeeling	Département des valeurs	Effekten-abteilung	Stocks and shares department	2
3	Secretariaat	Secrétariat	Sekretariat	Secretariat	3
4	Wachtkamer	Salle d'attente	Wartezimmer	Waitingroom	4
5	Directie-kamer	Chambre de la direction	Vorstands-zimmer	Board-room	5
6	Vergaderzaal	Salle de réunion	Versammlungs-saal	Meeting-hall	6
7	Kamer	Chambre	Zimmer	Room	7
8	Garderobes & Wandelgangen	Garderobe & promenoir	Garderobe & Wandelgang	Wandrobe & Lobby	8
9	Lichthal	Jour d'aplomb	Oberlicht	Sky-light	9
10	Griffierskamer	Bureau du greffier	Kanzlei	Court Registrar's chamber	10
11	Vergaderkamer	Chambre de réunion	Versammlungs-zimmer	Meeting-room	11
12	Altaarorgel	Orgue d'autel	Altar-orgel	Altar-organ	12
13	Sacristie	Sacristie	Sakristei	Sacristy	13
14	Kleedkamer	Cabinet de toilette	Ankleide-zimmer	Dressing-room	14
15	Solisten	Solistes	Solisten	Soloists	15
16	Artisten-foyer	Foyer des artistes	Artisten-foyer	Foyer for the artists	16
17	Voorportaal	Vestibule	Vorhalle	Vestibule	17
18	Orgelspelbord	Clavier d'orgue	Orgelklaviatur	Organ key-board	18
19	Bediende van den Intendant	Commis de l'intendant	Intendants-Gehilfe	Intendant's clerk	19
20	Intendant	Intendant	Intendant	Intendant	20
21	Wachtkamer	Antichambre	Vorzimmer	Waiting-room	21
22	Bestuurskamer	Salle de direction	Vorstandszimmer	Board-room	22
23	Conferentiekamer	Chambre de conférence	Konferenz-zimmer	Conference-room	23
24	Gymnastieklokaal	Salle de gymnast.	Turnlokal	Gymnasium-room	24
25	Leerarenkamer	Chambre des professeurs	Lehrer-zimmer	Teachers-room	25
26	Bibliotheek	Bibliothèque	Bibliothek	Library	26
27	Leslokaal	Classe	Klassenzimmer	Class-room	27
28	Dominee's kamer	Chambre du pasteur	Pfarrerzimmer	Clergyman's room	28
29	Catechesatie-kamer	Chambre de catéchisme:	Unterweisungs-lokal	Confirmation class-room	29
30	Archief	Archives	Archiv	Archives	30
31	Stalles	Stalles	Sperrsitz	Stalles	31
32	Tooneel	Scène	Bühne	Stage	32
33	Foyer	Foyer	Foyer	Foyer	33
34	Buffet	Buffet	Büfett	Bar	34
35	Paviljoen	Pavillon	Pavillon	Pavilion	35
36	Betaalkantoor	Bureau de paiement	Zahlamt	Pay-Office	36
37	Café	Café	Café	Café	37
38	Binnenplaats	Cour	Hof	Paved Courtyard	38
39	Badinrichting	Etablissement de bains	Bade-anstalt	Bathing Pool	39
40	Arcade	Arcade	Arkade	Arcade	40
41	Lift-portaal	Vestibule d'ascenceur	Aufzug-Diele	Elevator Lobby	41
42	Foyer	Foyer	Foyer	Foyer	42
43	Balzaal	Salle de bal	Ballsaal	Ball-room	43
44	Balzaaldienst	Service de la salle de bal	Ballsaaldienst	Ballroom service	44
45	Uitgang	Sortie	Ausgang	Exit	45
46	Branduitgang	Sortie à incendie	Not-Ausgang	Fire tower	46
47	Hoofdkantoor	Bureau central	Hauptbüro	General Office	47
48	Dakterras	Toit en terrasse	Dachterrasse	Roof-Terrace	48
49	Lift	Ascenceur	Aufzug	Lift	49
50	Tuin	Jardin	Garten	Garden	50
51	Waschhuis	Buanderie	Waschhaus	Buanderie	51

Arch. Harald Hals: Ullevål haveby · Oslo
308 1 : 400 6

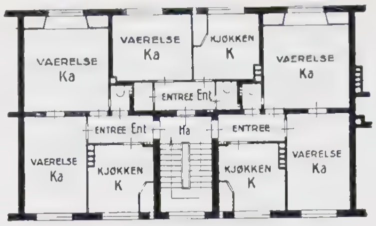

Arch. Harald Hals: Beboelseskompleks
309 Torshov · Oslo · 1 : 400 7, 8 & 9

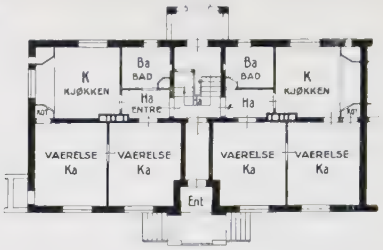

Arch. Harald Hals: Ullevål haveby · Oslo
310 1 : 400 10

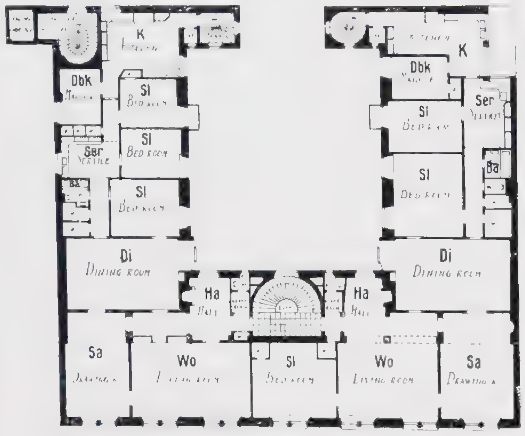

Arch. Hakon Ahlberg: Varuhuset · Stockholm · 1 : 500
311 19

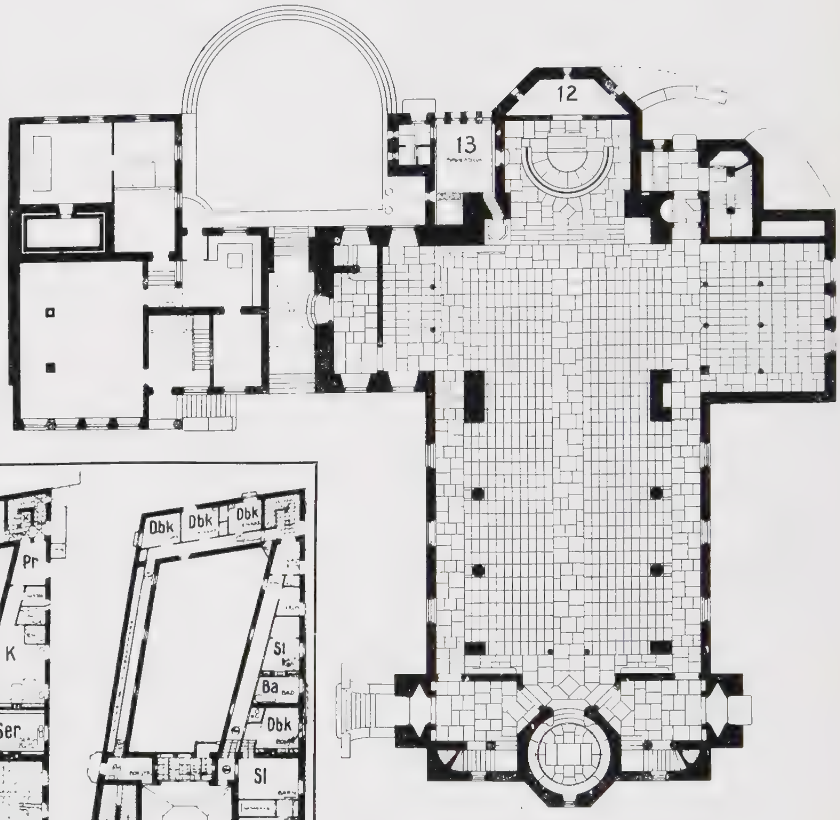

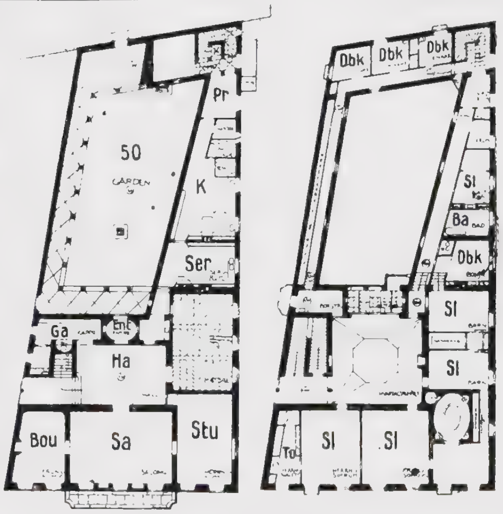

Arch. Prof. Ragnar Östberg: Landhus · Stockholm
314 1 : 400 36

Arch. Sigfrid Ericson: Masthuggskyrkan · Göteborg
313 1 : 500 25, 26 & 27

Arch. Arvid Bjerke: Privat bostad
312 Göteborg · 1 : 400 22

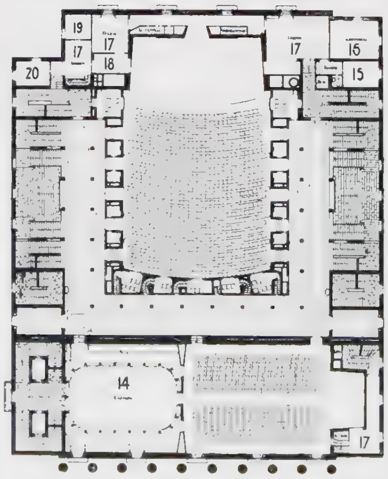

Arch. Prof. Ivar Tengbom: Konserthus
315 Stockholm · 1 : 1000 43, 44 & 45

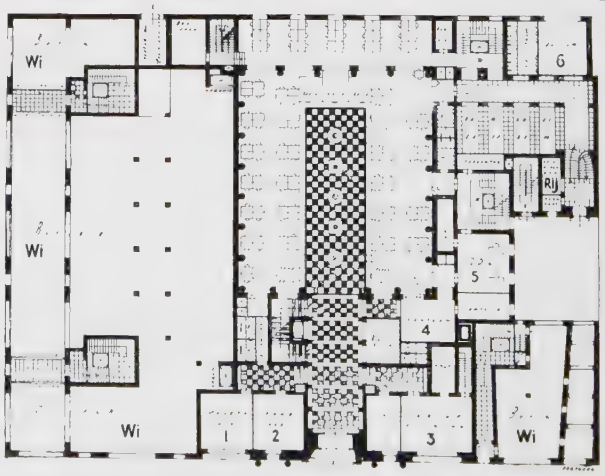

Arch. P. E. Blomstedt: Skiss Unionbank · Helsingfors · 1 : 800
316 56 & 58

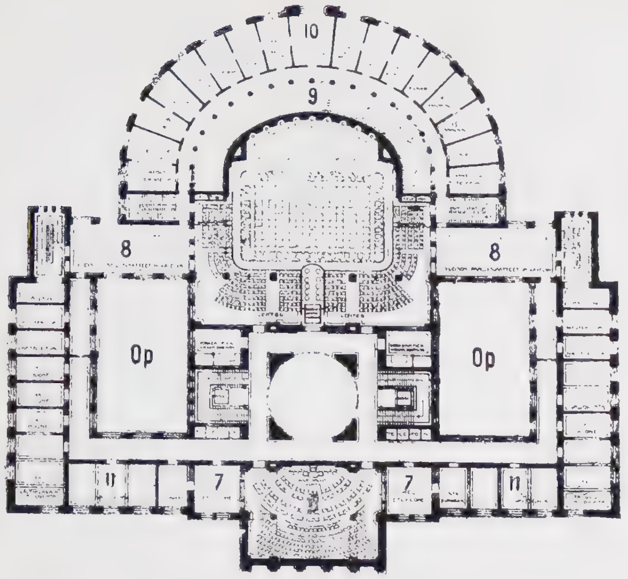

317 Arch. Prof. Eliel Saarinen: Skiss Landdagshuset · 1: 1000 68

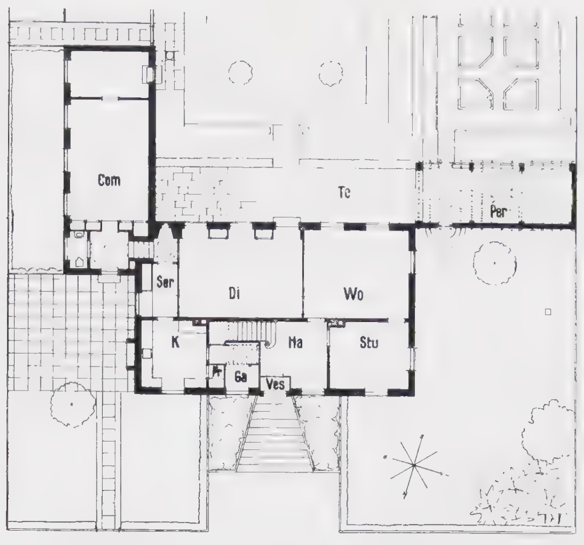

318 Arch. Kristen Gording: Landhus · Frederiksberg · 1: 400 78

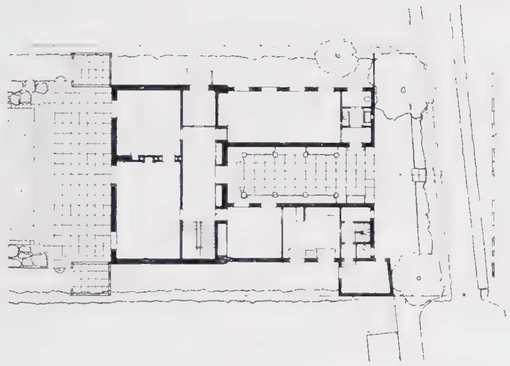

319 Arch. Poul Holsøe: Landhus · Valby · 1: 600 82

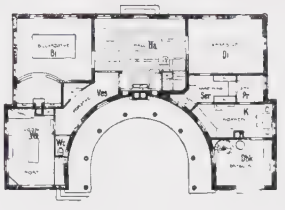

Arch. Sven Risom: Blokhus ,,Ankerhus" · Jydland
320 1: 400 85, 86 & 87

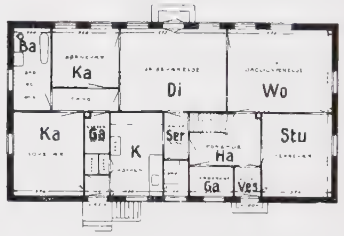

Arch. A. Paul-Petersen: Landhus · Gentofte
323 1: 400 93

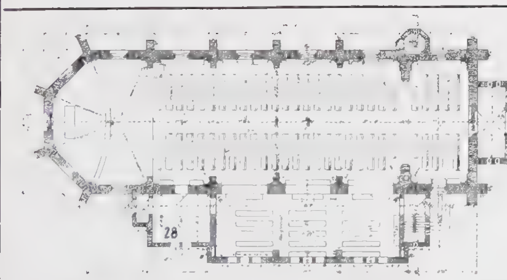

Arch. P. V. Jensen-Klint: Kirke St. Hans Tveje · Odense 1: 800
322 92

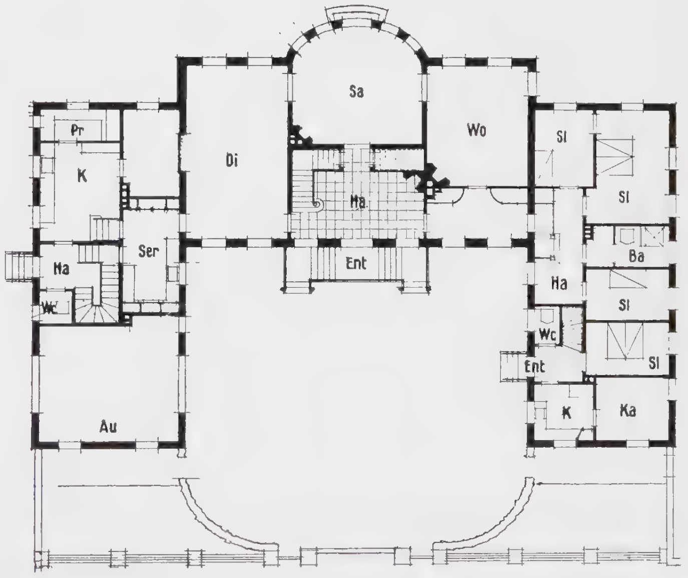

Arch. Sven Risom: Villa ,,Rosenlund" · Vedbaek (Seeland) · 1: 400
321 88 & 89

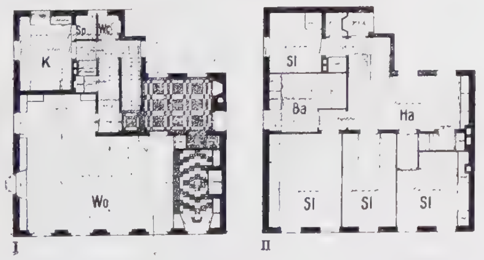

Arch. Jesper Tvede: Landhus · Klampenborg 1: 400
324 95

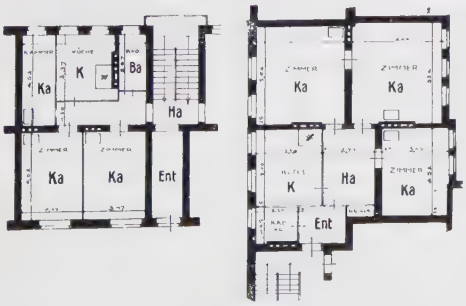

Arch. Dr. Ing. Erwin Gutkind: Wohnhausblock
325 Berlin-Pankow · 1: 400 111

Arch. Erich Mendelsohn: Doppelwohnhaus · Charlottenburg · 1: 400
326 123

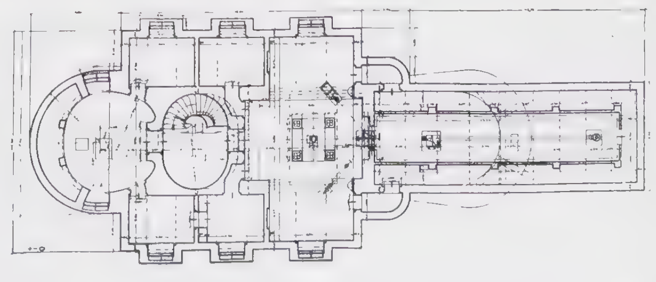

327 Arch. Erich Mendelsohn: Einsteinturm · Potsdam · 1: 400 124

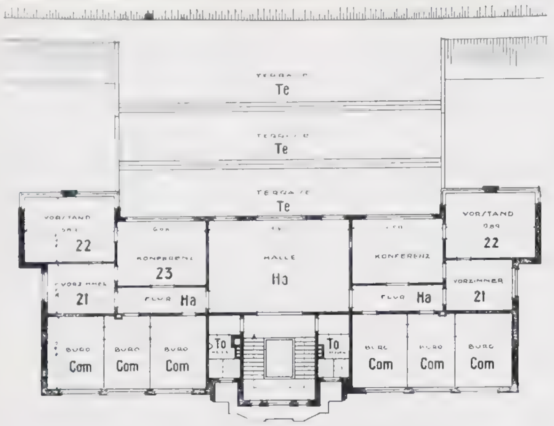

Arch. A. D. Edmund Meurin: Verwaltungsgebäude
328 Berlin · 1:500 125 & 126

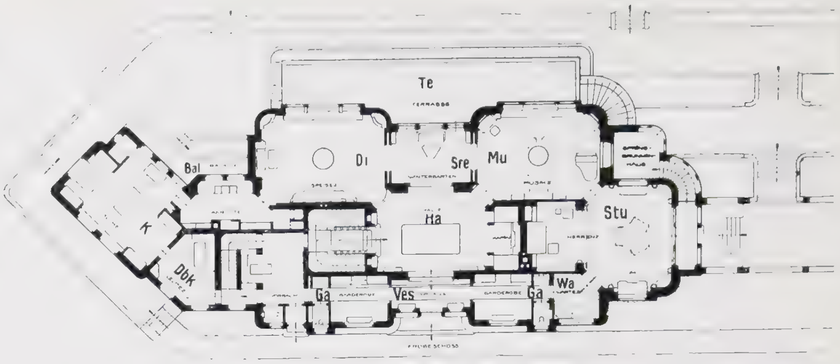

330 Arch. Thilo Schoder: Villa · Reichenberg · 1:400 132 & 133

Arch. Ing. Karl Dirnhuber:
Volkswohnungen · Wien
332 1:400 142

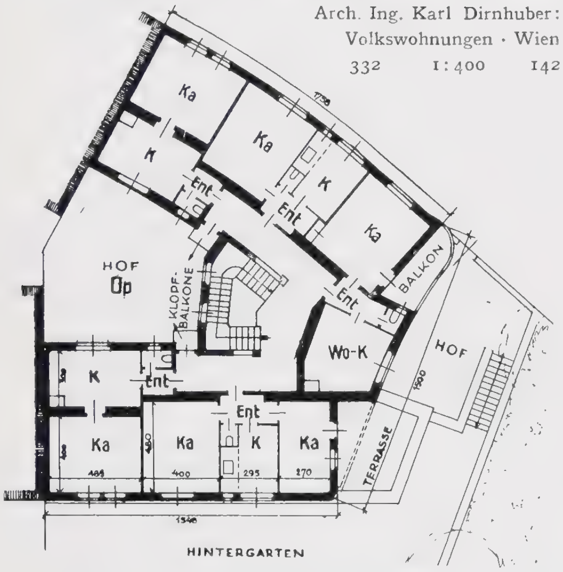

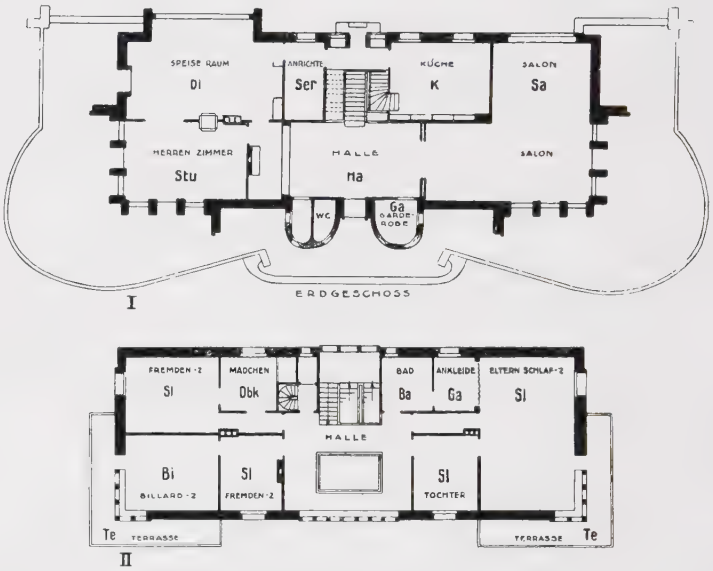

331 Arch. Karl Schneider: Haus Jordan · Ahrensburg · 1:400 136 & 137

Arch. Prof. Franz K. Krauss & Josef Tölk:
Volkswohnungen · Wien · 1:400
333 155 & 156

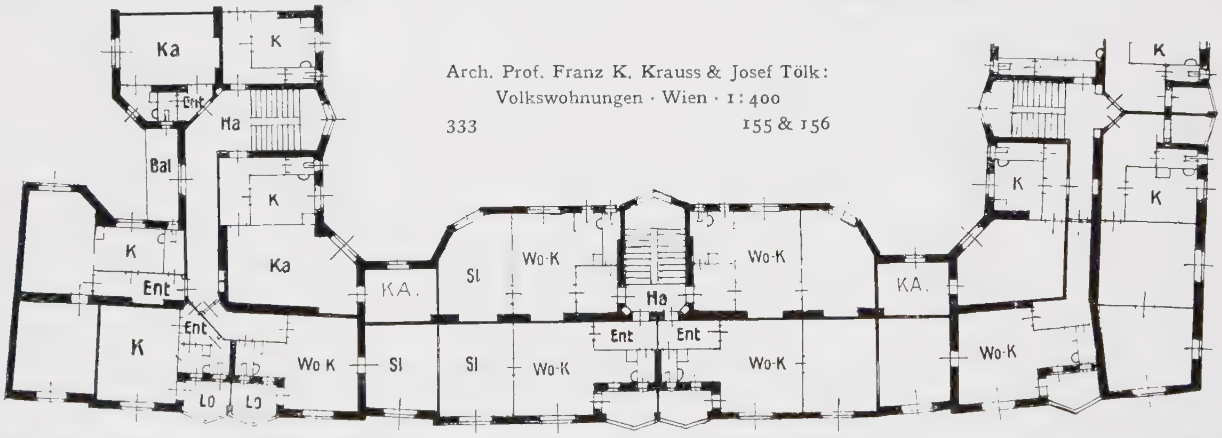

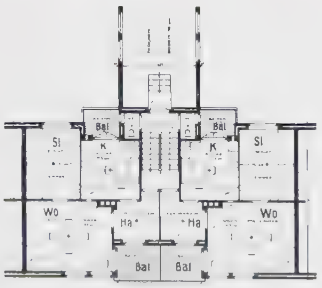

Arch. Thilo Schoder: Gemeindesiedlung
Hermdorf-Thür · 1:400
329 130 & 131

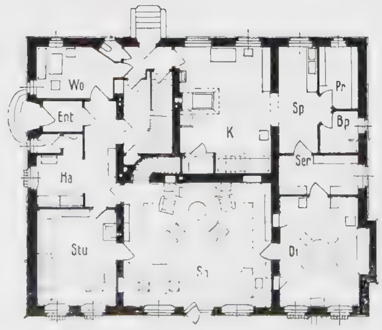

Arch. Prof. Franz K. Krauss & Josef Tölk:
334 Wohnhaus · Wien · 1:400 157

Arch. Prof. Josef Gočar: Villa · Prag-Bubeneč · 1:400
335 166

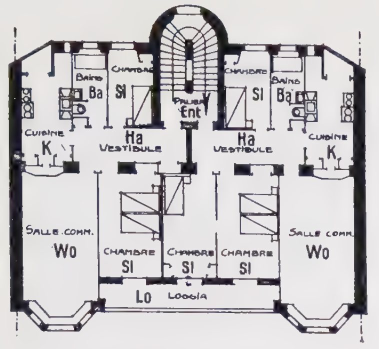

Arch. Maurice Braillard: Immeuble locatif
336 Genève · 1:400 169

Arch. M. Braillard: Villa · Vernier (Suisse) · 1:400
337 170

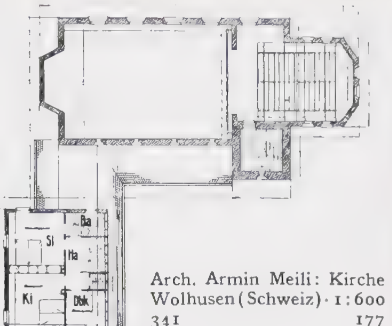

Arch. Armin Meili: Kirche
Wolhusen (Schweiz) · 1:600
341 177

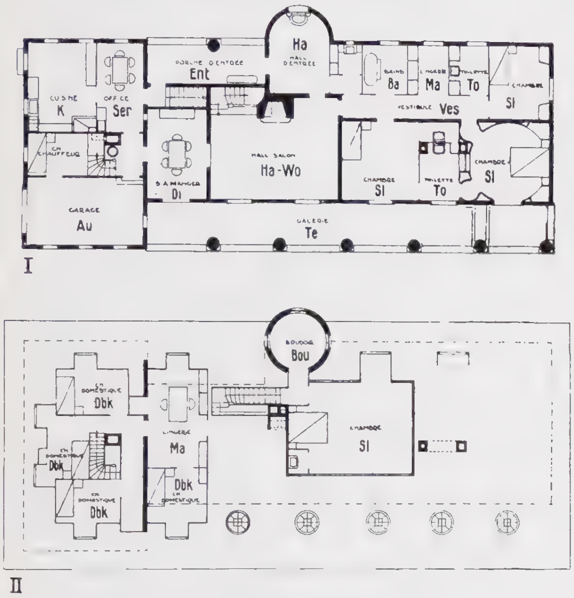

Arch. Maurice Braillard: Villa · Sézenove (Suisse) · 1:400
338 172 & 173

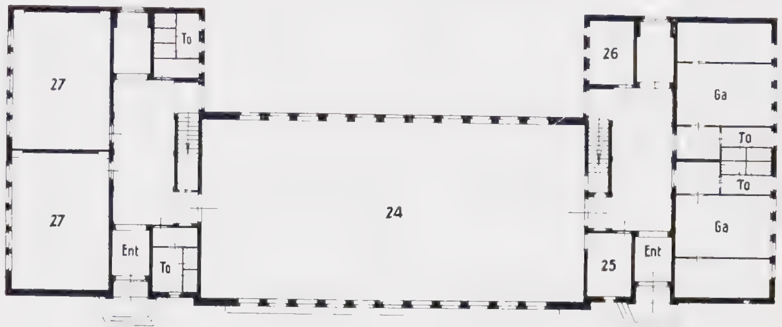

339 Arch. Casimir Kaczorowski: Turnhalle · Wülflingen (Schweiz) · 1:500 174 & 175

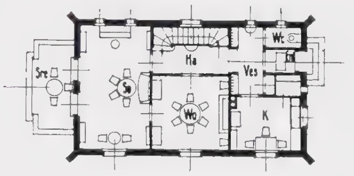

Arch. Casimir Kaczorowski: Einfamilienhaus · Wülflingen (Schweiz) · 1:400
340 176

Arch. Djo Bourgeois: Villa sur la Côte
345 d'Azur · 1:400 185, 186 & 187

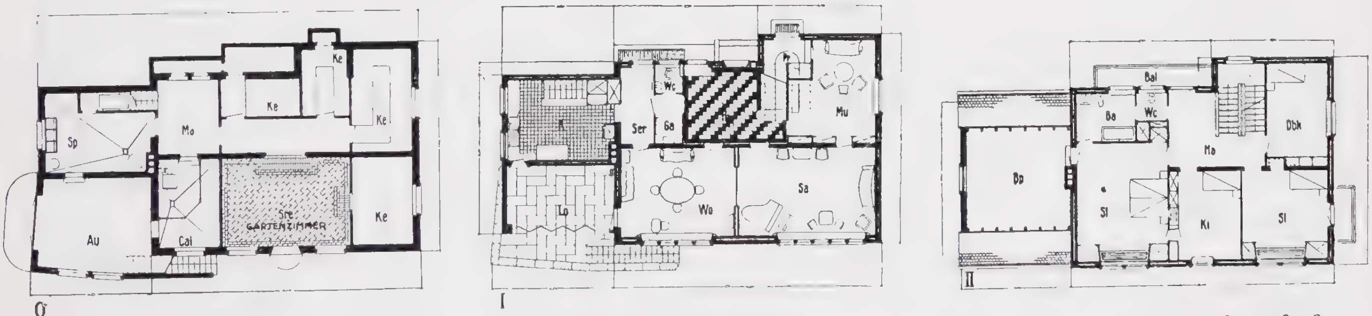

342 Arch. Armin Meili: Wohnhaus · Luzern · 1:400 178, 179 & 180

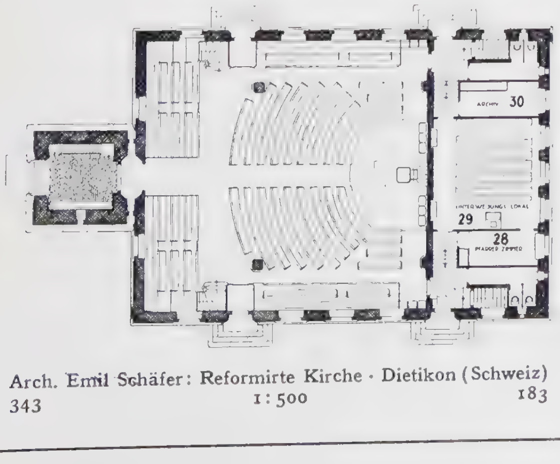

Arch. Emil Schäfer: Reformirte Kirche · Dietikon (Schweiz)
343 1:500 183

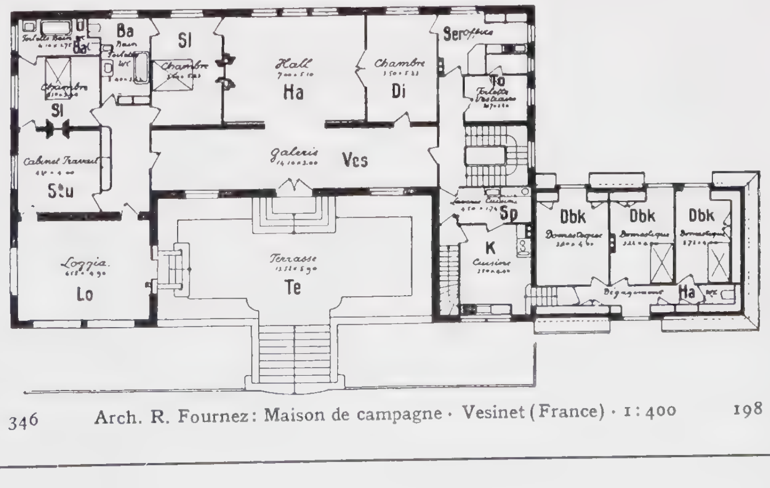

346 Arch. R. Fournez: Maison de campagne · Vesinet (France) · 1:400 198

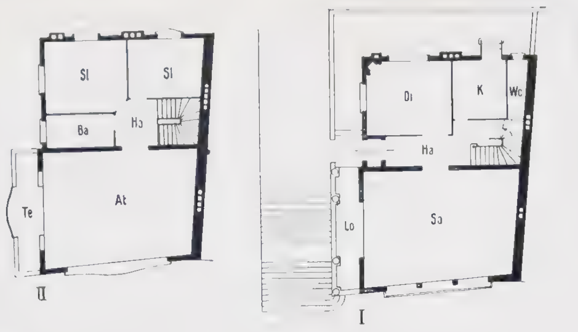

344 Arch. Pierre Boudriot: Hôtel particulier · Paris · 1:400 184

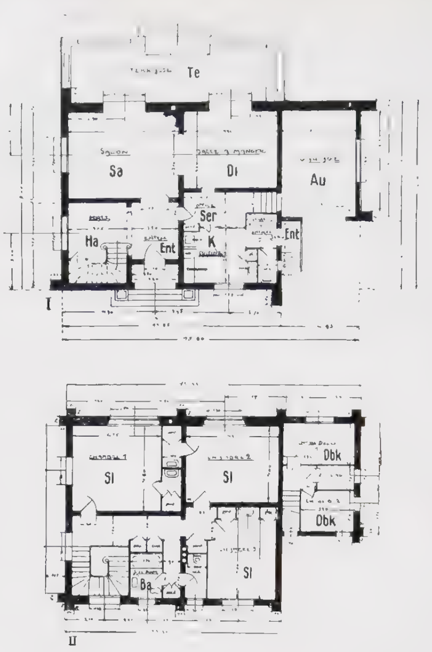

Arch. H. Kamenka: Villa · St. Jean-de-Luz
347 1:400 202

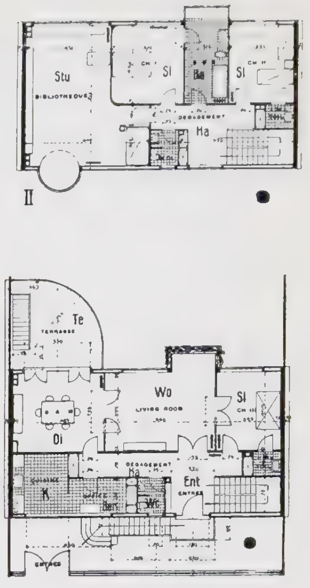

Arch. André Lurçat: Hôtel particu-
348 lier · Versailles · 1:400 205

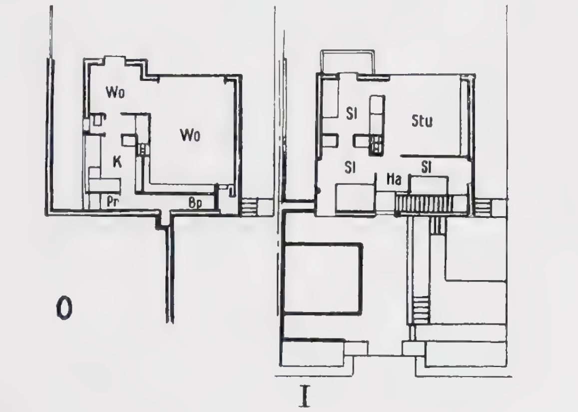

351 Arch. L. H. de Koninck: Habitation · Uccle · 1:400 235

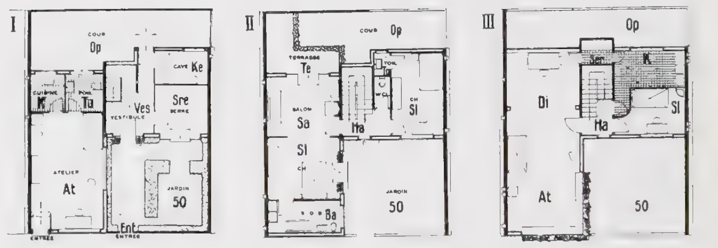

349 Arch. André Lurçat: Hôtel particulier. Cité Seurat · Paris · 1:400 206

Arch. Victor Bourgeois: La cité Moderne, Bloc d'angle · Bruxelles
350 1:400 227

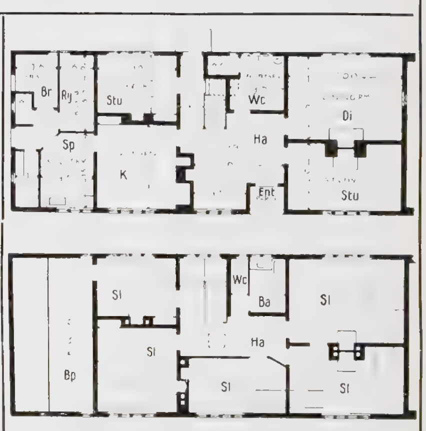

Arch. C. F. A. Voysey: ,,The Orchard" · Chor-
353 ley Wood (Hertfordshire) · 1:400 250

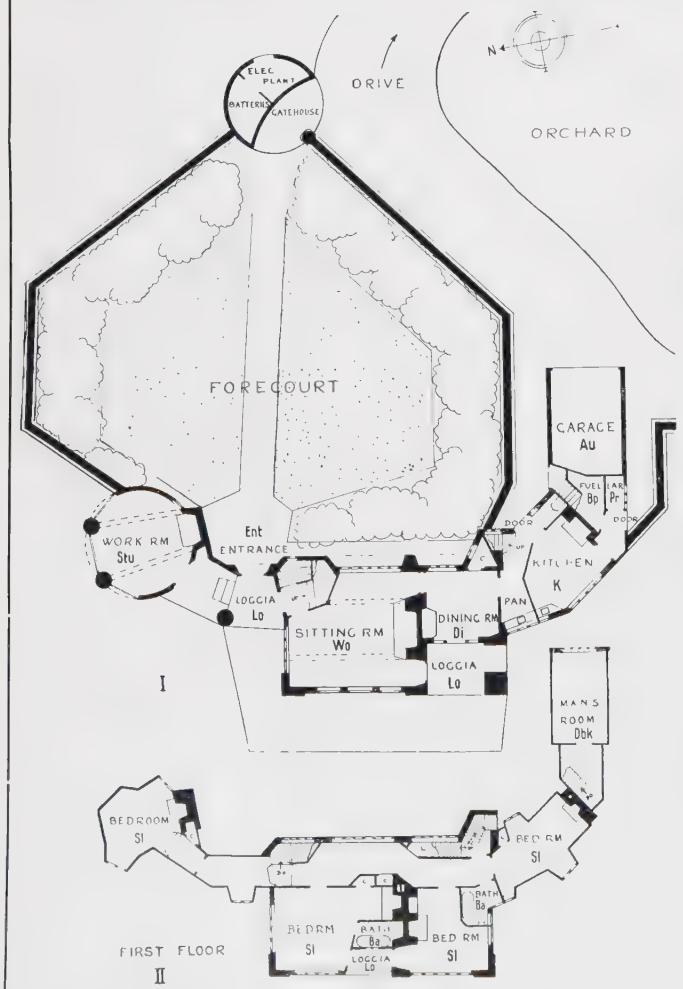

355 Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Devonshire · 1:400 253 & 254

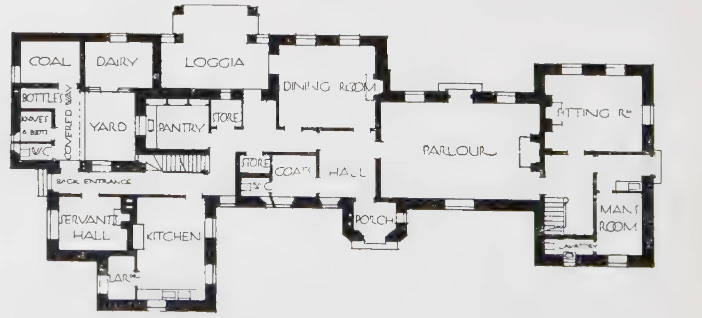

Arch. E. Guy Dawber: ,,Stowel Hill" · Templecombe (Somersetshire) · 1:400
352 249

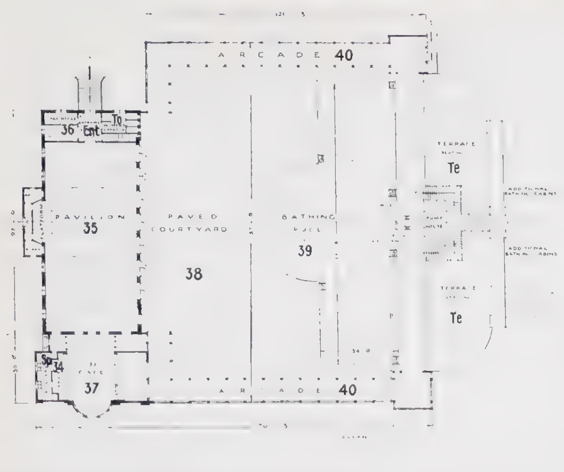

Arch. Easton & Robertson: Bathing Pavilion · Prestatyn (Engl.)
354 1: 1000 251 & 252

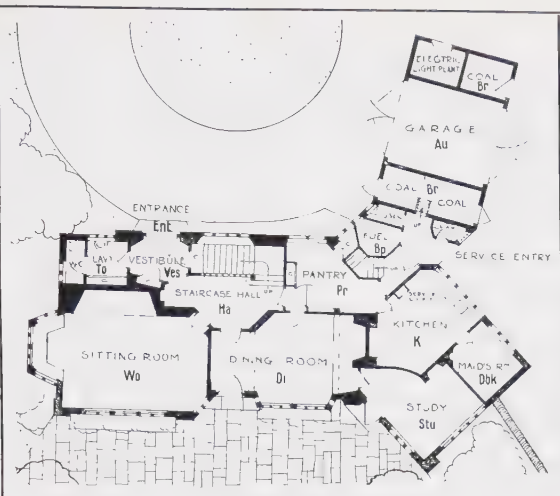

Arch. Oliver Hill: Countryhouse · Warwickshire · 1: 400
356 255 & 256

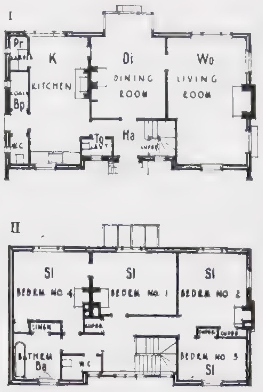

Arch. Oswald P. Milne: „Grey Roofs" · Epping, Essex · 1: 400
358 263

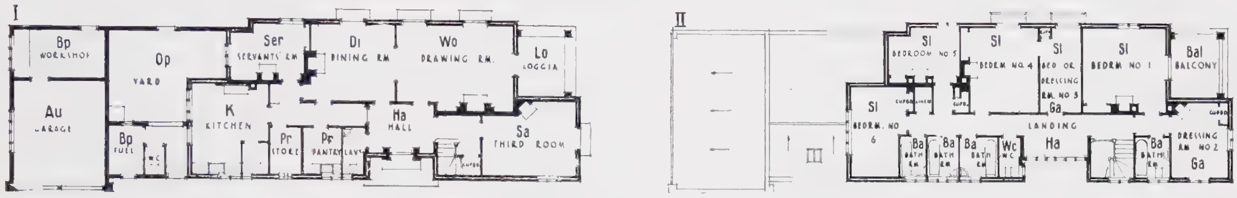

357 Arch. Oswald P. Milne: „Quietways" · Brasted Chart, Kent · 1: 400 260, 261 & 262

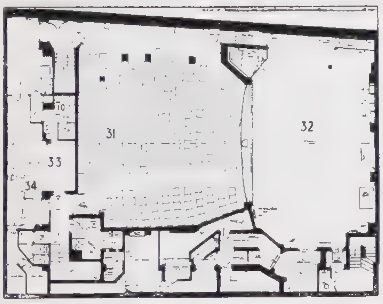

Arch. E. Schaufelberg: The Fortune Theatre
359 London · 1: 500 265, 266 & 267

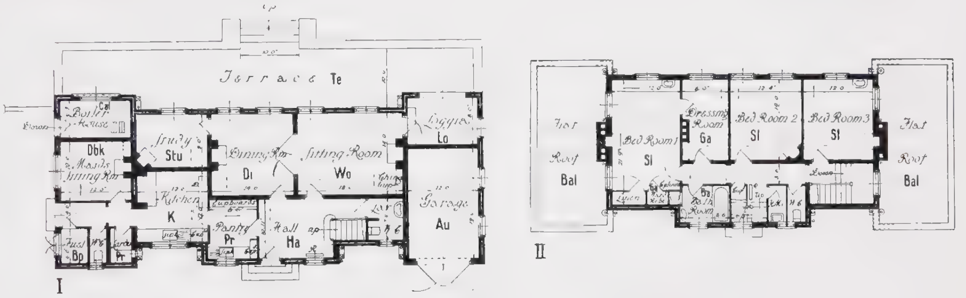

360 Arch. Thomas Worthington & Sons: „Abbot Brow" · Alderley Edge (Engl.) · 1: 400 269 & 271

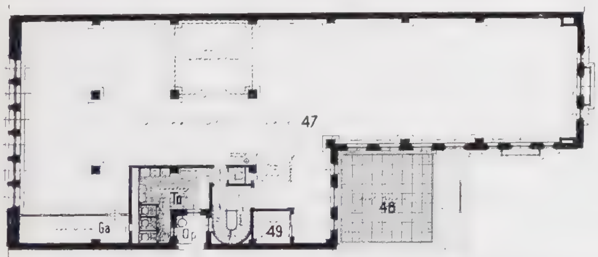

Arch. Hugh Vallance: Crane Building Montreal (Canada) 1: 1000
361 289

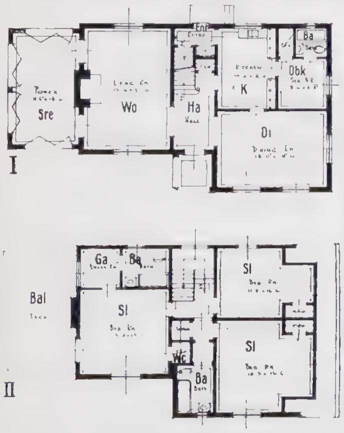

Arch. D. A. Summo: Countryhouse, Wykagyl Park, New Rochelle, N. Y.
362 1: 400 297

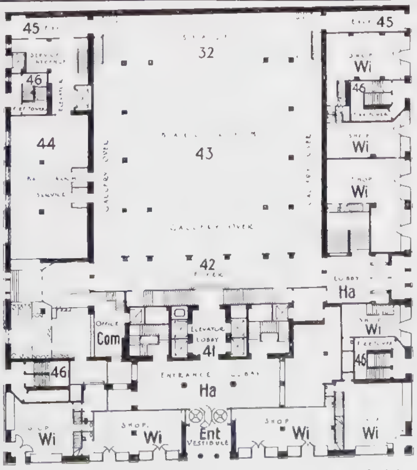

Arch. Zantzinger, Borie & Medary: Penn Athletic Club · Philadelphia · 1: 1000
364 307

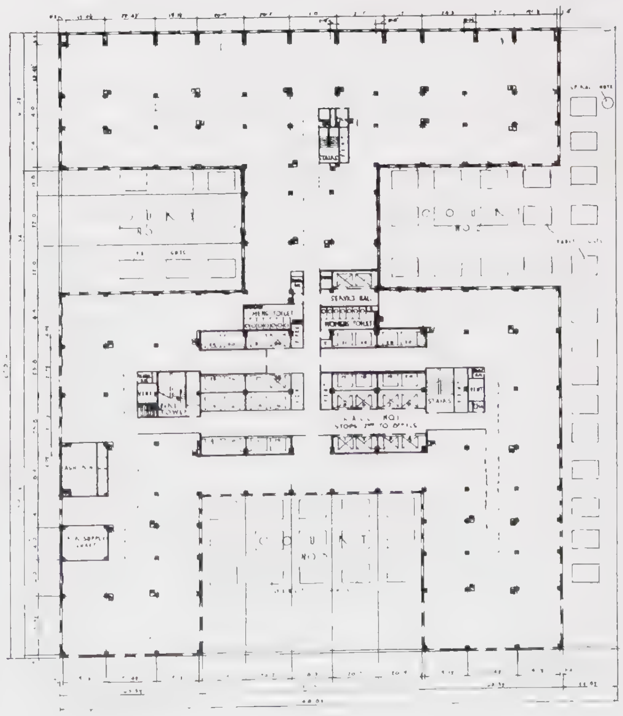
Arch. Sloan & Robertson: Eastern Offices Inc. Building · New York
363 1: 1000 302

HET STANDAARDWERK OVER DE

MODERNE ARCHITECTUUR IN HOLLAND

IS BIJ

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „KOSMOS" TE AMSTERDAM

VERSCHENEN ONDER DEN TITEL

NIEUW-NEDERLANDSCHE BOUWKUNST

EEN VERZAMELING VAN FOTOGRAFISCHE AFBEELDINGEN VAN NEDERLANDSCHE MODERNE BOUWWERKEN MET PLATTEGRONDEN BIJEENGEBRACHT EN VAN INLEIDING VOORZIEN DOOR

PROF. IR. J. G. WATTJES

HOOGLEERAAR AAN DE TECHNISCHE HOOGESCHOOL TE DELFT

Ie BUNDEL. Met 73 foto's, formaat 17×23 cM. en 40 foto's, formaat 11 × 17 cM. en 27 plattegronden. FRAAI GEBONDEN F. 9.50

Reproducties van het beste werk der architecten:

BARTELS, BERLAGE, BLAAUW, BOEYINGA, BRANDES, BREMER, BIJVOET & DUIKER, LA CROIX, CROUWEL, DUDOK, GORT, GRATAMA, VAN HEUKELOM, JACOBS, JANSEN, KAMERLINGH ONNES, DE KLERK, KRAMER, KROMHOUT, KROPHOLLER, VAN LAREN, LELIE, LIMBURG, LUTHMANN, MAAS & ZONNEVELD, MERTENS, VAN DER MEY, OUD, POSTMA & HOOGSTRATEN, PUBLIEKE WERKEN VAN AMSTERDAM, RUTGERS, SNELLEBRAND EN EYBINK, SYMONS, VORKINK & WORMSER, WATTJES, WILS, WIJDEVELD.

IIe BUNDEL. Met 61 foto's, formaat 17×23 c.M. en 102 foto's, formaat 11×17 c.M. en 32 plattegronden. FRAAI GEBONDEN F. 9.50

Reproducties van het beste werk der architecten:

ANDRIESSEN, VAN ANROOY, BARTELS, DE BAZEL, BERLAGE, DE BIE LEUVELING TJEENK, BIJVOET & DUIKER, BOEYINGA, VAN BROEKHUYZEN, BUYS & LÜRSEN, CROUWEL, JOS. CUYPERS & PIERRE CUYPERS, VAN DUYNE, VAN EESTEREN, VAN EPEN, ESCHAUZIER, FEENSTRA, FOKKER, VAN DER GAAST, GRATAMA, GREINER, DE HAAS, JANSEN, DE KLERK, VAN DER KLOOT MEYBURG, KOLDEWEY, KRAMER, KROPHOLLER, KRUYSWIJK, LAMMERS, VAN DER LECQ, VAN LINGE, LOGEMANN, VAN LOGHEM, J. G. & P. K. MENSINK, MERTENS, MOEN, VAN MOORSEL, VAN DEN NIEUWEN AMSTEL, OP TEN NOORT & SCHEFFER, OTTEN, PLANTINGA, POSTEL, PUBLIEKE WERKEN AMSTERDAM, REITSMA, REUS, RIETVELD, VAN ROOD, ROOSENBURG, RUETER, RUTGERS, SEVENHUIJSEN, SMITS, STAAL, VAN DER STEUR, JAN EN THEO STUIVINGA, THUNISSEN & HENDRICKS, VERSCHOOR, VAN DER VLUGT, VORKINK & WORMSER, WARNERS, WEGERIF, WILS, WOUDA, WIJDEVELD, VAN ZANTEN *N.O.-INDIË:* BLANKENBERG, CRAMER, GERBER, KRUIZINGA, SCHOEMAKER, WOLFF SCHOEMAKER.

Ie EN IIe BUNDEL TE ZAMEN GEBONDEN IN HALFLEDER .... F. 22.50

VERKRIJGBAAR IN ELKEN BOEKHANDEL EN BIJ DE UITGEEFSTER

CLICHE'S DIRK SCHNABEL, AMSTERDAM

DRUK VAN DRUKKERIJ „DE IJSEL", DEVENTER.

PROPERTY OF
LAWRIE & GREEN
321 N. FRONT STREET
HARRISBURG, PENNSYLVANIA

APR 14 1992

Carnegie Mellon University Libraries
3 8482 00612 3851

724 W34m c.1
Wattjes, Jannes Gerhardus,
Moderne architectuur in
Noorwegen, Zweden, Finland,

University Libraries
Carnegie-Mellon University
Pittsburgh, Pennsylvania 15213

DEMCO

NELSON & NELSON

KOSMOS